

Slovensko protestantsko društvo
Primož Trubar

LUBI SLOVENCİ

Primož Trubar.

Glasilo za člane društva

Letnik: 2007

Številka: 12

ISSN 1854 - 7109

LUBI SLOVENCİ

Glasilo za člane društva

Letnik: 2007

Številka: 12

Izdalo:

Slovensko protestantsko
društvo Primož Trubar,
zanj mag. Viktor Žakelj

Urednik: Dušan Voglar

Oblikovanje:

Parnas, zavod za kulturo in
turizem Velike Lašče

Tisk: Grafiko, d. o. o.

Naklada: 600 izvodov

ISSN 1854 - 7109

Primož Trubar.

Slovensko protestantsko društvo
Primož Trubar, Ljubljana
Tivolska 50/X
info@drustvo-primoztrubar.si
www.drustvo-primoztrubar.si

KAZALO

Dejavnosti v Trubarjevem letu 2008	3
Delovno srečanje v Bad Urachu	5
Trubarjeva obletnica na Unescovem seznamu	5
Trubarjevemu letu naproti, izjava društva.	6
Načrti v občini Velike Lašče za Trubarjevo leto	6
Počastitve dneva reformacije 2007	8
Mojca Kucler Dolinar na osrednji proslavi v Ljubljani	8
Akademik prof. dr. Boštjan Žekš v Mariboru	9
Dr. Mihael Glavan v Krškem	10
Srečko Meh v Velenju	13
Mag. Viktor Žakelj v Velenju	13
Anton Kampuš v Gornji Radgoni	14
Mag. Vladimira Violeta Mesarič v Gornji Radgoni	15
Mag. Geza Erniša v Murski Soboti	15
Akademik prof. dr. Matjaž Kmecl v Murski Soboti	16
Dr. Darko Anželj v Apačah	17
Vinko Ošlak na Rašici	19
Počastitev v Velenju	24
Prireditve v Gornji Radgoni in Lendavi	26
Občni zbor društva 2006	27
Kratko poročilo o delovanju društva 2007	29
Delovanje podružnice v Murski Soboti	30
Delovanje podružnice na Rašici	31
Ekskurzije društva 2007	32
Razstava <i>Vsem Slovencem</i>	42
Javni zavod Trubarjevi kraji	43
Trdovratni človek morale, prof. dr. Cvetka Hedžet Tóth	45
Pogovor z dr. Zvonetom Štrubljem	47
Revija Stati inu obstati 5-6, prof. dr. Marko Kerševan	51
Knjiga o jeziku in književnosti protestantov	54
Iz daljnega leta 1985: O Trubarju in Dalmatinu	55

SLOVENSKO PROTESTANTSKO DRUŠTVO PRIMOŽ TRUBAR

O DEJAVNOSTIH OB 500. OBLETNICI

TRUBARJEVEGA ROJSTVA

SPD Primož Trubar je že pred dvema letoma objavilo Poslanico (glej Stati inu obstati 1-2/2005) in julija 2004 sprejelo dokument »Pobude za program proslavljanja petstote obletnice rojstva Primoža Trubarja«. V uvodu k dokumentu je zapisalo: »Društvo je prepričano, da bo proslavljanje lahko potekalo v duhu strpnega pluralizma, brez ovir zaradi nazorskih in verskih razlik, in si želi, da bi v njem sodelovali najvidnejši slovenski znanstveniki, kulturni ustvarjalci, šolski in javni delavci, da bi se mu pridružilo kar največ znanstvenih, kulturnih in izobraževalnih zavodov, medijev, založb in društev, da bi se vanj zlilo kar največ pobud, da bi preseglo vznesenost enkratnega dogodka in pomenilo dokončno usmeritev v trajno vrednotenje dela Primoža Trubarja in drugih protestantov ... Slovensko protestantsko izročilo namreč ne velja le za temelj slovenske književnosti in slovenskega narodnostnega razvoja, temveč s svojo vpetostjo v sočasne nove evropske duhovne tokove opozarja na plodnost nenehnih, vsestransko odprtih stikov in prepletov z evropskimi kulturnimi središči, kar je ob ohranjanju narodne samobitnosti pomembna vrednota sodobnega sveta.« V tem duhu je zaznalo in predstavilo različne možnosti za proslavljanje te obletnice. Nekatere so društvo in druge ustanove, organizacije in posamezniki že uresničili, večina pa, žal, še ni našla prostora med dejavnostmi in načrti pristojnih organov, ustanov in organizacij.

V letu pred začetkom jubilejnega leta je izvršni odbor društva na deseti seji 10. aprila 2007 znova pregledal naloge in možnosti za dejavnost društva in njegovih članov. Predvidevamo in načrtujemo naslednje dejavnosti:

1. Pobude, načrti in akcije ustanov, organizacij in društev, cerkva in verskih skupnosti, ki jih predvidevamo in jih bomo po svojih močeh podprli

1.1 Akcije SAZU za počastitev obletnice, posebej dejavnost akademikov, članov SPD PT.

1.1.1 Akcije ZRC SAZU za pripravo znanstvenih srečanj in pripravljenost strokovnjakov, članov SPD PT, za sodelovanje.

1.2 Dejavnosti humanističnih in družboslovnih fakultet vseh slovenskih univerz (simpoziji ter predavateljsko, raziskovalno in študentsko delo, posvečeno Trubarju in reformaciji), pa tudi dogovor univerz o večjem trajnem deležu protestantike v študijskih programih.

1.3 Razstava slovenske protestantike v NUK (junija 2008); načrti za pripravo mednarodnih razstav v sodelovanju s knjižnicama v Baslu in Zagrebu.

1.4 Slovenska matica.

1.5 Društvo slovenskih pisateljev.

1.6 Slavistično društvo Slovenije, Društvo slovenskih književnih prevajalcev, Zveza zgodovinskih društev Slovenije.

1.7 Glasbena matica in koroški pevski zbori – priprava in izvajanje pesmi iz pesmaric slovenskih protestantov 16. stoletja.

1.8 Tiskani mediji, radio in televizija – objave in oddaje, posvečene jubileju in njegovemu pomenu.

1.9 Založbe pri izdaji novih del (Mihaela Glavana o Trubarjevih življenjskih postajah), razmisleku o ponovni izdaji klasičnih del o Trubarju (Mirka Rupla, upošteva njegovo zadnjo, nemško izdajo; Franceta Kidriča, skupaj z izborom iz spisov Ivana Prijatelja), popularnega dela Jožeta Javorška in pripravi Trubarjevega berila s stranmi, izbranimi iz njegovih del in del književnikov o Trubarju.

1.10 Mesta Ljubljane, da bo predstavilo »Trubarjevo Ljubljano«, jo vključilo v turistično ponudbo, uredilo Park slovenske reformacije in krožno pot (Park, Evangeličanska cerkev, Dalmatinova ulica, Komenskega ulica, Trubarjeva ulica, Šentpetrska cerkev, Hrenovo znamenje na Ambroževem trgu, plošča v spomin na sežig knjig pred Magistratom, Ribji trg, Trubarjev spomenik). Verjetno je že prepozno za postavitev spomenika slovenski reformaciji v istoimenskem parku, ne pa za preureditev prostora v Trubarjevi hiši na Ribjem trgu v prizorišče stalne razstave dosežkov reformacije in v prostor za klubsko dejavnost društva, pa tudi ne za poimenovanje kakšne šole v mestu po Trubarju (denimo Gimnazije Ledina).

1.11 Drugih krajev po Sloveniji, posebej rojstnega kraja Rašice in občine Velike Lašče (s proslavo ob rojstnem dnevu 7. junija), pa tudi Škocjana pri Turjaku, Idrije, Radovljice, Laškega, Krškega in drugih pomembnih središč delovanja protestantov v 16. stoletju, da bodo jubilejno in trajno zaznamovali delovanje Trubarja ali drugih protestantov.

1.12 Evangeličanske in drugih cerkva, da bodo predstavile povezanost verskega, jezikovnega in kulturnega dela Trubarja in njegovih; Evangeličanske predvsem s predvidenimi Trubarjevimi dnevi v Ljubljani (6. do 8. junija 2008) in s srečanjem v Bad Urachu, mestu odločilne Trubarjeve izdajateljske dejavnosti, s

predstavniki Evangeličanske cerkve v Nemčiji (18. in 19. julija 2008).

2. Društvo bo samo ali v sodelovanju z drugimi organiziralo:

2.1 Posvetovanje in ciklus predavanj v Trubarjevem letu.

2.1.1 Posvetovanje »Slovenci na začetku in koncu Gutenbergove galaksije: Trubar in internet?« (Maribor, junija 2008, v sodelovanju z mariborsko podružnico SPD, društvom Informatika in Zvezo kulturnih društev Maribor).

2.1.2 Teme ciklusa predavanj v Ljubljani in seznam predavateljev bodo izhajali predvsem iz revije *Stati inu obstat*; posebej se bodo angažirali mlajši sodelavci.

2.1.3 Društvo se bo z Evangeličansko cerkvijo, Slovensko Matico in Društvom slovenskih pisateljev dogovorilo o vsebinskem sodelovanju in zagotovitvi prostorov, na primer s Trubarjevim antikvariatom za uporabo njegovega atrija, morda z Abecedarijem o kaki prireditvi na Ribjem trgu.

2.2 Podružnice po Sloveniji, še posebej v krajih, kjer je Trubar deloval, bo spodbujalo h kulturnim prireditvam in predavanjem.

2.3 Poskrbelo bo za spletna besedila, ki bodo olajšala poznavanje in razumevanje Trubarja in protestantizma ter njunega vpliva na formiranje in razvoj slovenstva. Spletna besedila se bodo med drugim obračala na šole in dajale učiteljem in dijakom oporo pri morebitnih obveznih izbirnih vsebinah.

2.4 Počastilo bo vse kraje, kjer je izpričano deloval Trubar; v Ljubljani bo položilo cvetje ob Trubarjev spomenik, na vogal Levstikovega trga; na Ribji trg; pred Kresijo (v spomin na protestantsko cerkev sv. Elizabete); seveda s sodelovanjem podružnic v drugih Trubarjevih krajih.

2.5 Izletniška dejavnost ob petstoti obletnici:

2.5.1 Triinpolndnevni društveni izlet maja 2008 v Nemčijo iz Murske Sobote in Ljubljane s postanki v Nürnbergu, Tübingenu, Derendingenu, Bad Urachu in Kemptnu s spominskimi srečanji in proslavami v sodelovanju s slovensko Evangeličansko cerkvijo ter cerkvenimi, mestnimi in univerzitetnimi dejavniki v Nemčiji (navezava na 1.12, 2.6.1 in 2.6.4).

2.5.2 Tridnevni društveni izlet septembra 2008 po Trubarjevih poteh v Sloveniji in zamejstvu s spominskimi srečanji in kulturnimi prireditvami v sodelovanju z lokalnimi dejavniki (navezava na 2.2 in 2.6.2).

2.6. Mednarodna dejavnost:

2.6.1 Nadaljevanje projekta postavitve Trubarjevega znamenja v Kemptnu v sodelovanju z Evangeličansko cerkvijo.

2.6.2 Organizacija prireditve v Trstu (sodelovanje s kulturnimi organizacijami zamejskih Slovencev in z našo Evangeličansko cerkvijo ter njenimi zvezami v Trstu).

2.6.3 Sodelovanje z ustanovami na Dunaju (Slovenskim znanstvenim inštitutom, Avstrijsko nacionalno biblioteko: predavanje o slovenskih protestantskih tiskih).

2.6.4 Obnovitev stikov z ustanovami v Tübingenu.

2.6.5 Vzpostavitev sodelovanja s švicarskimi ustanovami, ki se posvečajo reformaciji.

2.6.6 Obveščanje mednarodne javnosti, zlasti v Nemčiji, Švici in Avstriji, s posebej za ta jubilej pripravljenim gradivom.

3. Društvo bo nadaljevalo že potekajoče dejavnosti:

- Sodelovanje na povabilo pri proslavah dneva reformacije in angažiranje predavateljev tudi za druge prireditve v tem letu (po zmožnostih).
- Sodelovanje pri izdajanju zbranih del Primoža Trubarja.
- Izdajanje revije *Stati inu obstat*; ta naj bi v jubilejnem letu in po njem posebej zbiral in objavljala gradiva, nastala v zvezi z jubilejem (gradiva s posvetov, predavanja...).
- Pohod prek meja: Slovenija–Avstrija–Madžarska–Slovenija.
- Pregledna razstava del slikarske kolonije.
- Udeležba Manufakture Mojster Janez pri prireditvah doma in v tujini.
- Ustanavljanje in poživitev dela podružnic.
- Akcije za pridobitev sponzorstva in rednega financiranja revije.

Organizacijske sugestije:

Za dejavnosti pod 1. predsednik, izvršni odbor, kolegij.

Za dejavnosti pod 2.1.1 Pivec, 2.1.2 Kerševan in delovna skupina (Kmecl, Voglar, Debenjak, Mesarič).

Za dejavnosti pod 2.2. podružnice, koordinira Pojbič.

Za dejavnosti pod 2.3. delovna skupina (dober strokovnjak za splet in ekipa za vsebine).

Za dejavnosti pod 2.4. Pirc-Marjanovič, Peče.

Za dejavnosti pod 2.5. Zore.

Za dejavnosti pod 2.6. Glavan, Kmecl, Rajšp, Zore.

DELOVNO SREČANJE V BAD URACHU

V Bad Urachu, v katerem je v 16. stoletju deloval najstarejši založniški in prevajalski biblijski zavod na svetu (njegova soustanovitelja sta bila štajerski plemič Ivan Ungnad in Primož Trubar, ki je postal njegov ravnatelj), je 12. oktobra 2007 potekalo delovno srečanje duhovniških predstavnikov mest oziroma evangeličanskih cerkvenih občin, v katerih je živel in deloval Primož Trubar. Srečanje je bilo posvečeno načrtovanju prireditve za Trubarjevo leto 2008.

Posveta sem se udeležil kot predstavnik Evangeličanske cerkve augsburške veroizpovedi v Republiki Sloveniji; na njem je sodeloval tudi dr. Zvone Štrubelj, ki vodi slovensko katoliško skupnost v Stuttgartu in je prav tako povezan s Slovenskim protestantskim društvom Primož Trubar.

Dogovorili smo se, da bosta Evangeličanska cerkev na Württemberškem in slovenska Evangeličanska cerkev v sodelovanju z različnimi partnerji pripravili v Bad Urachu od 18. do 20. julija 2008 tridnevno proslavljanje 500. obletnice rojstva Primoža Trubarja. V okviru svečanosti, ki se jih bo udeležilo tudi veliko Slovencev, bodo potekale različne delavnice, ki bodo med drugim predstavile Trubarja kot povezovalca slovenskega in

nemškega naroda, kot velikega Evropejca, ekumenskega delavca, duhovnika itn. V Bad Urachu bo takrat gostovala razstava *Vsem Slovincem* zavoda Parnas iz Velikih Lašč.

Kot teologa in teološkega misleca ga bo predstavil prof. dr. Hermelle s predavanjem na znanstvenem simpoziju, ki ga bo junija 2008 pripravila v Ljubljani slovenska Evangeličanska cerkev.

Na delovnem srečanju smo obravnavali načrte za številne in različne dogodke, predvsem pa smo se dogovorili, da se bodo svečanosti končale z nedeljskim dvojezičnim, slovenskim in nemškim bogoslužjem, pri katerih bomo sodelovali duhovniki obeh Cerkva. Slovesni pridigi bosta opravila dekan Klingler in škof Erniša, vsak v svojem jeziku. Bogoslužje bosta popestrila slovenski in nemški pevski zbor.

Slovenske goste bo sprejel tudi župan mesta Bad Urach pod geslom *Evangeličani Slovenije in Nemčije se srečujejo kot prijatelji*. Naši nemški prijatelji so izrazili željo, da se Slovenci predstavimo tudi s svojo sakralno in ljudsko pesmijo ter folkloro.

Mag. Geza Erniša,
škof slovenske Evangeličanske cerkve

TRUBAR UVRŠČEN NA UNESCOV SEZNAM OBLETNIC

Januarja 2007 je slovenska nacionalna komisija za Organizacijo Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo (Unesco) predlagala, naj vodstvo organizacije na Unescov seznam obletnic za leti 2008 in 2009 uvrsti 500. obletnico rojstva Primoža Trubarja. Povezala se je z nemško in švicarsko nacionalno komisijo; pri sestavljanju in prevajanju utemeljitve predloga so ji pomagali člani Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar. V utemeljitvi so bili – ob njegovi zaslugi za izoblikovanje slovenskega knjižnega jezika in podlage za razvoj slovenske narodne identitete – posebej poudarjeni njegovi stiki z evropskimi vladarji in uglednimi teologi, njegovo povezovanje slovenskega ozemlja s sočasnimi evropskimi humanističnimi in verskimi

tokovi, zavzemanje za podpis *Formule soglasja* v notranjeavstrijskih deželah, vodenje Biblijskega zavoda v Urachu, njegova skrb za tiskanje knjig v glagolici in cirilici za južne Slované in velik ugled, ki si ga je pridobil v Evropi.

Unesco uvršča na svoj seznam obletnic samo osebnosti in dogodke, ki imajo širši mednarodni pomen in ki so zaslužni za uveljavljanje vrednot in idealov, kakršni so v njegovem programu. Uvrstitev na Unescov seznam pomeni za Primoža Trubarja in Slovenijo veliko priznanje njegovega širokega zgodovinskega pomena. Delovanje Unesca v skladu s tem seznamom bo omogočilo učinkovito mednarodno kroženje informacij o dogajanju v Sloveniji v Trubarjevem letu 2008.

TRUBARJEVEMU LETU NAPROTI IZJAVA DRUŠTVA OB DNEVU REFORMACIJE 2007

Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar je laično kulturno društvo. Zadnji dve leti si med drugim prizadeva, da bi Slovenci in drugi državljani Slovenije, pa tudi tujci, ki poznajo tega velikega Slovenca 16. stoletja, dostojno obudili spomin na 500. obletnico njegovega rojstva. Članom društva gre za to, da bi Trubarja, in s tem reformacijo, predstavili čim bolj vsestransko. Izhajati bi morali iz spoznanja, da je bila reformacija najprej versko gibanje, da je Trubar, ta genialni pisec, prevajalec, pesnik, pridigar, organizator cerkvenega življenja in še kaj, vse, kar je počel, delal v trdni veri, da je treba takrat veljavno razumevanje krščanstva, predvsem pa cerkveno prakso, temeljito pretehtati ter zasnovati na evangeliju in *Svetem pismu*. V tej zvezi nam je dal prvo tiskano knjigo in nas poimenoval Slovenci, organiziral je slovensko Cerkev, skupaj s sodelavci zasnoval prvo javno knjižnico in postavil na noge slovensko šolstvo. To je tedaj in pozneje povzročalo nerazumevanja, ki so se nazadnje manifestirala v barbarskem sežiganju knjig, rušenju protestantskih molilnic, prekopavanju protestantskih pokopališč in izganjanju protestantskih vernikov, ki se niso bili pripravljeni vrniti h katolicizmu.

Naše društvo si od vsega začetka prizadeva, da bi bilo proslavljanje prihodnje leto vseslovensko, da ne bi postalo priložnost za nova razhajanja ali za oživljanje nasprotovanj in celo sovraštev. Ne želimo, da bi se ponovila »delitev duhov« izpred stotih let. Zato je društvo že pred leti pripravilo predlog programa, ki bi omogočil dostojno počastitev okrog obletnice, ter ga poslalo civilnim združenjem in državnim organom – ti pa, žal, s pripravami zamujajo, da bi se po svoji presoji vključili v praznovanje 500. obletnice rojstva največjega Slovenca prejšnjega tisočletja. Kolikor nam je znano, se nekateri naslovniki in naslovnice na praznovanje že pripravljajo, med drugimi tudi SAZU. Posebej nas veseli, da so izjemno dejavni mesta in kraji na Nemškem, v katerih je Trubar živel prostovoljno ali kot pregnanec.

Člani društva se intenzivno pripravljamo na obisk v južnobavarskem mestu Kempten, kjer je Trubar deloval vrsto let in kjer mu želimo na tamkajšnji protestantski cerkvi vzdati spominski portret.

Prav zato smo, podobno kot velik del slovenske javnosti, pozorni na vse ocene in dejanja, ki zadevajo obdobje reformacije in protireformacije. Dejstvo je, da je to obdobje dobro raziskano, da so se z njim ukvarjali Valvasor, Zoisov krog, predvsem pa slovenisti in zgodovinarji od konca 19. stoletja dalje, pa umetnika Aškerc in Cankar ter teolog Rajhman, vse do raziskovalcev mlajšega rodu. Na državni proslavi ob dnevu reformacije smo poleg vrste korektnih poudarkov zaznali tudi prikaz obdobja in posameznih protagonistov, ki je upošteval le del zgodovinskih dejstev, zaradi česar je udeležencem proslave ponudil nepopolno vrednotenje pomena reformacije. Takšne enostranskosti, če jih javnost, posebej pa strokovna, ne zavrže, vodijo stran od zaželenega vseslovenskega spoštovanja obdobja in ljudi, ki so temelj slovenstva.

Našemu društvu, ki goji spoštljiv odnos do reformacije in njenih protagonistov, je veliko do tega, da 500. obletnico rojstva Primoža Trubarja izkoristimo za to, da zavest o tem pomembnem zgodovinskem dogajanju in ljudeh, ki so bili udeleženi v njem, doseže vsako državljanke in slehernega državljana Slovenije, da nas kot narod poveže, Evropski uniji pa nas predstavi kot narod z izjemno zgodovino.

Zato državljanke in državljane, državne in druge ustanove in organizacije znova vabimo, naj storijo vse, da bo prihodnje Trubarjevo leto dostojna oddolžitev človeku, ki nas je za vedno vključil v razvito Evropo, in svetu pokazemo, kaj premoremo, pokažemo, da imamo večstoletno zgodovino, iz katere gradimo sedanjost in prihodnost.

*Za Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar
mag. Viktor Žakelj, predsednik;
poslano Slovenski tiskovni agenciji*

NAČRTI V OBČINI VELIKE LAŠČE ZA TRUBARJEVO LETO 2008

V občini Velike Lašče se intenzivno pripravljamo na praznovanje 500. obletnice rojstva Primoža Trubarja. Na podlagi sklepa Občinskega sveta Občine Velike Lašče smo ustanovili občinski odbor za obeležitev 500. obletnice rojstva Primoža Trubarja in leto 2008 razglasili za **Trubarjevo leto**. Obenem je bil ustanovljen občinski

Javni zavod Trubarjevi kraji, ki ima med drugimi tudi nalogo usklajevati in izvajati posamezne prireditve.

Odločenost javnih in kulturnih delavcev v občini Velike Lašče, da kar najbolj poglobljeno in slovesno poudarijo Trubarjev pomen z najrazličnejšimi prireditvami, zlasti še z osrednjo proslavo na Trubarjevi domačiji,

je poudaril tudi župan Anton Zakrajšek v nagovoru ob letošnji počastitvi dneva reformacije na Trubarjevini.

V občini se bo v vsem letu 2008 zvrstil niz prireditev v organizaciji različnih domačih društev, zavodov in občinskih organov, pa tudi posameznikov. Osrednja občinska slovesnost bo **na Trubarjevi domačiji** (na Trubarjevini) na Rašici **v nedeljo, 8. junija 2008**, verjetno ob 15. uri.

Prizadevamo si, da bi v Trubarjevem letu 2008 tudi druga društva, zavodi, kulturne in izobraževalne ter cerkvene organizacije pripravili različne nastope, simpozije in druge prireditve, s katerimi bi želeli poudariti pomen dela Primoža Trubarja.

Seveda je časa za koordiniranje prireditev čedalje manj, pa vendar še vedno velja, da je v občini Velike Lašče, po predhodnem dogovoru z upravo občine ali občinskim Javnim zavodom Trubarjevi kraji, možno različne prireditve izvesti na naslednjih lokacijah:

Trubarjeva domačija na Rašici:

- spominska soba, primerna za kulturne in glasbene prireditve, 30 sedežev, sprejme do 100 obiskovalcev;

- galerijski prostor Skedenj, primeren za likovne razstave, pa tudi za kulturne in glasbene prireditve, nekaj klopi, sprejme do 70 obiskovalcev;

- zunanji prostor, primeren za večje proslave, kulturne in glasbene prireditve, sprejme več kot 1000 obiskovalcev;

Turjaški grad na Turjaku:

- viteška dvorana, primerna za proslave, kulturne in glasbene prireditve, 200 stolov, sprejme do 400 ljudi;

- manjše dvorane, primerne za likovne, kulturne in glasbene prireditve, možno je postaviti do 50 stolov;

Levstikov dom v Velikih Laščah:

- dvorana, primerna za proslave, kulturne in glasbene prireditve, 200 sedežev.

Občina Velike Lašče bo na podlagi zbranih predlogov programov in na podlagi poprej usklajenih terminov v začetku leta 2008 izdala zloženko *Trubarjevo leto 2008* z navedbo programov in prireditev v naši občini.

Naša ideja je, da bi bilo praznovanje leta 2008 razporejeno prek vsega leta. Želimo, da bi imeli vsak mesec neko nosilno prireditev, kar bi nam omogočalo ustrezno medijsko pokritost, s tem pa tudi zanimanje domače in tuje javnosti.

Doslej zbrani predlogi in podatki za program prireditev v letu 2008 v občini Velike Lašče obsegajo:

- januarja: otvoritev večnamenske športne dvorane Osnovne šole Primoža Trubarja v Velikih Laščah; gostovanje razstave *Vsem Slovincem* v Državnem zboru;

- februarja: 28. večer *Na Trubarjevini v čast domovini*, izid kataloga *Vsem Slovincem*, na Trubarjevi domačiji; *Abecedarij*, gledališko-plesni projekt z videoreakcijami, Levstikov dom v Velikih Laščah;

- marca: izid publikacije *Pesem.si* in fotografska

razstava o Reki, na Trubarjevi domačiji; literarni natečaj *Gosje pero 2008* na gradu Turjak;

- aprila: 29. večer *Na Trubarjevini v čast domovini*, na Trubarjevi domačiji; simpozij o slovenskem jeziku za osnovnošolske učitelje, na gradu Turjak; srečanje slovenskih in zamejskih šol, predstavitev *Knjige velikanke*, predstavitev *Velikolaškega zbornika*, vse troje v Velikih Laščah; gostovanje razstave *Vsem Slovincem* na Dunaju in v Puli;

- maja: 26. slikarsko srečanje *Trubarjevi kraji*, na Trubarjevi domačiji; lutkovna uprizoritev in sklep vseslovenskega kviza *Ali poznamo Trubarja*, oboje na gradu Turjak;

- junija: 16. pohod po *Velikolaški kulturni poti*; 30. večer *Na Trubarjevini v čast domovini*, na Trubarjevi domačiji; trški dan, v Velikih Laščah; koncert protestantskih pesmi, cerkev v Škocjanu; slavnostna akademija ob občinskem prazniku, v Velikih Laščah; osrednja občinska slovesnost ob 500. obletnici Trubarjevega rojstva, na Trubarjevi domačiji; festival ustvarjalnosti *Dan sonca*; ekumenska maša nadškofa Urana in škofa Erniše, cerkev v Škocjanu; gostovanje razstave *Vsem Slovincem* v Tübingenu in Tehniškem muzeju Bistra;

- julija: 15. tabor Slovincem po svetu, v Velikih Laščah; *Velikolaški festival*; gostovanje razstave *Vsem Slovincem* v Bad Urachu;

- avgusta: *Velikolaški festival*;

- septembra: *Dan Trubarjeve domačije* in slikarska kolonija *Trubarjevi kraji* z razstavo, vse na Trubarjevi domačiji; recital, v cerkvi na Rašici; koncert samospelov, na gradu Turjak; premiera gledališke igre, na Trubarjevi domačiji; gostovanje razstave *Vsem Slovincem* v Trstu in Gorici;

- oktobra: vseslovensko srečanje županov, v Velikih Laščah; video-foto-literarna razstava *Pred Bugom smo usi glih*, na Trubarjevi domačiji; gostovanje razstave *Vsem Slovincem* v Murski Soboti;

- novembra: prireditev ob dnevu reformacije, na Trubarjevi domačiji;

- decembra: srečanje vseh sodelujočih na kulturnih večerih na Trubarjevi domačiji.

Naša iskrena želja je, da v letu 2008 s programom prireditev slehernega Slovenca spomnimo na pomen Primoža Trubarja in njegovega dela za naš jezik, za naš narod, za našo Slovenijo, pa tudi na pomembno vlogo njegovega dela onkraj sedanjih meja naše domovine. Zato si, kljub polemikam, ki potekajo in še bodo potekale glede (ne)aktivnosti na vrhu države, želimo konstruktivnega duha vseh sodelujočih.

Predvsem bi radi, da bi bila naša osrednja prireditev na Trubarjevi domačiji 8. junija 2008 vseslovenska in povezovalna, da bi imela državni pomen in da bi bila dostojna zahvala Trubarju in njegovim sodelavcem.

Matjaž Gruden,
član občinskega odbora za obeležitev 500. obletnice

POČASTITVE DNEVA REFORMACIJE 2007

Letošnje počastitve državnega praznika dan reformacije so potekale na podlagi številnih in različnih pobud in so imele zelo pisane značilnosti. Poleg osrednje državne proslave v Ljubljani 30. oktobra, na kateri je govorila ministrica za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo Mojca Kucler Dolinar, so vzbudile pozornost zlasti prireditve v Mariboru (Mestna občina in Evangeličanska cerkvena občina) in Krškem (Osnovna šola Jurija Dalmatina) 25. oktobra, v Velenju in Gornji Radgoni 26. oktobra, v Murski Soboti (Evangeličanska cerkev v Republiki Sloveniji in murskosoboška podružnica našega društva) 27. oktobra, v Apačah 28. oktobra in na Rašici 31. oktobra. Pomen prireditev so poudarjali s svojimi nagovori tudi župani Srečko Meh, Anton Kampuš, dr. Darko Anželj in Anton Zakrajšek. V našem glasilu objavljamo govore slavnostnih govornikov in druge informacije o počastitvah.

MOJCA KUCLER DOLINAR, MINISTRICA, V LJUBLJANI

Danes nas je v ta slovesni prostor in slovesni večer zbral državni praznik. Že to dejstvo samo prinaša vrsto sporočil. Država je najpopolnejši izraz politične družbenosti in ima vse pogoje, da lahko ljudem zagotovi čim večjo stopnjo blagostanja. A blagostanje ne pomeni zgolj gospodarskega razcveta, temveč tudi svobodo, varnost, pravičnost. Vendar tudi to še ni vse. Ker država ni ustanova, namenjena sama sebi, temveč narodu, ki jo je postavil, je dolžna skrbeti tudi za druge njegove vitalne potrebe – vse tja do duhovnih. Zato imamo praznične dni: med drugim dan samostojnosti in dan državnosti, dan kulture in seveda dan reformacije. To so prazniki, ki nam pomagajo, da stopimo iz vsakdanjih skrbi in obveznosti in pogledamo na temelje, ki nas kot posameznike in kot narod omogočajo. Človek je edino bitje, ki je zmožno refleksije in ki refleksijo sebi in skupnosti tudi dolguje. Dolžan se je spraševati o svojem položaju in poslanstvu znotraj sveta. Če to počne dovolj pogosto in dovolj temeljito, če v teh prizadevanjih ni osamljen, potem je njegova eksistenca spokojna, njegov napredek in napredek njegove skupnosti pa skladen in nekonflikten. Kadar pa človek in družba ostajata na površini, se prepuščata inerciji ali zaverovanosti vase, takrat orientacija nujno postaja vprašljiva, pojavijo se konflikti in družbo pred zlomom oziroma revolucijo rešijo le še korenite reforme.

Kot vidimo iz zgodovine, ni nobena ustanova obvarovana pred okostenelostjo. Zgodi se tudi najboljšim. Od tu potreba po reformacijah in prenovah, ki prinašajo novega življenja. Oboje kot dva konstitutivna elementa vsebuje tudi slovenska zgodovina. Pravzaprav je pogled čez preval petih stoletij mogočen. Ko ga očistimo politikantskih motivov, vidimo pretresljivo dinamiko, ki je naš narod naposled pripeljala v enakopravno skupnost evropskih držav. Tudi če odštejemo vojne in še posebej nedavni polstoleten izstop iz civilizacije, ni bilo ravno lahko. Vendar kdo ve, če nas mehke pernice ne bi

napravile za mehkužce in nas kot mnoge druge narode že zdavnaj naplavile na obrežje neobstajanja.

V kratkem času zadnjih dveh desetletij smo doživeli kar nekaj zgodovinskih trenutkov. Velikih, srečnih, – danes, ko se spominjamo ustanovitve ene od krščanskih oblik verovanja, se morda sme reči celo blagoslovljenih. Besede o tisočletnem snu naših dedov zvenijo kot fraza in nam ne pridejo več do živega. Pa bi morale! Svoje samostojnosti, svoje države, svojega jezika in kulture, svoje umeščenosti na svetovni politični zemljevid, svojih gospodarskih uspehov, svojih državnih simbolov in – ne nazadnje – svojih praznikov bi se morali veseliti in biti nanje ponosni. Pogosto se nas polašča občutek, da nam zmanjkuje sape, da smo se naštetih danosti naveličali, še preden smo jih do zglednosti uresničili. Stvari, ki jih imamo radi in smo nanje ponosni, skrbno čuvamo. Zato se ne kaže čuditi, da so misleci, ki jim je lastna poglobljena in ljubeča misel o našem narodu in državi, zaskrbljeni. Ne grozi nam okupacija, ne grozi nam zunanja asimilacija. A se zdi, da smo nekje zastali, da smo se oddaljili od tistih impulzov, ki jih prineseta reformacija in prenova.

Smo tik pred tem, da stopimo na čelo skupnosti evropskih držav. Kadar govorimo o eroziji vrednot in o prihajajoči demografski katastrofi, se mnogokrat na hitro potolažimo z mislijo, da imajo tudi v drugih evropskih državah podobne težave. Res je, vsa Evropa ima težave. Pravzaprav ne bomo veliko zgrešili, če rečemo, da ima težave kar celotna zahodna civilizacija. Civilizacija, ki izhaja iz judovsko – grško – rimske tradicije. Civilizacija torej, ki ji je enega od treh stebrov za njeno mogočnost dala Biblija. Civilizacija, ki se zdi, da je rasla, dokler je svojo moč črpala iz te knjige. Kot so iz te knjige črpali očetje združene Evrope – krščanski demokrati Monnet, Schuman, Adenauer in De Gasperi. Vendar se današnja Evropa z absolutizacijo nekaterih sicer hvalevrednih vrednot v vseh situacijah ne znajde več najbolje. Morda je tudi praznik, ki mu posvečamo današnji večer, eden od kažipotov do podgobja, iz katerega sta zrasla danes na pol zbledela evropska identiteta in precej upehan evropski humanizem.

Morda je to podgobje edina možnost da v postindustrijski dobi zaživi nova renesansa. Ker Slovenija Evropi lekcij iz tehnike vladanja bržkone ne bo mogla dajati, bo pa iz svoje temeljne evropske izkušnje mogla nakazati smer, v kateri bo mogoče najti pot v zanesljivo prihodnost.

Identitetne zbežanosti, ki zavira moč in samozavest posameznega naroda, ni mogoče preseči brez truda. Pri tem imajo izjemno vlogo visokošolske ustanove, ki imajo možnost intelektualno, kulturno in tudi etično opremiti mladega človeka. Videti je, kot da se to bije z našimi napori, da bi zapolnili študijsko vrzel, ki zija na področju tehničnih in naravoslovnih usmeritev. Pa ni nujno tako. Ne smemo pozabiti, da ta problematika kliče po celostnih rešitvah. Po eni strani še zdaleč ni samoumevno, da bi vsaka humanistična smer študija oblikovala tako etično podstat, ki upravičuje ime humanizem v plemenitem pomenu te besede, po drugi strani pa brez te zadnje komponente ne bi smel biti nihče, ki se posveča študiju naravoslovne ali tehnične smeri. Prepričana sem, da je spoj med etiko in znanstveno-tehnično sfero dandanes nujnejši kot kdajkoli, če naj svet ne zgrmi v kataklizmo.

Spoštovani, ob vsem povedanem se zdi, da bi današnji Sloveniji in Evropi, ki ji stopamo na čelo, koristil kak novi Primož Trubar, čeprav niti v slovenski niti v evropski zgodovini ni bil edini ta, na čigar polstoletni jubilej že od leta 2005 potekajo temeljite priprave na najvišji državni ravni. Nekaj, vsaj evropskih, smo danes tu že omenili, pa bi lahko tudi vrsto slovenskih s Prešernom in Slomškom na čelu. Naj vam torej danes voščim novih Trubarjev. Z njegovo ljubeznijo do slovenskega jezika, z njegovim nespodmakljivim domoljubjem in evropskostjo, z njegovo predanostjo poklicu, z njegovo zavzetostjo in delavnostjo, z njegovo trdno duhovno usidranostjo, z njegovo samoniklostjo, karizmo in pogumom.

AKADEMIK PROF. DR. BOŠTJAN ŽEKŠ, PREDSEDNIK SAZU, V MARIBORU

Zbrali smo se na slovesnosti v počastitev dneva reformacije, 31. oktobra, ki je naš državni praznik, praznik vseh nas, čeprav nekateri mislijo, da je bolj praznik naših evangeličanov. Ta dan, ko je po izročilu Martin Luther nabil na vrata cerkve v Wittenbergu svojih 95 tez, je za nas praznik ne le zaradi začetka

reformacijskega gibanja in nastajanja nove evangeličanske cerkve, ampak predvsem zaradi pomena, ki ga je to dogajanje imelo za Slovence, saj je poleg osnov slovenskega slovstva in temeljev slovenske samobitnosti dalo tudi nove etične temelje slovenstva.

Ob tem se moramo spomniti Primoža Trubarja – prihodnje leto bomo slavili 500. obletnico njegovega rojstva – in vseh treh generacij protestantov, ki so bili pametni, razgledani, ambiciozni in dejavni ljudje, povezani s svetom in so v sorazmerno kratkem obdobju in v težkih razmerah postavili temelje modernega, evropskega slovenstva s prevodom Biblije, s slovnico slovenskega jezika in z množico drugih objav, temelje, ki so preživeli tudi katoliško obnovo in še danes predstavljajo osnove naše nacionalne samobitnosti. Morda bi potrebovali tudi danes več takih v prihodnost zazrtih ljudi, kakršni so bili naši protestanti.

Seveda je bila osnovna motivacija protestantov za njihovo delovanje verska, toda rezultati njihovega dela so nedvomno izjemno pomembni za razvoj in samozavedanje Slovencev. S svojim delom so nam dali osnove slovenskega jezika, osnove šolstva, pri tem pa so se zavedali potrebe po povezanosti s svetom, ki je še danes kljub moderni komunikacijski in prometni tehnologiji vsi ne dojamemo dovolj dobro. Kljub svojemu »globalističnemu« gledanju pa so bili nacionalno zavedni in so se obračali »na vse ljube Slovence« ter jih gledali kot enovit narod. Tudi tega navideznega protislovja med kozmopolitstvom in domačnostjo danes ne znamo razrešiti.

Protestantstvo je imelo tudi po etični strani vpliv na Slovence in ga ima še danes, čeprav bi si lahko želeli, da bi bil vpliv večji. V tej novi veri je postal pomemben posameznik, vsak za sebe je postal odgovoren pred Bogom in pred skupnostjo za svoje delo, za svoje zdravje, za svoje šolanje in svojo izobrazbo, za izkoriščanje svojih talentov itd. Družba je postala skupnost neodvisnih in samostojnih posameznikov in ni bila več čreda ovac. Želel bi si, da bi evangeličanska etika ter evangeličanski odnos do življenja in do dela imela pri nas še malo večji vpliv. »Ovčjega« gledanja na svet je pri nas preveč, radi hodimo za svojim ovnom vodnikom in sovražno gledamo drugo čredo, ki sledi svojemu ovnu.

Če pogledamo na gospodarski zemljevid sveta in Evrope, lahko brez težav ugotovimo, da je protestantska vera, povezana s protestantsko etiko in s protestantskim pogledom na svet, bolj primerna za to globalizirano okolje. Protestantske družbe so se bolje in hitreje prilagodile novemu svetu in so ekonomsko pa tudi družbeno bolj uspešne od drugih. Seveda ne želim prekrščevati Slovencev, toda želel bi si malo več evangeličanske etike in Slovenijo kot družbo avtonomnih posameznikov, ki se zavedajo lastnih sposobnosti, jih skupaj izrabljajo v svoje dobro in v korist družbe.

DR. MIHAEL GLAVAN V KRŠKEM

Slovenci imamo pravzaprav dva kulturna dneva: Prešernovega, ki slavi konstituiranje slovenske umetniške poezije, in dan reformacije, ki časti prve slovenske knjige in prvo narodnostno samozavedanje. S Trubarjem, Dalmatinom in več drugimi verskimi in kulturnimi delavci so se Slovencem zares »odprla usta in se jim je razvezal jezik«.

V prvi polovici 16. stoletja je zahteva po obnovi vere v evangelij brez človeških dodatkov pretresla dežele od Atlantika na zahodu do turške in moskovitske meje na vzhodu. Klic po reformi zahodnoevropske katoliške Cerkve se je splošno razširil in utrdil. Duhovščina je mislila predvsem na administrativno, zakonodajno in moralno reformo cerkve, šele veliko pozneje tudi na reformo veroizpovedi. Ideja o reformi je torej temeljila predvsem na kritiki zunanjih, veri neinherentnih pojavov, in se sklicevala na povsem konkretne primere in postopke, ki so bili obsojanja vredni: nedelavnost, korupcijo, nepravilnost, preveliko posvetnost in nemovalo, pijančevanje, javni konkubinatus, odsotnost vsakršne duhovnosti in asketskosti, ukvarjanje z dobičkarstvom, oblastnimi in celo vojaškimi funkcijami. Bistveno vprašanje torej ni bilo, ali je nauk katoliške Cerkve verodostojen, saj o tem sprva sploh ni bilo resnih dvomov niti med največjimi teologi, na primer pri Erazmu Rotterdamskem, temveč je bilo v ospredju čedalje bolj radikalno odklanjanje nepravilnosti, ki jih je povzročala Cerkev kot državna oziroma naddržavna institucija.

Slovensko slovstvo je doživelo svoj prvi veliki vzpon v sredini 16. stoletja. Izredno močno reformno protestantsko versko gibanje se je napajalo neposredno iz Luthrovega vrča in se tesno povezovalo s sočasnimi vodilnimi evropskimi reformatorji, Zvinglijem, Calvinom, Bullingerjem, Flacijem, Andreaejem in drugimi. Srečna okoliščina je bila, da smo imeli nekaj izjemno nadarjenih in garaških mož, ki so nam s sodelavci ustvarili mogočno versko, jezikovno in literarno gibanje, ki je Slovence pridružilo osrednjemu duhovnemu življenju tedanje Evrope. V nekaj desetletjih smo tako rekoč od tal, od ničelne stopnje, razvili svoj knjižni jezik in postavili temelje naši književnosti. Primož Trubar, Jurij Dalmatin, Sebastijan Krelj, Adam Bohorič in drugi Slovenci ter še nekaj tujcev so v 50 letih napisali ali po tujih predlogah priredili in izdali 60 slovenskih knjig, kar je nedvomno izjemen dosežek. Izhajale so v lepi opremi in v razmeroma visokih nakladah, od 1000 do 2000 izvodov. Razen dveh so vse ohranjene in največje število izvirnikov hranimo doma, v Sloveniji. To so same

dragocene knjižne redkosti neprecenljive vrednosti. Med njimi so vsa temeljna dela za versko življenje in službo: katekizmi, pesmarice, celotno *Sveto pismo*, nedeljska in praznična postila, cerkvenopravni spisi idr., pa tudi osnovni jezikovni priročniki, npr. abecedniki, slovnica in slovar. Že samo prevod vsega *Svetega pisma* dokazuje dokončno zrelost našega knjižnega jezika. Dobili smo ga kot 14. po vrsti med evropskimi živimi jeziki in le 30 let po Luthrovem prevodu v nemščino. Tako tudi ni čudno, da so tudi tuji pisci in kompilatorji že na koncu 16. stoletja slovenščino kot enakovreden jezik vključevali v svoja večjezična dela, npr. Megiser in Hutter.

Trubarjev prevod *Nove zaveze* (1557/58) in Dalmatinov prevod celotnega *Svetega pisma* sta v vsakem pogledu izredni deli. Že v svojem času sta pomenili predvsem dvojce: trdnost in stalnost slovenske protestantske teologije, temelječe na *Formuli concordiae* in na augsburški veroizpovedi, in dokončno konstituiranje slovenske knjižne norme v 16. stoletju, ki je praktično veljala še skoraj naslednjih 200 let, vse do novega prevoda. Neposrednih poročil o sprejemu knjige nimamo, toda nekatera mesta v Trubarjevih pismih iz let 1582–1584 izražajo veliko pohvalo Dalmatinovemu prevodu in navdušeno pričakovanje deželnih stanov, ki na vsak način hočejo imeti vso *Biblijo* v kranjskem jeziku. O tem, da je *Biblija* v naslednjih letih 16. stoletja in še potem, v naslednjih dveh stoletjih nadvse uspešno in dragoceno uresničevala svoje religiozno-duhovno, kulturnoumetniško in jezikovno-vzgojno poslanstvo, ni nobenega dvoma.

Dalmatinova *Biblija* kot osrednje slovensko besedilo 16. stoletja je pustila svoje sledove tudi v tujem evropskem kulturnem prostoru, predvsem v nemškem, saj so o njej govorile že nekatere zgodnje nemške in druge evropske zgodovine reformacije, upoštevala pa so jo praktična vsa bibliografsko-polihistorska dela, čeprav navadno z netočnim poimenovanjem jezika, v katerem je natisnjena. V zavesti Slovencev se je stalno ohranjala, najprej z Valvasorjevo predstavitvijo, kasneje prek Pohlinove *Bibliotheca Carnioliae*, posebej močno pa je njen pomen oživil spet Zoisov krog, ki je že sistematično zbiral dela naših reformatorjev ter dokumente in pričevanja o njih. Odslej se raziskovanje slovenske protestantske književnosti zmeraj bolj pogloblja in širi, tako pri slovenskih raziskovalcih (Kopitar, Čop, Marn, Glaser, Oblak, Štrekelj idr.), kakor tudi pri hrvaških (Kostrenčić, Bučar, Fancev idr.), in ne nazadnje pri nemških teologih, zgodovinarjih in slavistih (Kohl, Erberg, Elze, Dimitz idr.).

V drugi polovici 18. stoletja (srednja) Evropa po dvesto letih doživi novo družbeno in cerkveno reformo. To je čas sekularizacije, tisti proces, ko se celotna družbena skupnost skuša urediti na osnovi vladavine prava, zato pa se mora izviti iz pretesnega spoja s Ka-

toliško cerkvijo, ki jo pooseblja Rim. Spet se dogaja nekaj, kar ima svoje temelje že v 16. stoletju. Takrat je cesar Ferdinand I. prvič (1523) razglasil, da so vse cerkve in samostani z njihovim premoženjem vred last države, zato jih je obdavčil. Sledila je verska vojna, v kateri je bila močnejša papeška vojska. Sekularizacija je bila pozneje (1555) vendarle legalizirana z augsburškim sporazumom, toda habsburški vladarji so vztrajali pri katolištvu kot državni religiji in niso uresničevali radikalne sekularizacije, ker so se zadovoljili z zmanjšanjem ekonomske, politične in vojaške moči cerkvene hierarhije. Drugi, radikalnejši val sekularizacije, ki smo ga pri nas močneje čutili, je zajel nemško cesarstvo v času razsvetljenega jožefinizma proti koncu 18. stoletja, ko je Jožef II. v svojih habsburških dednih deželah razpusil 738 samostanov in skorajda vse cerkvene bratovščine ter njihovo premoženje namenil državnemu verskemu skladu.

Za nas je pomembno, da sta obe sekularizaciji tesno povezani s cerkvenimi in verskimi reformami. Kljub skoraj dvestoletni rekatolizaciji habsburških dežel se tudi ta druga laizacija družbe na Slovenskem navezuje na versko reformacijo iz 16. stoletja. Nadškof Karel Janez Herberstein (1719–1787), naslednik močne kranjske plemiške rodbine, ki je v 16. stoletju imela veliko vlogo pri širjenju in uveljavljanju reformacije, je podobno kot protestantski reformatorji zahteval vrnitev bogoslužja k *Svetemu pismu*, ki naj bo dostopno tudi v ljudskem jeziku. Tradicionalni rimski katoličani, zlasti frančiškani, so izvajalce njegovega reformatorskega programa poimenovali kar »novi luterani«. Takrat smo Slovenci spet dobili nov prevod celotnega *Svetega pisma* v dvanajstih knjigah, ki temelji na Dalmatinovem. Največ zaslug zanj ima Jurij Japelj, najbolj dosleden uresničevalec prevajalskega projekta. Vsekakor je bilo zelo pomenljivo, da je Japelj med svojimi mnogimi knjižnimi izdelki leta 1787 izdal tudi *Liste in evangelije*, ki so le malo jezikovno popravljen Dalmatinov prevod. Po svoji duhovni reformatorski usmerjenosti je bil Japlju najbližji profesor biblicistike Jakob Zupan, ki pa so mu kmalu zamašili usta.

Na začetku slovenske knjige vendarle neomajno stoji Primož Trubar, pravi slovenski prerok. Toda Trubar ni bil le prerok, bil je tudi romar. Romal je duhovno in fizično. Prehodil in prejezdil je skoraj vse narodnostno ozemlje, kjer avtohtono živijo Slovenci: od rodne Rašice do narodnostno mešane Reke, od Zasavja, Celjskega, preko Dolenjske, skozi Gorenjsko in prek Ljubelja, pa spet od Trsta, Gorice, Vipavske doline, po Notranjskem in po Ribniški dolini prek Turjaka – in se zmeraj znova vračal v središče, v Ljubljano.

Tudi srednja Evropa je bil njegov dom, čeprav bolj prisilen kakor zaželen. Pot ga je vodila prek slovenske in nemške Koroške na Salzburško in naprej na Bavarsko,

preko znamenitih romarskih krajev Altötting z oboževano črno in zlato Marijo, skozi Landshut, kjer se je ustavil ob srednjeveški kapelici sv. Roka, zaščitnika kužnih, pa naprej v velika središča: Regensburg, kjer še stoji cerkev sv. Kasijana z znamenitimi Dürerjevimi freskami romarjev k čašчени Lepi Mariji, in naprej v obzidani Nürnberg, rojstno mesto tolikih umetnikov in znanstvenikov, domače mesto Alfreda Dürerja in velikega teologa in filozofa Veita Dietricha. Ta ga je sprejel in nastanil v Rothenburgu v času njegovega prvega prisilnega romanja na tuje v letu 1547.

Tam na tujem, v Rothenburgu nad Taubero, se je zgodil čudež prve slovenske knjige, s katero smo Slovenci prvič zares javno spregovorili v zboru evropskih kulturnih narodov. Iz hladnega, tesno obzidanega, še danes čudovito lepo ohranjenega in restavriranega srednjeveškega mesteca, ki pa je Trubarju dajalo slabo plačano službo, pa še vreme in kislo vino mu nista ustrezala, se je spomladi 1554 odpravil južneje, v Kempten, kjer je bil bolj samostojen, se počutil bolje in si pridobil osnovne pogoje za delo in družino, ki se je večala. Nastale so nove knjige: drugi katekizem in drugi abecednik, predvsem pa prvi prevod iz *Svetega pisma – Evangelij svetega Matevža* (1555). Večletno vztrajno delo je še bolj zraslo in se poglobilo z ustanovitvijo Biblijskega zavoda v Urachu, kjer sta z Ungnadom s pomočjo Konzula in Dalmate tiskala še hrvaške knjige v glagolici in cirilici.

Nova, tokrat pa zmagoslavna, romarska etapa se je zgodila v juniju 1561, ko se je Trubar po trinajstih letih izgnanstva vračal v domovino po pozivu deželnih stanov, da prevzame vodenje slovenske protestantske cerkve. Njegov zmagoslavni prihod so oznanile trobente na ljubljanskem gradu. A ni trajalo dolgo. Že proti koncu leta 1564 je moral ljubljeno domačijo znova zapustiti, tokrat zaradi *Cerkovne ordninge*. Spet je romal na Nemško in kazalo je, da bo takrat za zmeraj. Nastanil in ustalil se je v majhnem, ljubkem Derendingenu, kjer je bil župnik in lastnik ene od sedmih kmetij. Danes vemo, kje sta stala njegova hiša, in gospodarsko poslopje, ki je deloma še ohranjeno. A vendarle ni bilo povsem za zmeraj. Koliko je bil pripravljen tvegati za vero in dom, kaže njegov kratek skrivni obisk Ljubljane leta 1567, ko se je na ljubljanskem gradu srečal z ujetim turškim pašo Usraimbegom in se še zadnjič poslovil od rodne Rašice. Poslej so se njegova svetna romanja končala.

Trubar pa je bil tudi velik duhovni romar od pridnega šolarja do iskrenega vernika, prek kritičnega mladeniča in obetavnega mladega duhovnika do pravega verskega reformatorja, pisca in prevajalca, pa vse do organizatorja »te cerkve Božje slovenskega jezika«. Najpomembnejši temelji njegovega duhovnega profila so bili nedvomno v humanizmu Rotterdamskega, potem pa še v delih švicarskih reformatorjev Zwinglija, Calvina,

Bullingerja in Pelicana, pa seveda Martina Luthra, Filipa Melanchthona, Veita Dietricha in Jakoba Andreaeja. Na tej poti se je iz mladeniča, v preproščini narojenega sina vaškega tesarja in mlinarja, obrusil in se prelevil v spretnega misleca in teologa, predvsem pa v izjemno poštenega in delavnega verskega in kulturnega poslanca. V strokovnem in ljubiteljskem pisanju večkrat najdemo opazke o njegovi ljudskosti in preprostosti ali celo preproščini, kar ne drži. Trubar se je vse od svojega prvega bivanja in šolanja pri škofu Bonomu, potem ob študiju v Salzburgu in na Dunaju ter kasneje vse življenje stalno in temeljito izobraževal ter izpopolnjeval. Kljub njegovim skromnim izjavam, da piše v ljudskem jeziku za preproste ljudi, ne smemo spregledati, da je za njimi močan intelekt in temeljito izobražen um, ki je črpal iz del najboljših sočasnih evropskih filozofov in teologov.

Trubar roma s Slovenci že petsto let. Ves čas je z nami, ves čas razburja, vzbuja samozavest, a tudi strah. Skozi vsa ta stoletja in ob vseh priložnostih se mu odzivamo. Veliko skrbi so z njim imeli, in jih še imajo, katoliški teologi, ideologi in kulturniki. A ne vsi.

Ugleden katoliški izobraženec, pesnik in prevajalec France Vodnik takole piše o njem:

»Ko smo Slovenci pred dvaintridesetimi leti obhajali štiristoletnico rojstva Primoža Trubarja, čigar zasluge za slovensko narodno kulturo so dandanes za vsakega nesporne, so se katoličani iz razumljivih razlogov – namreč zaradi liberalne zlorabe tega našega naprednega genija – držali rezervirano. Toda to jim ni bilo dovolj. Lahko bi se bili naslonili na škofa Antona Martina Slomška in velikega slavista Jerneja Kopitarja, ki sta – dasi katoličana – znala razločevati med Trubarjevim narodnim in kulturnim delom pa med njegovo konfesionalno opredeljenostjo ter sta zaradi tega cenila njegove zasluge za naš jezik in za našo književnost. Namesto tega pa je tedanji »Slovenec« rajši zatajil i Slomška i Kopitarja, češ da sta podlegla vplivu liberalizma. /.../ Kdo bi si upal odrekati slovenstvo Trubarju, Prešernu in še premnogoterim tvorcem, zaradi katerih bo slovenstvo živelo vsevdilj, svetlo in močno iz njihovega duha in del. /.../ Izkušnjava, ki so ji tu in tam podlegli nosilci katolicizma, je tedaj dvojna: zanikanje narodnosti zaradi verstva ali istovetenje narodnosti in verstva. Kdo trpi škodo zaradi takega nazarjanja? Slovenstvo in katoličanstvo, oboje, ker niti eno niti drugo ne prenese nasilja.« (Slovenstvo in katoličanstvo, 1939.)

In vendar je katoliški ideolog in bogoslovni profesor Josip Turk še sredi druge svetovne vojne videl pošasti, a ne v okupatorju, ampak v protestantih:

»Tako lahko rečemo, da se prava slovenska narodna književnost ne začneja prav za prav s protestantsko slovensko književnostjo, ker slovenski narod nikdar ni bil in tudi ni postal pripadnik protestantizma in ker za nobeno

književnost nikakor ne moremo smatrati samo jezikovno lupino brez narodnega jedra. Taka uporaba slovenskega jezika je bila marveč njena zloraba. In če končno /.../ moramo reči, da ni bila originalna, temveč je obstajala večinoma le v prevodih tujih književnih del. Z vsem tem se sklada tudi zgodovinsko dejstvo, da slovenski narod slovenske protestantske literature v resnici ni sprejel.« (Protestantizem in Slovenci, 1942.)

Čez dobri dve desetletji pa eden naših največjih pesnikov, tudi katoličan, v zvezi s Trubarjem zapiše dragocene besede:

»Beseda je za človeka začetek bivanja, utemeljevanje njegovega jaza v družbenem in moralnem redu. /.../ Afirmacija individualnosti se začne šele z zavzemanjem odnosov, ko začne z besedo oživljati samega sebe in pozivati bližnjika. Človekovo bitje je naravnano v udeleževanje resničnosti. Slehera beseda je magični ključ, ki odpira vrata v neznani svet okolja in zgodovine. Razvija vedno novi način bivanja in pojmovanja resničnosti. /.../ Ni nobenega drugega popolnejšega pristopa k resničnosti, kakor je imenovanje sveta z materinščino. /.../ Jezik ni nikoli sredstvo do cilja, ampak del človekove samobiti. Jezika se naučimo hkrati s svojim počlovečenjem. Kdor se nauči materinskega jezika, izvrši prvo in največje duhovno dejanje.« (Edvard Kocbek: Misli o jeziku, 1963.)

In čez nekaj let še kratek komentar iskrivega misleca iz Trubarjevih krajev:

»Naša zgodovina bi bila lahko sestavljena iz samega tarnanja, ki bi kot preplašeni grški zbor spremljalo tragedijo, katere glavni igralci so bogovi uničevanja, razseljevanja in ubijanja. V tej temni tragediji, v kateri ni niti ene same svetle sence, pa je vendarle sredi XVI. stoletja zasijala luč, ki je marsikaj obetala. In to je bilo slovensko protestanstvo. /.../ Pravil sem ti o velikem gospodu Primožu Trubarju in njegovi kulturni politiki, ki je bila nadvse evropska in tudi že do neke mere narodnostno zavedna. /.../ V njem sem zasledil /.../ svetovljanstvo, veselje do življenja, omiko. /.../ Bil je tisti, ki je v plahem prihajanju raznih umetnosti, umetnosti glasbe, slikarstva in pisanja vendarle bil najbolj razgledan človek in tudi tisti človek, ki je bil najgloblje zakoreninjen v slovensko zemljo.« (Jože Javoršek: Kako je mogoče?, 1969.)

O Trubarju so premišljevali tudi v naslednjih generacijah:

»Slovenci smo pravzaprav zmeraj imeli preroke, nismo pa imeli voditeljev. /.../ Kultura je bila, ki je Slovincu oblikovala prostor in svet, prerok je bil, ki mu je kazal pot v življenje.« (Primož Kozak: Slovenec v tujini, 1971.)

In:

»Renesanse pač nimamo. /.../ In se sploh ne sprašujemo, kaj nam v odsotnosti renesanse pravzaprav manjka. Ali ni to morda uveljavitev človeka? Ali ni to morda prav uveljavitev človeške osebnosti, ki je začela enakopraven dialog z Bogom?« (Marjan Rožanc: Martin Luther in Slovenci, 1983.)

Lahko bi v neskončnost navajali modrovanja o Trubarju, a vsa bi zmeraj znova potrjevala isto. Namreč to, kakor je ob priložnosti zapisal Igor Grdina, da je Trubar morda tisti edini posameznik, brez katerega bi bila zgodovina slovenskega naroda popolnoma drugačna, kakor je. Morebiti je celo ne bi bilo, kdo ve. Tako pa je Trubar še zmeraj naš sopotnik, še zmeraj vznemirja naše bivanje.

SREČKO MEH V VELENJU

Preddverje Knjižnice Velenje sicer ni običajno priorišče za osrednje občinske praznične slovesnosti, a praznik, ki ga bomo obeležili z nocojšnjo prireditvijo, bi težko umestili v primernejše okolje, kakor v to – kot pravimo – svetišče knjige. Dan reformacije je namreč praznik tistih, ki so jim bile in so jim še knjige svete. Ki jim je bila sveta pisana beseda, še posebej tista, ki najbolj blago zveni – torej domača, v maternem jeziku pisana in govorjena.

Dan reformacije je kljub temu, da je ujet v čas jesenskih počitnic, da je postavljen pred dan spomina na mrtve in da je njegova vsebina morda komu še nekoliko manj domača, velik državni praznik, ki nosi v sebi pomembno sporočilo.

Protestantizem je v slovenski zgodovini in sodobnosti navzoč na več načinov. Posebno mesto v oblikovanju naše narodne identitete si je seveda za vse večne čase pridobil kot utemeljitelj slovenskega slovstva, kot tisti, ki je naš jezik naredil za knjižni jezik.

Protestantizem ima pomemben delež pri zgodovinskem oblikovanju slovenske kulturne in narodne identitete ter je ena njenih nespornih sestavin.

Vesel sem, ker bomo več o vlogi in pomenu protestantizma ter o z njim povezanih osebnostih nocoj imeli priložnost slišati od predsednika Slovenskega protestanskega društva mag. Viktorja Žaklja. Izvedeli pa bomo lahko kaj novega tudi o življenju v obdobju reformacije tukaj pri nas, v Šaleški dolini, za kar se zahvaljujem dr. Tonetu Ravnikarju.

Čeprav je od otvoritve minilo že nekaj časa, sem še vedno, in verjamem, da tudi še kdo drug, vedno vesel in ponosen, ko pridem v našo lepo in sodobno knjižnico. Pokazalo se je, da smo se dobro in prav odločili, ko smo jo umestili sem, v središče mesta in dogajanja.

Spoštovani državljanke in državljani, ob prazniku vam čestitam in vam želim prijeten večer. Vabim vas, da se vsak po svoje – po svojih močeh in na svoj način – potrudimo ohranjati in varovati glavne pridobitve in zasluge reformacije, ki jim državnostni nikakor ni mogoče oporekati.

Pa naj ponovim, kar sem ob enaki priložnosti povedal že lani. Predvsem si želim, da ne bi načela augsburškega verskega miru iz leta 1555 »Cuius regio, eius religio« udejanjali tukaj in zdaj, ampak da bi vsi premogli dovolj strpnosti, dostojanstva, moči, zmoglosti sodelovanja in dovolili, da Slovenija ohrani status »svobodnega mesta«, v katerem lahko vsak, brez strahu in kazni, izraža svoje lastno prepričanje.

MAG. VIKTOR ŽAKELJ V VELENJU

Iskreno sem vesel, da ste se odločili praznovati državni praznik dan reformacije tudi v osrčju Šaleške doline, v Velenju, ki je po mnogih kazalcih nekaj posebnega v mladi slovenski državi. Za vaše mesto je tako značilna tradicionalna in poindustrijska gospodarska struktura, zgodovina vašega mesta je pestra – tudi obdobje reformacije in protireformacije, pa vse do dejstev, da ste narodnostno in versko pestra lokalna skupnost.

Praznovanje praviloma vedno pomeni spominjati se nekoga ali nečesa. Tudi v tem primeru je tako: gre za čas reformacije in protireformacije, spominjamo se Trubarja, Dalmatina in drugih, talentiranih in dejavnih reformatorjev, ki so znatno presegali takratno stanje na področje duhovnega oz. cerkvenega, kajti s svojim neumornim delom so segli v sfero občega, na področje kulture, gospodarstva, bili so inovativni del politike tistega časa.

Dogodki sredi 16. stoletja so pomenili slovo od srednjega veka in prvo dejanje novega, ki pomeni dokončno afirmacijo človeka posameznika, kot enkratnega bitja, ki ima pravico in dolžnost, da sam, vsakodnevno, določa svoj odnos do božjega in posvetnega. To je čas, ko ljudje dokončno spoznajo, da Zemlja ni središče vesolja, da obstajajo drugi kontinenti, drugačni ljudje, druga verstva, ko ljudje hočejo govoriti s svojim bogom v lasnem jeziku, brez posrednikov, je začetek tržnega, blagovnega gospodarstva, ki zahteva prost pretok vsaj blaga in ljudi, ki so bili do tedaj »premična lastnina« zemljiške gospode, čas, ko ljudje ponovno iščejo odgovore na vprašanje, kaj je lepo, kaj je svoboda in kaj smisel bivanja.

Ta val samospraševanja, to iskanje novih odgovorov na večna vprašanja bivanja in življenja sploh, to strastno iskanje svobode, lomljenje srednjeveškega monolita, soočenje z novimi kolektivitetami, kot so meščani in svobodnjaki, začetek formiranja narodov, ki naslednja stoletja dajejo ton, barvo in vonj Evropi, ki postane svetilnik – v dobrem in slabem – človeštvu, tedaj seže tudi k nam, kar nas trajno in prepoznavno loči od drugih narodov, ki jih val reformacije in kasnejšega

razsvetljenstva ni dosegel ali pa jih je vsaj dosegel v manjši meri. Rečeno v jeziku aktualne politike: z reformacijo smo dokončno stopili v svet razvite srednje Evrope, ki vse do danes išče skupni imenovalec sobivanja. Trubar je bil po idejah, izobrazbi resničen svetovljan, prvi pravi Evropejec in Slovenec, in kot tak je mogel svoje neuke sobrate nagovoriti z »lubi Slovenci«, jim ponuditi duha novega časa, katerega odličen glasnik je bil.

Vse to in še več zasluži spominjanje.

A kot rečeno, to ni dovolj. Vprašati se moramo: ali so ideje, način razmišljanja in konkretno delovanje reformatorjev, mutatis mutandis, aktualne tudi danes. Odgovor je: DA!

Že nekaj desetletij – zagotovo pa od srede 70. let prejšnjega stoletja, ko je bilo dokončno spoznano in potrjeno, da obstajajo meje rasti, da prihodnost človeštva ni v permanentni rasti, v vedno novem pogoltnem izkoriščanju naravnih virov, ki že vidno plahnijo, v zastrašujoči socialni diferenciaciji, ki ustvarja t. i. »tretjinsko« družbo, ko nas je iz dneva v dan več, plodne zemlje in vitalnih energentov, na primer, pa vedno manj, – je čas za nov premislek o tem, kdo pravzaprav smo, kakšna je naša realna prihodnost, kaj nam je storiti, da živo na tem planetu preživi. Čas je usoden in je prehodni. Iz nekega »novega srednjega veka« človeštvo išče pot v nek »novi novi vek«, v čas drugačnih vrednot, spremenjenega produkcijskega načina in produkcije sploh, prihaja vek internetnih povezav, ki dokončno podružbljajo Gutenbergovo odkritje. Naš čas – zanesljivo – potrebuje »nove Trubarje«, ljudi, ki bodo – na kratko – sposobni pretrgati popkovino s preteklostjo in na novo definirati odnos do božjega (tistega, kar nas presega) in posvetnega, ki je človekovo delo.

Je, če sem konkreten, nastajanje »združenih držav Evrope« pravi korak v tej smeri? Ali ta tvorba more dokončno udejaniti ideale francoske revolucije – enakost, bratstvo, svobodo? Kaj pa, če to ni le operacionalizacija načela »ekonomije obsega«, poskus, da v gigantskem konkurenčnem boju še bolje, dosledneje, brez premisleka o posledicah izrabljamo razpoložljive proizvodne tvorce?

Tudi če je tako, so reformatorji in Trubar aktualni. Reformacija je afirmirala delo, služenje, a je hkrati postavila visoke etične norme, tako v odnosu do narave kot tudi do človeka.

Spoštovani, tudi zapisano je podvrženo zobu časa, je minljivo. To velja tudi za pisanje Trubarja in drugih, a tisto, kar ostaja, kar nas more in mora vedno znova navdihovati, je pogum teh piscev, je pripravljenost pluti proti toku. Ti ljudje so bili najprej reformatorji, a ker to ni zadostovalo, so postali protestanti, za velikega Naza-rečana in njegovo veselo oznanilo so zastavili ne le svoje

premoženje, ampak tudi življenje, med njimi na primer Kupljenik. Tisto, poudarjam, ki pa nikakor ni podvrženo zobu časa, pa je način razmišljanja teh ljudi, je njih logika, je neizprosni analitični duh, ki je vedno prvi korak k novemu, je pogum stopiti novemu, še ne dovolj znanemu, naproti.

Zaradi vsega tega ima ta praznik smisel. Je priložnost, da premislimo zgodovino, a je obenem tudi vzpodbuda za dejavno soočenje z izzivi časa, ki nam je odmerjen.

ANTON KAMPUŠ V GORNJI RADGONI

Izražam zadovoljstvo nad odločitvijo, da Slovenci praznujemo dan reformacije, saj s tem obeležujemo spomin na slovensko reformatorsko gibanje, ki nam je prineslo prve knjige in šole. Pomen in delo voditeljev tega gibanja – Primoža Trubarja, Sebastjana Krelja, Jurija Dalmatina, Štefana Küzmiča in drugih – je za slovenski narod neprecenljivo. Ti možje so vzdani v sam temelj slovenstva. Poleg verske prenove, kar reformacija dejansko je, nam je to gibanje dalo mnogo več.

S počastitvijo praznika dajemo poseben pomen zgodovinskemu obdobju, ki nam je zagotovilo izid prve slovenske knjige s poudarkom, da naj bi ljudje sami brali, da morajo znati brati in to v svojem jeziku! Kaj je to leta 1550 pomenilo za neuki slovenski narod, kot ga je imenoval Primož Trubar, lahko pravilno vrednotimo šele in tudi danes, ko vemo, kako daleč so bili v tistih časih s svojim jezikom in književnostjo drugi, veliko večji narodi.

Danes se moramo še bolj zavedati, kaj pomeni materin jezik za obstanek nekega naroda in kako ga moramo spoštovati in negovati, še posebej sedaj, ko smo v Evropski uniji in se pri delu srečujemo z velikimi narodi in njihovimi uradnimi jeziki. Torej si moramo prizadevati, da slovenski narod spoštuje in neguje materin jezik in ga s ponosom ohranja tako s pisano kot z govorno besedo.

Protestantske vrednote pa niso dosegle le kulturnega preobrata. Zelo močno so se odražale tudi v ekonomskem pogledu, pač zaradi načel delavnosti, osebnih prispevkov in volje. Zato ni tudi danes zgolj naključje visoka razvitost nekaterih večinsko protestantskih dežel, po katerih bi se lahko zgledovali. Zato si dovolim povedati nekaj besed na ta dan tudi o dosežkih v naši občini.

Spoštovane gospe in gospodje – v Gornji Radgoni smo in jesenski čas nas obdaja. Jesen je čas obiranja plodov; tudi v Gornji Radgoni je obilna in bogata. Imeli smo srečo in sadili smo ob pravem času, kajti končujemo Dom starejših občanov, renoviramo Negovski grad, pri-

pravljamo prenovu vrtca in njegove oskrbe z energijo, razvijamo industrijsko cono, širimo poslovno cono, odprla se bodo vrata trgovskega centra Tuš, dobili smo novo lekarno, z ustanovitvijo Komunale prevzemamo pomemben del opravil v svoje roke, še letos bomo imeli dve novi zgodovinski obeležji, znamo poskrbeti za starejšo populacijo, med drugim s srečanji starejših občanov, za najmlajše pa bomo pripravili prihod dedka Mraza in Božička. In še bi lahko našteval. Omeniti pa želim samo še en dogodek, na katerega vsi čakamo: odprtje avtocestne povezave.

Ampak: veliko je še res neuresničenega, a ker smo delavni, zagnani, korajžni, sposobni, enotni, vidimo prihodnost še lepšo.

MAG. VLADIMIRA VIOLETA MESARIČ V GORNJI RADGONI

Nocojšni slavnostni koncert Orkestra Slovenske vojske je namenjen počastitvi praznika reformacije, ki je evropskim narodom in med njimi prav posebej slovenskemu vtisnila neizbrisen pečat. Katoliški škof dr. Vekoslav Grmič je zapisal:

»V času, ki ga je zaznamoval s svojim delom Primož Trubar, je bila Evropa ponosna na slovenske protestante in slovenščina je našla mesto med cenjenimi jeziki.« Tako je »dan reformacije potemtakem tudi za nas tu in zdaj vir samoosmišljanja in navdiha: spomni nas na bistvene določilnice našega mesta v Evropi in v svetu.«

Prof. dr. Božidar Debenjak pa je poudaril:

»Svetovni dan reformacije ni bil naključno izbran za slovenski državni praznik. Z nekaj pomembnimi dejanji so namreč slovenski protestanti zasnovali tisto pot, ki je peljala tudi do slovenske državnosti.«

Ni odveč, če se tudi nocoj spomnimo, da letos mineva:

- 423 let od izida Dalmatinove *Biblije*, s katero smo se Slovenci uvrstili med deseterico evropskih narodov, ki so imeli *Biblijo* v svojem narodnem jeziku;

- 457 let od prve slovenske tiskane knjige Primoža Trubarja, s katero smo vstopili med 13 narodov sveta, ki so imeli svoje tiskane knjige.

Res je, prav protestantski duhovniki so nam dali slovenski knjižni jezik in slovensko slovnico, prvo slovensko pesmarico, prvo javno knjižnico, posvetno nižje in višje šolstvo, v katerem so z ustanovitvijo ljudske šole in gimnazije izpeljali na Slovenskem prvo šolsko reformo. Protestantska književnost je postala nosilec čedalje izrazitejšega povezovanja v narod in s tem prispevala k vzniku slovenskega naroda in njegove

kulturne integracije. Začela je tisti proces stabilnosti, ki jo mora imeti vsak narod, če želi STATI in OBSTATI, če želi živeti samostojno!

Zato je dan reformacije »popolnoma upravičeno praznik vseh Slovencev kot evropskega naroda, pa tudi nacije s svojo samostojno državo.

In kaj nam je bolj potrebno danes v času svetovnega povezovanja človeštva, pluralizma in sekularizacije kakor prav čim popolnejši humanizem, ki lahko izhaja iz osebne vernosti, za katero je dala spodbudo reformacija.

Državljan in državljanka Republike Slovenije, Slovenke in Slovenci, smo zagotovo lahko ponosni na svoje velike, zgodovinske dosežke in vrednote. Na nas pa je, če in kako jih bomo spoštovali, kako bomo negovali slovensko besedo in kulturo, kako bomo delali s slovensko zemljo in deželo in kakšen odnos bomo imeli do sebe in svojega bližnjega, do svoje domovine, Evrope in sveta, v katerem smo in živimo.

Spomnimo se svojih korenin tudi ob prihajajočih dnevih, ko bomo v mislih z vsemi tistimi, ki so živeli, ki so delali in ustvarjali za nas in z nami, ki so začeli tlakovati pot našega življenja včeraj, da bi mi lahko živeli danes in da bi v miru, svobodi in sožitju lahko gledali v jutri

Zato: Žive naj vsi narodi, ki hrepene dočakat dan, da koder sonce hodi, prepir iz sveta bo pregan, da rojak, prost bo vsak, ne vrag, le sosed bo mejak!

ŠKOF MAG. GEZA ERNIŠA V MURSKI SOBOTI

Leta 1521 je na zaslišanju v Wormsu izrekel Martin Luther tele besede:

»Preklicati ničesar ne morem in nočem, ker ni dobro, če človek ravna proti svoji vesti. Tu stojim, ne morem drugače. Tako mi Bog pomagaj!«

S svojim nastopom je namreč sprožil plaz in dal zagon že dolga leta tlečemu reformacijskemu gibanju.

Z novim pogledom na Boga, življenje in vero je nastala nova Cerkev. Z reformacijo, renesanso, humanizmom in odvzemom verskega monopola eni Cerkvi pa se je dejansko začel evropski novi vek.

In v to dogajanje smo se vključili tudi Slovenci. Vsako tako izjemno dejanje, kot je reformacija nedvomno bila, pa zahteva tudi izjemne ljudi. In ti izjemni ljudje so nam dali slovensko reformacijo, in slovenska reformacija nam je dala take izjemne ljudi. Junake. Med njimi dva, tako rekoč največja, Trubar in Küzmič, pa žal ne moreta počivati v domači zemlji.

»Stati in obstati« je bila izpoved človeka, ki smo mu Slovenci veliko dolžni in smo upravičeno nanj ponosni.

Primož Trubar in njegovi so slovensko ljudstvo popeljali na pot iskanja možnosti, da bodo slovenskost avtohtono in avtonomno živeli. Popisani list papirja in zmožnost njegovega branja sta sporočala, da danes ni več tako, kot je bilo včeraj. Vendar pa Trubar pri tem ni pozabil na samega sebe in na pogled v jutri.

Protestantizem je namreč zajel življenje celostno. Protestantska reformacija je resda najprej zajela verskost, bila pa je spodbuda za razmislek o svetnem življenju, in je proces, ki še danes traja. Individualizacija človeka in naroda je namreč večno iskanje, reformiranje, preobrazba in spreminjanje, v krščanskem življu in svetu pa še posebej nadaljevanje biblijskega izročila, ki si ga ne smemo in ne moremo enkrat za vselej razloženega prisoditi in prisvojiti. Tega monopola si nihče ne more prisoditi in prisvojiti.

Primož Trubar in njegovi so opravljali božjo službo v materinščini zato, da bi vsak človek razumel Božjo besedo, ker samo tako lahko postane po pravici in poštenju vernik prave krščanske Cerkve. Zadal si je največjo življenjsko nalogo – pisanje knjig v slovenskem knjižnem jeziku.

Slovenski narod je pridobil s protestantizmom, Primožem Trubarjem, Jurijem Dalmatinom, Štefanom Küzmičem in mnogimi drugimi evangeličanskimi duhovniki in reformatorji avtohtono vero, religijo, cerkev, eksistenco, v kateri slovenskost ni bila in ni v ničemer manjvredna.

Bližajoča se 500. obletnica Trubarjevega rojstva naslednje leto, in to prav v letu, ko bo Slovenija predsedovala Evropski uniji, je zato poleg vsakokratnega dneva reformacije priložnost, da Slovenija pokaže, kako je njena identiteta in pot konstituiranja slovenskega naroda nerazdružno bila in je povezana s potmi, ki jih je vzpodbudila in jim dala smer in pečat evropska reformacija.

Spoštovane, spoštovani, bodimo ponosni na svoje velike zgodovinske dosežke! Med njimi ima prav posebno mesto počastitev reformacije, ki naj nam bo navdih za naše samoosmišljanje in pozicioniranje našega mesta v Evropi in svetu še tudi danes.

AKADEMIK DR. MATJAŽ KMECL V MURSKI SOBOTI

Na letošnji praznik slovenske reformacije nas samo še dobrega pol leta loči od poltisočletnice Trubarjevega rojstva. To je velika obletnica, ki se je v vsem njenem pomenu naša trenutna oblastvena elita pač ne zaveda: s Trubarjem se je za Slovence začelo novo štetje, s svojo energijo in instinktivnim vizionarstvom nas je pred 500 leti potisnil v orbito modernih narodov, v krog zgod-

njeinformacijske civilizacije. Z opismenjevanjem, s tiskano knjigo – sam jih je napisal petindvajset – je Slovencem naložil, ali pa nam je dal vsaj možnost, soustvarjati svet. Gnal se je za tem, da ne bi ostali nevedne in zbegane ovce, ki slepo rinejo za vsakim sleparjem; da bi bila naša vera osebna odgovornost do Božjih postav. Preštel nas je po deželah, s *Cerkovno ordnungo*, lastnim šolstvom, knjižnim jezikom in drugimi podobnimi dejanji nas je hotel združiti v urejeno, pošteno in smiselno delujočo skupnost. Naložil nam je evropskost v najodličnejšem pomenu besede. Iz naših glav je hotel izgnati blejavo neumnost, nam dopovedati, da je mogoče tudi v takratni pomračenosti, napol gnili, sifilitični, zbegani in sprenevedavi Evropi živeti neprestrašeno, spodobno ter vsaj za silo varno in pravično.

Nekaj podobnega je delal Luther za Nemce. Toda na njegovo 500-letnico so se Nemci pripravili čisto drugače, kot se mi na Trubarjevo; že nekaj let poprej so ustanovili vsedržavni odbor, ki mu je predsedoval predsednik države, v jubilejnem letu pa je velikanska množica najrazličnejših prazničnih prireditev spregovorila o njihovi spoštljivi in resnični hvaležnosti do velikega, v mnogočem prelomnega in samozaveznega moža. Pa ne samo to – z druge strani so ob tej priložnosti s svojim obnašanjem pokazali, kaj je državotvornost, kaj samozavest, kaj volja, kaj čezgeneracijske vrednote, kaj upravljanje z lastno usodo, kaj dejanska suverenost brez mnogo besedičenja, kaj ustvarjanje lastne zgodovine in kaj odgovornost do nje.

In mi? Že pred časom je bilo na nosilce najvišje državne oblasti naslovljenih nekaj pobud za ustanovitev vsedržavnega odbora, častnega in delovnega, ki bi bedel nad znamenito obletnico. Odziva menda ni bilo nobenega, nastal je le nekakšen polviden, marginalno delujoč odbor pri vladi, ki pa se doslej še ni sestal; iz državnega urada pa so sporočili, da gre vse v najlepšem redu in da bodo v počastitev petstoletnice Trubarjevega rojstva med drugim na Raščici 'predstavili izdelke lokalnih pekarn in čokoladice' (tako je poročal časniki *Dnevnik*). Treba je dvakrat prebrati, ker prvič tolikšna ignoranca in cinizem sploh ne moreta v glavo! Skoraj simbolično: zdaj se je našel tudi čas za ukinitve knjižnega izhajanja zbranih del Primoža Trubarja, s štirimi dosedanjimi zvezki bodo pač ostala torzo in svojevrsten memento.

Iz Nemčije, iz Rothenburga nad Taubero, Tübingena, Uracha in Kemptna prihajajo vse pogostejša pisma o načrtovanih prireditvah – ob Trubarju seveda; v Tübingenu naj bi trajale ves teden, univerza bo priredila mednarodni interdisciplinarni simpozij, župan slovesen večerni sprejem, v Kemptnu predvidevajo svečano eku-mensko in dvojezično mašo s koncertom, podobno v Rothenburgu; župan Tübingena imenuje v enem od teh

pisem Trubarja »velika osebnost evropske zgodovine« (eine der grossen Persönlichkeiten der europäischen Geschichte) in mu očitno ne gre v glavo naša indolenca. Pri nas pa pač nič, menda se dela samo vrsta, kdo od 'pomembnejšev' bo slavnostni govornik na tūbinški slovesnosti. – Bolj ali manj častne izjeme so samo kulturno društvo Primož Trubar, evangeličanska Cerkev v Prekmurju in nekaj posameznikov – kot da gre za pol zasebno in obrobno stvar! Naši nemški prijatelji imajo seveda v spominu, kaj vse smo postorili ob 400. obletnici Trubarjeve smrti leta 1986, ko še nismo bili samostojna država, kako množično smo 'navalili' tja gor, kakšna praznovanja so takrat bila. Ali pa nekaj kasneje, ko smo v Rothenburgu z združenimi močmi in veliko sosskrbjo slovenske, še posebej prekmurske evangeličanske Cerkve poskrbeli za spominsko obeležje na cerkvi Svetega Duha, kjer je Trubar spisal prvo slovensko knjigo!

Morda se komu zdi vse skupaj zanemarljivo, toda, ljudje božji, gre za znamenja resnične državnosti in suverenosti! O zasoplih rodoljubarskih vzdikljanjih in njihovi ničevosti, ki jih je dovolj kot robcev za usekovanje, je že Cankar povedal vse in ni treba ponavljati. Tudi če res obstaja kakšen vsedrjavni odbor, pač ne gre samo zanj; gre za vsenarodno zadevo, za združeno delovanje. V Urachu so v zvezi s Trubarjevimi prireditvami pred tremi tedni sklicali na usklajevalni sestanek evangeličanske cerkvene dostojanstvenike pokrajine Baden Württemberg in deloma Bavarske, povabili so tudi slovenskega škofa gospoda Ernišo. S Kemptonom je povezano v glavnem le društvo Primož Trubar, ki mukoma zbira denar za dostojno obeležitev Trubarjevega spomina na tamkajšnji cerkvi, pri čemer pa ima neprimerno manj težav s kemptenskimi mestnimi in cerkvenimi oblastmi kot z našo duhovno gluhostjo. Tam bodo poimenovali celo eno od mestnih ulic po našem reformatorju, v njihovem zgodovinskem spominu pa zaseda Trubar že tako in tako, tudi brez našega spodbujanja, ugledno mesto: o njem govorijo vse publikacije o mestni zgodovini, celo v kakšnem turističnem prospektu se najde kot mož, ki je svojčas združil veroizpovedno in sicer razklani Kempten. Pred več kot sto leti so mu meščani sami od sebe na farovžu vzdali skromno spominsko ploščo; zdaj pa smo vsaj člani našega društva prepričani, da je ob poltisočletnici reformatorjevega rojstva prišel čas, da Slovenci poskrbimo tudi tam za kaj slovesnejšega – še posebej ob tolikšnem razumevanju mesta Kemptna.

Ne silite me, da na glas razmišljam o vzrokih za tolikšno slovensko pišmevuhovstvo. Vse bolj pa se mi zdi, in to bi rad vseeno rekel, da je danes komu nekako odveč prav tisto, kar je bilo temelj in srce slovenske reformacije: samostojno misleči, za lastno prepričanje, dejanja in vero odgovorni človek. Pogreznili smo se v

senco moloha in mamona; kar priznavamo, sta požrtlost in goljufija, žvižgajo se nam prihodnji rodovi in njihova sreča, vse bolj nas vodi strašni generacijski egoizem; ni nam važen Trubar, neprimerno bolj 'lokalne pekarne in čokoladice'.

Spomnimo se ob tej priložnosti in na predvečer poltisočletnice Trubarjevega rojstva na tega moža, ki se je vzdignil nad majhnost in zanikrnost ter ostal zvest svojim idealom in ciljem – v dobro slovenskega ljudstva; in je zato živel v stalnem preganjanju; večni 'nigdirdom' je bila človeška cena, ki jo je plačal, da nam je Slovencem že pred pol tisočletja pokazal pot v Kanaan svobode in samostojnosti. Že takrat! Ne pozabimo! Njegovi dediči smo! Praznujmo dan reformacije s hvaležnostjo in spoštljivostjo!

DR. DARKO ANŽELJ V APAČAH

Prijazno pozdravljeni v tem hladnem, a slovesnem poznojesenskem popoldnevu.

Lepo je, da smo se nocoj zbrali tu, z namenom, da s kulturnim programom, predvsem pa s svojo prisotnostjo, druženjem, zaznamujemo prihajajoči praznik dan reformacije. Dva praznika sta pred nami, ki naznana obdobje kratkih, hladnih dni in dolgih večerov, kar sama po sebi vabita k temu, da ju doživljamo bolj navznoter, intimno, razmišljujoče.

Dan reformacije je, čeprav je ujet v čas jesenskih počitnic in postavljen pred dan spomina na mrtve, še posebej nam, ki živimo na vzhodu države, velik državni praznik, ki nosi v sebi pomembno sporočilo.

Na dan reformacije se spominjamo 31. oktobra 1517, ko je profesor biblijske teologije Martin Luther objavil v nemškem Wittenbergu 95 tez o prenovi Cerkve in tako opozoril na njeno krizo. Začelo se je reformno gibanje, ki je privedlo do notranje preureditve Cerkve ter do nastanka novih Cerkva.

Močan odmev so imeli Luthrovi nauki tudi v slovenskih deželah, osrednja osebnost slovenskega protestantizma pa je postal Primož Trubar, ki je živel od leta 1508 do leta 1586.

Primož Trubar je leta 1550 natisnil *Katekizem*, prvo knjigo v slovenskem jeziku, in ji dodal še *Abecednik*.

Sprva osamljeni klic nemškega meniha, univerzitetnega profesorja in pridigarja Martina Luthra je sprožil velik val, ki je zajel domala vso Evropo. Pljusnil je tudi na slovenska tla, kar ponovno dokazuje, da smo bili Slovenci tudi pred pol tisočletja del evropskega prostora, bili vključeni v vsa pomembna dogajanja in tokove ter smo v primerjavi z drugimi evropskimi narodi enakovredno odgovarjali na vse zgodovinske izzive.

Reformacija je bila gotovo eden večjih v zgodovini našega dela sveta.

Protestantski poziv po spremembah je bil s poudarjanjem pomena osebne, ponotranjene vere, ki omogoča enakopravnost med verniki, znak širših družbenih sprememb. Prinesel je dobo, v kateri se je oblikoval duh novega časa, v kateri se je kalila moderna družba. Reformatorsko nasprotovanje hierarhičnosti Cerkve ni sprožilo le demokratizacije verskih skupnosti, ampak je zanesilo demokratizacijo družbe sploh.

V Luthru in njegovih privržencih ima korenine moderni individualizem, ki zahteva za vsakega človeka več osebne svobode in več pravic posameznika v njegovem odnosu do institucij. A ne gre le za več svobode in več pravic, marveč tudi za večjo odgovornost, ki jo te prinašajo s sabo.

Reformatorji so poleg avtonomije različnih področij družbenega življenja na sam vrh lestvice vrednot postavljali delovno in poklicno etiko. To je, lahko bi rekli: žal, tudi danes, skoraj pet stoletij po njihovem času, še vedno izredno aktualno sporočilo, nikakor ne za časom ali za v staro šaro, kakor bi kdo pomislil.

Še vedno pa bi se lahko zgledovali po protestantih tudi glede izrazite skrbi za čist, lep in vsem Slovencem razumljiv jezik.

Šestnajsto stoletje je bilo zaradi vpliva humanizma za Slovence precej izrazito obdobje »bega možganov«. Na Slovenskem so večidel ostajali le protestantski izobraženci, na katere so humanistična načela vplivala bolj posredno. Humaniste je vleklo v svet, protestanti pa so vztrajali v domačem okolju in se vanj vračali, kar je bilo za slovenstvo seveda izredno pomembno.

Protestantizem je v slovenski zgodovini in sodobnosti navzoč na več načinov. Posebno mesto v oblikovanju naše narodne identitete si je seveda za vse večne čase pridobil kot utemeljitelj slovenskega slovstva, kot tisti, ki je naš jezik naredil za knjižni jezik. V svojih prizadevanjih po približevanju Božje besede ljudem in vsakemu posamezniku so protestanti naredili za Slovence, pa tudi za nekatere druge narode več, kakor so verjetno sploh slutili.

S prevodi in branjem v narodovem jeziku so sprožili oblikovanje moderne nacionalne zavesti ter nastanek ne le verskih, ampak tudi močno domoljubnih načel. V času razcveta protestantizma se je pisna uporaba slovenščine začela širiti tudi na necerkvena področja javnega življenja.

Pri svojem ustvarjanju se je Trubar držal lastnega prepričanja, da se slovenskega jezika ni treba sramovati, saj je lep in gibčen. Dobro se je zavedal bogastva slovenskih narečij, zato je zapisal tudi, »da se govori ne samo v eni pokrajini drugače kot v drugi, ampak pogosto tudi v razdalji dveh treh milj, da, pogosto celo v eni sami vasi drugače in različno v mnogih besedah in naglasih«.

Prav zaradi tega se je pri pisanju svojih bukev odločil za preprost in domač jezik ter slog. O prvem delu *Novega testamenta* je zapisal: »Pri prevajanju sem se potrudil glede besed in sloga, da bi ga utegnil z lahkoto razumeti vsak Slovenec, bodisi Kranjec, Spodnještajec, Korošec, Kraševce, Istran, Dolenjec ali Bezjak. Zaradi tega sem ostal kar pri kmečkem slovenskem jeziku, kakor se govori na Raščici, kjer sem se rodil.«

Trubar si je že za časa svojega življenja znal pridobiti spoštovanje in ugled tako doma kot tudi v tujini. Prijatelj je in vzdrževal stike s številnimi filozofi in teologi, plemiči, knezi in kralji kot ponosen Slovenec. Po srednji Evropi je užival ugled kot eden največjih mož takratnega časa.

Prav tako pa je bil na drugi strani vseskozi preganjan. Njegove vloge v slovenski zgodovini, še zlasti pa literarni, mu po njegovi smrti dolgo niso priznavali. Še ob 400. obletnici njegovega rojstva ga je počastila le peščica slovenskih intelektualcev in pisateljev.

Danes je njegova vloga priznana in velja za človeka, ki je napisal in dal natisniti prvo slovensko knjigo oziroma bukve. Zgradil je tudi temelj slovenskemu knjižnemu jeziku, ki je kmalu, zlasti po zaslugi Adama Bohoriča, dobil urejeno in znanstveno podprto obliko. Zato bo ime Primoža Trubarja slovelo, dokler se bo glasila slovenska beseda.

Nekateri reformacijo še vedno enačijo predvsem z rojstvom ene od verskih ločin, a Slovenci smo s proglasitvijo dneva reformacije za državni praznik to presegli in znali poudariti njeno širše bistvo, njene glavne pridobitve in zasluge, ki jim državnosti nikakor ni moči oporekati.

Protestantizem ima pomemben delež pri zgodovinskem oblikovanju slovenske kulturne in narodne identitete in je ena njenih nespornih sestavin. Slovenski izobraženci so v evropski kulturni prostor že vstopali tudi pred reformacijo, saj so bili večči nemškega, latinskega pa tudi italijanskega jezika, a reformacija je tja popeljala slovenski narod.

V čas 2. polovice 16. stoletja sodi tudi prva šolska reforma na Slovenskem, kajti v tem času so ustanavljali osnovne šole in gimnazije.

Želimo si torej, da bi vsi, ki krojijo naš vsakdan in naš jutri, premgli dovolj strpnosti, dostojanstva, moči in sposobnosti sodelovanja.

Cenjene soobčanke in soobčani, danes je prava priložnost, da se s hvaležnostjo in s ponosom spomnimo naših prednikov, ki so neprecenljivo prispevali k temu, da mi danes imamo lastno državo, da imamo pravico in možnost rabe maternega jezika kjerkoli in kadarkoli. Spomnimo se tako osrednje osebnosti slovenskega protestantizma, Primoža Trubarja, in njegovih sodobnikov. Vsem je bila skupna ljubezen do slovenskega jezika in vsem je bilo skupno, da so bili v boju za svoj

jezik in narod neomajni. Postavili so temelje naši kulturi, jo nadgrajevali in branili. Skušajmo se jim približati, skušajmo jih posnemati.

VINKO OŠLAK NA RAŠICI

Na tej tako čudovito in verodostojno restavrirani domačiji očeta slovenske reformacije in protestantizma Primoža Trubarja v Rašici smo se zbrali, da bi obhajali dan reformacije, ki je po slovenski državni osamosvojitvi, z letom 1992, postal v Sloveniji državni praznik. Pozdravljeni v imenu tistega, ki je bil osrednje ime ne le pisanja in delovanja, ampak vsega življenja, tako doktorja Martina Luthra kakor tudi Primoža Trubarja, v imenu Jezusa Kristusa, brez katerega bi bilo protestantstvo zgolj ugovor nekemu, ki ga ne bi bilo vredno niti zavračati; in reformacija zgolj novo barvanje neke nesmiselne fasade na še bolj nesmiselni hiši!

Če se je slovenska oblast komaj leto po uspeli ustanovitvi lastne države, ki je Slovenci vse od leta 745 nismo več imeli, komaj leto po dobljeni, sicer na srečo kratkotrajni, a vendar pogumno in odgovorno vodeni domovinski vojni, odločila, da bo med največje praznike na državni ravni uvrstila spomin na dogodek iz leta 1517, si je pri tem gotovo kaj mislila in Slovenije ni kar tako brez tehtnega razloga naredila za izjemo celo med izrazito s protestanti naseljenimi državami, ki takega praznika nimajo. Tistega dne naj bi nekdanji avguštinski menih, pozneje profesor *Svetega pisma*, doktor Martin Luther nabil na vrata wittenberške stolnice 95 tez svojih ugovorov zoper versko in moralno skvarjenost in izprijenost tedanje rimske Cerkve – danes dvomimo, da bi to v resnici storil, zgodba izhaja iz domnevnega pripovedovanja Luthrovega evangelijskega tovariša Melanchthona in sodi med tiste zgodovinske mite, ki jih ni mogoče pregnati niti iz znanstvenih leksikonov, kaj šele iz ljudskega, vedno k mitiziranju nagnjenega spomina. Gotovo pa je, da je Luther razposlal odtis svojih točk svojim docentskim kolegom na nemških univerzah, ker je najprej hotel sprožiti zgolj akademski disput o utemeljenosti prodajanja odpustkov, iz katerih izkupička niso gradili le Petrove stolnice v Rimu in financirali razvratnosti na papeževem dvoru, ampak so krpali tudi proračunske izgube škofa v Mainzu kardinala Albrechta, ki je poleti istega leta objavil svoje navodilo za pobiranje denarja na osnovi odpustkov *Instructio Summarium*, s katerim je hotel poravnati svoje dolgove pri Fuggerjih, ki so financirali njegovo knežjo namestitev. V ta namen je poslal na delo izprijenega pridigarja Johanna Tetzla, ki je prišel prodajati Gospodovo odrešenje tudi na

Saško, kar je spodbudilo Luthra k zapisu in širjenju tez.

Čisto mogoče je, da pobudnikom tega praznika, ali vsaj nekaterim med njimi, v resnici ni šlo toliko za spomin na to, kar je veliki reformator in protestant tedaj sprožil, ne da bi na samem začetku sploh vedel, kaj je sprožil, in celo, ne da bi to hotel. Mogoče je zanje bilo v ospredju to, kar je pri Luthru na drugem ali celo šele na tretjem mestu, nekakšen stranski produkt reformacije, kar bi lahko povzeli v geslu, ki ga Luther sam morda ni poznal in izrekel, pač pa ga je tri stoletja pozneje izrekel Luthrov rojak, največji nemški in sploh poantični filozof Immanuel Kant: *Sapere aude!* Kant je ta drugi del Horacovega stavka (Epist. 1,2,40: *Dimidium facti qui coepit habet: sapere aude*) prevedel: »Habe Mut, dich deines eigenen Verstandes zu bedienen!« (Imej pogum uporabiti lasten razum.) To je, navedeno v Kantovem znamenitem spisu *Beantwortung der Frage: Was ist Aufklärung* (Odgovor na vprašanje: Kaj je razsvetljenstvo), postalo geslo pokantovskega razsvetljenstva vse do danes. Kantov prevod je nekoliko samovoljen, saj se dobeseden prevod iz Horaca glasi: »Komaj začeto je napol dobljeno: upaj si razumeti!« Pri Kantu gre torej za interpretacijo »ad usum Delphini«, kakor pravimo. A dejstvo je, da sta tako Luther kakor tudi naš Trubar budila svoje rojake k pogumu, da se z lastnim razumom lotijo branja Božje besede in da svoje večne usode ne polagajo v roke dvomljivim in samovoljnim učiteljstvom, cerkveno učiteljstvo pa je eden od treh stebrov katoliškega verovanja. Seveda gre protestant dlje od razsvetljenca, ki ostane pri lastnem razumu. Skupaj gresta samo, dokler bežita iz ujetništva oktroirane tuje pameti. Ko sta enkrat zunaj ječe vsiljenega razumevanja, se brž razideta, saj ostane razsvetljenec in svobodomislec še vedno v ječi, namreč v ječi lastnega razuma, ker ne ve, da je tudi njegov razum del človekovega padca po prvem grehu, kakor beremo: »Zaradi nevednosti, ki je v njih, in zaradi trdote njihovega srca jim je razum otemnel in so se odtujili Božjemu življenju« (Ef 4,18) ali, kakor beremo že pri modrem Salomonu: »Kdor se zanaša na svojo pamet, je norec, kdor pa hodi z modrostjo, bo rešen« (Prig 28,26), medtem ko gre protestant, se pravi kristjan, naprej in se namesto svojega oklene Kristusovega razuma: »Vemo, da je Božji Sin prišel in nam dal razum, da spoznavamo Resničnega. V Resničnem tudi smo, v njegovem Sinu Jezusu Kristusu. On je resnični Bog in večno življenje.« (1 Jn 5,20.) A dejstvo je, da je zavrnitev oblastnega tutorstva nad lastno pametjo prvi korak, ki lahko vodi v odprtost k Božji razumnosti, in je tako mogoče, da je bilo to pogumno dejanje, ki je tudi osnova današnjega pojmovanja človekove svobode, tisto, kar je slovenske oblasti nagnilo k dvigu spomina na reformacijo na raven državnega praznika, saj se tudi slovenska država razume kot demokratična in pravna država svobodnih

državljanov, ki imajo pravico, da sami iščejo in spoznavajo odgovore na svoja temeljna življenjska vprašanja, in v tem niso niti pod državno niti pod kako cerkveno ali siceršnjo človeško oblastjo. Vso prejšnjo zgodovino namreč ni bilo tako. Po zastopniškem pokristjanjenju v času Karantanije Slovenec te svobode ni imel vse do leta 1991, ko mu je nova in lastna država to bistveno svobodo zagotovila. Seveda tudi še poosamosvojitveni Slovenec pretežno ostaja prostovoljni ujetnik lastne padle pameti, kolikor še ni sprejel Kristusovega razuma, a to ni več stvar države, ampak svobodne odločitve vsakega posameznika, ki je ni dovoljeno omejevati ali sploh odvzeti niti pod obljubo večne sreče spreobrnjenih niti pod grožnjo večnega pogubljenja nespreobrnjenih.

Domnevati smemo, da je bil med pobudniki in glasovalci tega praznika tudi kdo, ki je v tem videl zgolj novo možnost, dati lekcijo Rimskokatoliški cerkvi. Tak človek seveda ne more doumeti, kaj je tisto, v čemer se Rim moti, in kaj je to, v čemer ima Wittenberg prav. Ta najnižje plasirani glas nas tako ne bo več zanimal.

Najbrž pa je največ glasov za ta praznik priskrbel hvaležnost za to, da je Luthrov upor skvarjeni ustanovi, ki se samo še v smislu bogokletnosti more imenovati Kristusova, po slovenskem učencu in nadaljevalcu Primožu Trubarju dal Slovencem skupno narodno ime in prvo slovensko knjigo in še vrsto drugih knjig za njo. Osrednji nauk protestantizma, da ima človek neposreden in osebni odnos in dostop do Boga, ima za logično posledico tudi emancipacijo narodnega in osebnega jezika, v katerem se tak odnos in dostop izraža. Če je logično, da sme vsakdo govoriti svojemu Bogu v lastni materinščini, ker v nobenem drugem jeziku tega ne bi mogel tako globoko in pristno, potem je enako logično, da naj tudi Bog govori – namreč po *Bibliji* – vsakemu človeku v jeziku, ki mu je najbližji, torej v njegovi materinščini. To, kar posvetni narodnjak razume kot nadvse ugodno zaveznitvo v zadevi naroda in jezika, je v resnici le teološko spoznanje, da kjer ni več posredništva v smislu duhovnikov in učiteljev, naj tudi ne bo več posredništva v jezikih. Torej: en sam srednik med Bogom in človekom, kakor beremo v prvem Pavlovem pismu Timoteju, namreč človek Jezus Kristus – in eno samo sredništvo v Božji besedi človeku in človekovi besedi Bogu, namreč vsakokratna materinščina! Kakor protestantizem ni obesil na svoj prapor civilne svobode zaradi posvetnih reči, čeprav imajo tudi te od tega neizmerno korist, tako tudi svojega zavzemanja za jezike narodov in ljudstev in plemen ni začel zato, da bi spodbujal nacionalizme in lokalno ter plemensko zamejenost, ampak da bi skrajšal in poenostavil jezikovno razdaljo med Bogom in človekom na tisti nujni minimum, kakor ga pomeni človekov materni jezik.

Najmanj pobudnih in mandatskih glasov pa je najbrž bilo iz edino pristnega razloga: ker je Trubar s svojo odločitvijo za protestantizem, še bolj prav, za evangelij brez človeških dodajanj in odvzemanj in brez popačenih razlag, svojemu narodu omogočil, da sprejme vero v Jezusa Kristusa in se da v njegovo ime krstiti tudi kot celota, kot polno narodno število, in ne samo po nekaj oblastnih zastopnikih, kakor je bilo to v času Karantanije, ko sta se za ves narod dala ob Chiemskem jezeru krstiti dva moža, Gorazd in Hotimir (Kajtimir) – drugi pa so bili le navidez krščeni v nezavednosti nekaj dni starega otroka in odsotnosti vsake resne seznanitve z resnično Božjo besedo. Luther in za njim Trubar sta sicer še ostajala v katoliški zmoti krščevanja komaj rojenih otrok, a sta vsaj potem poskrbela za versko vzgojo in vseživljenjski stik z Božjo besedo.

Trubar je pripravil vse bistveno, da bi njegov narod lahko v resnici sprejel nepopačeni evangelij, da bi sprejel vero v Jezusa Kristusa kot edinega srednika med Bogom in človekom in edinega odrešitelja človeškega rodu, ki je enkrat za vselej s svojo daritvijo poravnal človekov dolg, zaradi česar je vsakdo, ki to veruje, rešen – njegovi rojaki pa te vere niso sprejeli, namreč kot vse ljudstvo, in so v večini do danes ostali to, kar so vedno bili: pogani, ki sledijo napačnemu nauku, da bodo odrešeni po pripadnosti določeni Cerkvi, po sprejetju določenih »zakramentov«, o katerih *Biblija* molči, po obhajanju določenih obredov in običajev, ki povsem nasprotujejo resničnemu nauku Jezusa Kristusa in apostolov.

Slovenci, ki se tudi danes radi zavistno ozirajo k tistim narodom na evropskem Severu in k bližnji, skoraj sosednji Švici, ki imajo v svetni primerjavi gotovo najboljšo državno ureditev, najbolje rešena vprašanja demokratske participacije prebivalstva, socialnosti, zdravstva, šolstva, znanosti, kulture in politične kulture, notranje strpnosti in miroljubnosti v mednarodnih odnosih, se žal nikoli niso vprašali, ali ne bi mogli tudi sami biti v tej gotovo boljši družbi, če bi imeli za podlago isti pogled na človeka in človeško skupnost, na državo in družbo, kakor ga imajo v teh državah. Ta pogled pa je kljub vsem zgodovinskim oslabitvam in izpraznitvam še vedno pogled, kakršnega dobi človek, ki svojo vero in svoje mišljenje naslanja na Božjo besedo, kakršno imamo zapisano v *Bibliji*. Tudi za te narode danes ni več mogoče reči, da bi bili krščanski, saj se tudi pri njih iz dneva v dan večja odpad od vere, njihovi pastirji pa se oddaljujejo od resničnega nauka celo hitreje kakor ljudstvo samo. A v temelje njihovih držav in družb je vendar vgrajeno toliko svetopisemske substance, da ima to še vedno toliko blagodejnega vpliva na vsakdanje življenje teh narodov in držav, da so lahko svetu v marsičem za vzor, in tako tudi Slovencem. Ko bi Slovenci bolj prisluhnili Trubarju in manj sirenskimi glasovom lepega obredja in ganljive folklorne tradicije in bi šli za

Kristusom, namesto da so Habsburški hiši dovolili, da je z nasilno rekatolizacijo določila njihovo vero, kakor so pozneje v zgodovini še veliko slabši hiši dovolili, da jim je jemala sploh vsako transcendentalno vero in jih posledično tudi v svetnih rečeh za pol stoletja uvrstila med moralno najbolj razpuščena ljudstva Evrope, kar še danes, v dobi verske in politične svobode tako nesrečno opredeljuje slovensko resničnost. Če prevedem to v nekoliko večjo primerjavo: Slovenci so se odločili za versko in s tem tudi civilizacijsko pot latinske Amerike s katolištvom, pomešanim z afriškimi in starorodskimi kulti in z najnovejšim kultom »teologije osvoboditve« – v nasprotju z versko in civilizacijsko potjo severne Amerike, h kateri lahko štejemo tudi Avstralijo, kjer je vsaj v temelje vgrajen duh protestantizma, se pravi resničnega evangelija. Zato se tudi ne smemo čuditi, če je odnos do države, pojmovanje in sprejemanje prava, predvsem pa razumevanje in sprejemanje lastne odgovornosti za osebno in skupno življenje v državi bolj podobno temu, kar je značilno za Latinsko Ameriko, v Evropi pa za južno Italijo, Španijo in Portugalsko, kakor pa temu, kar je še danes, kljub odpadu od vere, značilnost pretežno protestantskega Severa.

Dragi prijatelji, vse to pa ni bistvena stvar. Trubarju namreč, podobno kakor Luthru, ni šlo predvsem za to, da bi njegovi rojaki prešli v višji civilizacijski in državni red, kakor je za protestantsko utemeljene države dejansko značilen, saj tudi našemu Gospodu ni šlo predvsem za to, da bi njegovi judovski rojaki prešli iz koruptno, predvsem pa izkoriščevalsko in potujčevalsko upravljane rimske province v državno samostojnost in socialno pravičnost, čeprav je v Božjem odrešitvenem načrtu predvidena tudi obnova Izraela v od Boga določenih mejah, ki daleč presegajo to, kar je Izraelu naklonila Organizacija združenih narodov in v kar ga silijo zavezniki, ki hočejo ohraniti zavezništvo tudi z Izraelovimi sovražniki. Šlo mu je za to, da bi ljudje, ki jih je prišel odrešit, vložili prošnjo za pridobitev državljanstva v Božjem kraljestvu, ki je človekova prava in večna domovina. In kdor bi poskrbel za to, da si pridobi potni list z Jezusovim žigom, temu bo, kakor beremo pri Mateju in pri Luku, vse drugo navrženo. Namreč vse drugo, kar mu je za življenje potrebno. Ne samo osebno in zasebno, ampak tudi družbeno, narodno in državno. Tudi skupni književno dozoreli nemški jezik nemškim deželam, kakor je to uspelo Luthru, čeprav je bil to le stranski produkt njegovega delovanja, in tudi skupni književno dozoreli slovenski jezik slovenskim deželam, ki jim zdaj, ko so svobodne, hočejo znižati veljavo v geografsko-administrativne pokrajine, kakor je uspelo Trubarju, čeprav je tudi pri njem to bil le stranski produkt njegovega delovanja. Kdor torej časti Luthra predvsem zaradi nemščine in Trubarja predvsem zaradi slovenščine, dela tako, kakor

če bi Goetheja častili predvsem zaradi njegove zbirke mineralov, Prešerna pa predvsem zaradi nekaj dobro rešenih pravnih primerov. Stvar moramo prav razumeti: jezik v primerjavi s kako drugo svetno stvarjo ni tako malo kakor minerali ali pravnici primeri v primerjavi z dobro poezijo. A tu nimamo opraviti s primerjavo med dvema kategorijama, ki bi obe pripadali temu svetu. Tudi jezik, ki je na zemlji toliko vreden, da bi ga bilo neokusno primejati z minerali in odvetništvom, pa je v primerjavi s kategorijo, ki ni od tega sveta, ki ni omejena, relativna in začasna, temveč neizmerna, absolutna in večna, vendarle bistveno manj, kakor sta zbirka mineralov ali odložen fascikel z uspelimi pravdami v primerjavi z najboljšo poezijo. To, kar je Luther hotel približati svojim rojakom, kakor tudi naš Trubar svojim, svojim »ljubim Slovencem«, namreč ni nekaj od tega, kar bo v seznamu Pavlovih minljivosti v čudovitem 13. poglavju 1. pisma Korinčanom o ljubezni; ne bo prenehalo kakor preroštva, ne bo umolknilo kakor jeziki, ne bo prešlo kakor spoznanje, ne bo delno kakor spoznavanje in prerokovanje, ne bo delno kakor vse, kar bo prenehalo, ne bo, kar sem govoril kakor otrok, mislil kakor otrok, sklepal kakor otrok, ne bo ogledovanje v ogledalu, v uganki, ampak bo popolno, bo iz obličja v obličje – tedaj bom spoznal, kakor sem bil spoznan.

Trubar ima tri vrste nasprotnikov, ki bi ga radi pomanjšali na kaj nebistvenega z ozirom na njegovo veliko evangeljsko poslanstvo, tudi če je tista stvar med zemeljskimi rečmi zelo bistvena, kakor je prav jezik in prva knjiga v tem jeziku, ne prva v datumu izida, ampak na lestvici tega, kar je vredno, nekaj tako bistvenega.

Njegovi prvi zoprniki so bili predstavniki rimske katoliške Cerkve. Dokler so to mogli, ker so bili opremljeni z vsemi atributi svetne oblasti, so Trubarju odrekli vsake zasluge za kar koli dobrega in ga razglašali za krivoverca in odpadnika – njega, ki je z vsem, kar je bil in delal, opozarjal na pravo vero, ki ni v človeških razlagah, dodajanjih in odvzemanjih od Božje besede, ampak le v njej sami. Šele ko jim je bila odvzeta svetna oblast, ko niso mogli več nikogar preganjati, ga mučiti in umoriti, so začeli skozi stisnjene zobe priznavati, da ima Trubar pač nekaj zaslug za prvo slovensko knjigo, a da bi sicer prej ali slej to naredil tudi kdor koli drug, predvsem seveda pripadnik rimske ločine. In ko mu niso mogli odreči prvenstva v tem, kar je bilo očitno, so skušali iskati dlako v jajcu, napake v njegovem pisanju, slabosti in zmote v njegovem človeškem življenju, da bi ga naredili čim manjšega, ko ga že ni bilo več mogoče povsem izbrisati iz slovenskega spomina in hvaležnosti.

Njegovi drugi zoprniki so bili svobodomislec in liberalci v značilno omejeni slovenski različici, ki so Trubarju sicer priznavali več kakor katoliški voditelji, mu sicer niso očitali krivoverstva, a motila jih je njegova

vera sama. Motilo jih je torej to, kar je pri Trubarju absolutno največje in ima tudi za vse, ki so se mu pripravljali pridružiti onkraj vseh zemeljskih meril, največji blagor, namreč pridobitev večnega življenja v neokrnjeni skupnosti z Jezusom. Njihova usodna zмотa je v tem, da imajo izstop iz miselne ječe drugih že za osvoboditev in odrešitev mišljenja nasploh in ne doumejo, da je vstop v območje avtonomno človeškega, zgolj človeškega mišljenja, korak iz dežja pod kap, saj nas v mišljenju, kakor tudi v vsem drugem, kar nas sestavlja, lahko povsem osvobodi in odreši samo tisti, ki je sam Logos, ki je sam Resnica in tako tudi Mišljenje, Jezus Kristus. Kakor je apostol Pavel pokazal, da ni bolj svobodnega, kakor je ta, ki je suženj v Bogu, in se je sam imel za takega, tako velja tudi za mišljenje, da je človek tudi v mišljenju najbolj svoboden in resničen, kadar prevzame miselnost Jezusa Kristusa, saj: »... on, ki preiskuje srca, ve, kaj je mišljenje Duha, saj Duh posreduje za svete, v skladu z Božjo voljo« (Rim 8,27). Kam je človeštvo pripeljalo navidezno svobodomiselstvo in v poljubnost vodeči liberalizem, je razvidno ne le v vsesplošni moralni dekadenci našega veka, ampak tudi v včasih prav zabavni situaciji tako lahke strankarske zamenljivosti in prehodnosti med totalitarizmom in liberalnostjo tako fašistične, nacionalsocialistične kot tudi komunistične provenience.

Tretja skupina Trubarjevih nasprotnikov so totalitaristi, nekdanji v odkriti totalitarnosti, danes potaknjeni in poskriti, kakor Odisejevi Ahajci v lesenem konju na trgu oblegane Troje, v vseh mogočih strankah, ki jim je ob vseh ostudnih kompromisih s privatno lastnino, ki se jim danes tako prilega kakor podkev na konjsko kopito, in ob ne manj neokusnem kostumiranju in šminkanju z liberalnostjo, ki je bila v njihovih ustih desetletja dolgo najhujša politična obsodba njihovih nasprotnikov, vendar uspelo ohraniti to, kar je bil že od samega začetka njihov edini resnični namen in program. Ko jih je po vrsti zapustilo vse, na kar so prisegali, v imenu česar so ubijali in preganjali, ko so se sprijaznili z vsem, kar so najprej sovražili, pa jim je ostalo nekaj, kar lahko upravičeno imamo za trade mark njihove narave in miselnosti: izruvat iz človekovega srca vero v Stvarnika in njegov red, vero v njegove obljube in napoved, da pride v slavi, da zbere svoje odrešene. To je edino in vse, kar je ostalo od vseh treh in pol internacional, od več deset milijonov pobitih in še več trpinčenih, od Golega otoka in Gulagov, od berlinskega zidu in »ulturne revolucije«, od Polpotovega ukinjanja mest in poboja dveh milijonov rojakov v Kampučiji do stradajoče Koreje severno od 37. vzporednika vse do danes. Tudi ti priznavajo Trubarju to, kar je bilo njegovemu delu za evangelij navrženo, jezik in prvo knjigo, kaj pa o Trubarju komunist resnično meni, si lahko vsakdo prebere v Kardeljevi knjigi *Razvoj slovenskega narodnega vpra-*

šanja. Kolikor jim je bil in jim je še danes Trubar zanimiv, je seveda njegov odhod iz katolištva, ne pa sprejetje evangelija, kakor ga je vernikom znova predstavil Luther. Trubar kot antiteza slovenskemu katolicizmu, to je edino, kar to vrsto Trubarjevih dejanskih nasprotnikov dejansko zanima.

Trubar pa, ki bi ostal brez tega, kar je naredil za vero svojih rojakov, bi bil pač eden izmed tisočerihih slovenskih šolmoštrov, celo eden manjših med njimi, saj bi s svojim nedoslednim pravopisom pogrnili že v prvih razredih današnje osemletke. Če bi pristali na takega oskubljenega in razrezanega Trubarja, potem bi danes proslavljali na tem mestu spomin na človeka, ki je prvi sestavil zelo neroden abecedar in za to še uporabil črke, ki so se jim pozneje odrekli celo Nemci.

Ob tem nam kaže premisliti, ali res razumemo duha in bistvo reformacije in protestantizma. Reformirati pomeni vzpostaviti staro obliko, zato so protestanti tudi skušali svojim katoliškim preganjalcem dopovedati, da ne vnašajo kake »nove« vere, kakor so jim neprestano očitali, ampak prav nasprotno, da se vračajo k stari resnični veri, kakor jo najdemo v evangelijih, aostolskih delih in apostolskih pismih. Oznaka protestantizma pa je bila najprej tuja, izrečena spet od nasprotnikov, konkretno ob t. i. »speyerski protestaciji« (Speyerer Protestation) leta 1529, ko so evangeličanski stanovci protestirali v speyerskem državnem zboru (Reichstag zu Speyer) proti umiku odloka iz leta 1526, ki je zagotavljal pravno varnost evangeličanom v deželah, ki so sprejele reformacijo, in so se pri tem sklicevali na versko svobodo posameznika. Šele z augsburškim verskim mirom leta 1555 in westfalskim mirom leta 1648 je dobil protestantizem uradno priznanje in pravico do obstoja.

Beseda »Protestation« v smislu »slovesna deklaracija« prihaja iz latinskega glagola *protestari*, ki ima več pomenov: *javno izjaviti, ugovarjati in – pričevati*. Prav tega zadnjega pomena pa se zunanji komentatorji protestantizma ne zavedajo, žal tudi protestanti sami vse manj! Prav s tem zadnjim pomenom pa protestantizem dobi tudi svoj verski pomen in priključek na evangelij. V apostolskih delih beremo: »Apostoli so z veliko močjo pričevali o vstajenju Gospoda Jezusa in velika milost je bila nad vsemi« (Apd 4,33). Jezus sam pa je napovedal: »In ta evangelij kraljestva bo oznanjen po vsem svetu v pričevanje vsem narodom, in takrat bo prišel konec« (Mt 24,14). Janez pa nam pove, kaj je vsebina pričevanja: »Pričevanje pa je v tem: Bog nam je dal večno življenje in to življenje je v njegovem Sinu« (1 Jn 5,11). Protestirati v ključu vere, in za ta ključ gre tudi pri Trubarju, pomeni pričevati, da je Kristus res vstal in da smo brez del postave po milosti odrešeni.

Poskusi, da bi reducirali Luthra in Trubarja, kakor tudi vse druge reformatorje vse do danes, na jezikovno-

kulturni pojav, se začenjajo že s samo redukcijo pojma protestiranja in protestantstva. Biti navdušen za protestantstvo brez jedra verskega pričevanja, bi bilo kakor ustanoviti klub velikih prijateljev vina, ki pa bi ga sestavljali pretežno ali celo izključno strogi abstinenti. Pravi prijatelj vina je tisti, ki ga tudi sam pije po meri zdravega pitja. Kdor ne lomi kruha, simbola Gospodovega telesa, s svojimi novorojenimi brati v spomin na njegovo darovano življenje, in kdor ne pije iz keliha z vinom, ki je simbol njegove krvi, prelite v odrešenje mnogih, ta je tako malo lahko protestant, kakor je zdravljene alkoholik, ki ne sme več piti, lahko pravi prijatelj vina. S protestantizmom je namreč tako malo mogoče zgolj simpatizirati, ne da bi človek sam to z vsem srcem bil, kakor je nemogoče biti prijatelj krvodajalstva, ne da bi človek enkrat samkrat dal kri.

Kaj pa, če se je Primož Trubar temeljito zmotil, in z njim in že pred njim vsi reformatorji, in še pred njimi vsi pričevalci in nazadnje apostoli – in Kristus ni vstal in potem zaman v upanju čakamo njegovega drugega prihoda, ki bo naredil iz vseh človekovih hrepenenj resnico, kakor je človek sam iz vsega tega vedno lahko naredil le utopijo, iz utopije pa pekel na zemlji? Imamo odgovor, kaj bi to pomenilo. Apostol, ki je tako daleč tvegati, da je zavrnil pravovernega in v veri strogo doslednega Savla, da je lahko po Gospodovi milosti postal Pavel, odgovarja z vso jasnostjo, ko je raje padel slep s konja v prah pred svojega Gospoda, kakor pa da bi še visoko na konju in zdravih očeh deloval proti Gospodu: »Če pa Kristus ni bil obujen, je tudi naše oznanilo prazno in prazna tudi vaša vera« (1 Kor 15,14). Potem bi bila prazna tudi Biblija, ki jo je Luther po tisočletni karanteni v vatikanski ujetosti izročil svojemu in tako tudi drugim narodom, potem je prazen tudi Trubarjev *Katekizem* in njegovi prevodi evangelijev, pa tudi Dalmatinov prevod vse Biblije in vsi drugi prevodi za njim, tudi Chraskov in vsi katoliški in ekumensko kompromisni. A če je prva knjiga človeštva prazna, kako naj bi bile manj prazne vse druge knjige, vse do tistih, ki so dejansko prazne že na prvi pogled? Potem je prazna tudi naša današnja slovesnost, saj Trubar tedaj ne bi naredil nič velikega, ampak zgolj nekaj iluzornega, kar nikakor ne more biti vredno spomina in slovesnosti. A potem je tudi naše življenje, s Trubarjem ali brez, zgolj neko subjektivno dozdevanje primatov, ki se brijejo in prebivajo v votlinah z elektriko in tekočo vodo; še manj, potem je to neko neprestano kemično dogajanje na ravni velikih organskih molekul, a čisto nazadnje samo še igrišče kolizij najmanjših delcev, kakor jih pozna današnja fizika, ko bo že jutri z veliko verjetnostjo vse to preklicala in učila kaj drugega.

Primož Trubar, dragi prijatelji, ni pomemben zaradi bolj ali manj posrečeno rešenega tipografskega vprašanja v Ungnadovi tiskarni. Ves njegov pomen je

zunaj njega samega, je v pomenu tega, čemur je s takim žarom služil. Poglejte, nihče danes ne obhaja spomina na največjega sestavljalca nesmiselnega stroja, ki mu pravimo *perpetuum mobile*. Vsak razumen človek ve, da je sestavljanje take naprave nekaj absurdnega, tudi če je v delo vloženo toliko truda in celo strokovnega znanja in spretnosti, morda celo genialnosti. A kdor ima razum, ve, da takega stroja ni mogoče sestaviti, z izjemo materialistov, ki v bistvu trdijo, da je vse vesolje v resnici tak stroj, saj z zanikanjem stvarjenja po logični nujnosti trdijo, da obstaja in se giblje večno, kar pa je dejansko načelo norosti, ki ji fiziki pravijo *perpetuum mobile*, torej stvar, ki se vekomaj giblje sama iz sebe. Kdor bi danes prisostvoval spominskemu slavlju v počastitev moža, ki bi konstruiral tak nesmisel, bi sam veljal za neprištevnega in čudaškega, kakor to veljajo vsi nepopoljšljivi sestavljalci takega mehaničnega absurda. Če smo se vendarle zbrali tu, pred tem vernim posnetkom pol tisočletja starega mlinarja, potem zato, ker smo prepričani, da je ta mlin nekdo v svojem razumu načrtoval, mu pametno napeljal vodo na kolo, med kamna pa nasul resničnega žitnega zrnja, vedoč, da bo iz zmlete moke mogoče speči užiten in hranilen kruh. Ta mlin je v vsakem svojem detajlu, kaj šele v celoti manifestacija smisla, ki je iz preprostega slovenskega človeka priklical in uresničil dar ljudskega inženirja in mehanika. Primož je v bistvenem ostal zvest poklicu svojega očeta. Postavil je vrsto mlinov, v katerih se še danes melje tisto zrnje iz Jezusove prilike, ki je zraslo iz prisposodobne setve Gospodovega sejkalca: »Druga semena pa so padla na dobro zemljo in so dajala sad: eno stoternega, drugo šestdeseternega in spet drugo trideseternega.« (Mt 13, 8). Danes se spominjamo njegovega velikega dela, ki ni bilo vloženo v nespametno iluzijo, v nekaj, kar po samem načelu biti, kakor je ustvarjena, ne more delovati, pač pa je bilo ves čas v službi naročila, ki so ga resnični sejalki v raznih časih prejeli od zgoraj in mu podredili vse svoje življenje. A kakšen smisel bi imelo, da bi se vsemu temu spoštljivo priklonili, če tudi sami ne bi bili prepričani, da je bilo delo smiselno, da je zrnje, ki ga je ta mlin, ki tu stoji v prisposodbi za mline duhovnega mletja, da bi se lahko pekel kruh Gospodovega spomina, bilo pravo zrnje Božje besede, če si ne bi z vso močjo želeli, da bi sami bili del semena v dobri zemlji, ki obrodi stoterni sad, in nazadnje, v tej čudoviti Jezusovi prisposodbi, del tistega kruha, ki pomeni Gospodovo telo, sestavljeno iz vseh, ki vanj verujejo in bodo z njim vstali?

Dovolite, dragi prijatelji, da se za hip od vas obrnem k njemu samemu, ki je v Primožu Trubarju prebudil in si pridružil tako velikega in zvestega služabnika:

»Gospod Jezus, naj se proslavi Božje ime tudi danes na tem zgodovinskem kraju; prebudi v vseh nas pogum, da bi na vrata tega sveta in njegovih demonskih temp-

ljev tudi mi nabili protestacijo, pritrdili pričevanje za vseh osem tez tvojih blagrov in za eno in edino temeljno zapoved, v kateri je zbrana vsa postava: ‚Ljubi Gospoda, svojega Boga, z vsem srcem, z vso dušo in z vsem mišljenjem‘ (Mt 22, 37), in ji je enaka tudi druga, temelječa na tej prvi: ‚Ljubi svojega bližnjega kakor samega sebe‘ (Mt 22, 39). Naj se tudi mi, kakor se tvoj služabnik Martin na današnji dan daljnega leta 1517 ni ustrašil moči in groženj mogočnikov tedanjega časa in je pričeval zate in za resnico tvojega evangelija, ne ustrašimo moči in posmeha današnjih služabnikov vladarja tega sveta, čigar čas se izteka, dokler ne prideš v slavi in se spomniš svojih zvestih. Pokaži Božje obličje vsem, ki te z iskrenim srcem iščejo in nimajo strahu pred ničemer razen pred jezo zavrženega Boga. Daj nam vsem, da bi slišali tvoj opomin, kakor je zapisan na začetku evangelija tvojega evangelista Marka: ‚Čas se je dopolnil in Božje kraljestvo se je približalo. Spreobrnite se in verujte evangeliju!‘ (Mr 1, 15). – Amen.«

Pojasnilo: Vinko Ošlak je na prireditvi govoril prosto, vendar na podlagi gornjega besedila, ki ga je napisal za ta namen in ga poslal za objavo v društvenem glasilu; sestavek omogoča temeljitejšo razumevanje njegovih takratnih besed.

POČASTITEV V VELENJU

Letošnji dogodki ob dnevu reformacije so imeli v Velenju prelomni pomen. V preteklosti sta bila namreč združena v eno praznovanje državna praznika dan reformacije in dan mrtvih, ki pa vsebinsko in pomensko ne sodita skupaj, letos pa je bila prvič pripravljena samostojna proslava dneva reformacije.

Pripravljanje

Letos so prireditelji izhajali iz zavesti, da so reformacija na Slovenskem in slovenski protestanti postavili osnove, na katerih se je razvil in izoblikoval slovenski knjižni jezik in se razvila slovenska kultura in narodna samozavest. Začetnik, pobudnik in duhovni vodja vseh teh pomembnih dogodkov na Slovenskem je bil dejavni mož, po telesni rasti in duhu veliki rojak Primož Trubar, ki je s svojim življenjskim opusom omogočil zgodovinsko zorenje slovenske kulturne in narodne samobitnosti ter umestil slovenski narod in Slovence med kulturne narode reformacijske Evrope, zato nika- kor ne moremo zanikati državotvornosti slovenskega protestantizma.

V tem burnem času 16. stoletja je bila Šaleška dolina, dolina mnogih gradov, eno izmed središč protestantskega življenja na Štajerskem. V tej dolini, v kaplaniji ob cerkvi v starem Velenju, so protestanti ustanovili šolo, ki je delovala od leta 1574 do 1600, ko je škof Hren prišel s procesijo v Velenje in tudi na tem prostoru začel uničujoče delo protireformacije. Kljub temu lahko velenjsko šolo štejemo za nesporni zametek slovenskega osnovnega šolstva v teh krajih. Na gradu Švarcenštajn v Šentilju so imeli protestanti pri gospodu Juriju Trebniškem, vplivni osebnosti svojega časa, neke vrste središče za razpečevanje luteranske literature po Štajerski. Med to literaturo se posebej omenja tudi večje število slovenskih *Biblij*, kar dokazuje navzočnost slovenskih knjig.

Ob teh spoznanjih je laiško Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar že zgodaj spomladi dalo v Velenju pobudo za samostojno proslavo ob dnevu reformacije in njegovi člani smo se zavzeli, da bi čimbolj slovesno proslavili za Slovence pomemben praznik in hkrati počastili tudi Primoža Trubarja, katerega 500. obletnico rojstva bomo praznovali prihodnje leto. Pri pripravi in izvedbi proslave in priložnostne razstave so s polnim razumevanjem, z vsestransko podporo in pomočjo, s pripravljenostjo sodelovanja in razumevanja pomena tega praznika kreativno pomagali Knjižnica Velenje s svojimi sodelavci in drugi prijatelji. Društvo je potem idejo in osnutek programa, oblikovana v prej omenjenem krogu, predstavilo uradu župana in županu

Mestne občine Velenje. Pobudo so na Mestni občini z razumevanjem sprejeli in skupaj z njimi smo s še večjim zagonom pripravili vse podrobnosti proslave.

Televizijska okrogla miza o protestantizmu

Hkrati s pripravami na proslavo smo predlagali VTV, da pripravijo in posnamejo ob dnevu reformacije posebno oddajo. Velenjska TV je zamisel s polno podporo in razumevanjem sprejela ter pripravila okroglo mizo, na katero je z našim posredovanjem povabila eminentne strokovnjake in poznavalce reformacijskega časa. Oddaja je bila posneta na dan proslave, ko so udeleženci okrogle mize prišli v Velenje, in potem predvajana v 3. televizijsko omrežje slovenskih lokalnih TV postaj na praznični dan 31. 10. ob 21. uri.

Udeležence okrogle mize je v studiu VTV sprejela urednica in voditeljica oddaje gospa Tatjana Hudomalj, ki je ob začetku oddaje izrazila zadovoljstvo, da lahko v oddaji o pomenu in vlogi protestantizma za razvoj slovenstva, s pomenljivim imenom »Lubi Slovenci«, pozdravi in predstavi ugledne udeležence: akademika prof. dr. Matjaža Kmecla, prof. dr. Marka Kerševana, mag. Viktorja Žaklja in doc. dr. Toneta Ravnika. Zanimiva razmišljanja enournega poglobljenega in tehtnega pogovora so podala širok pogled na ta prelomni in za Slovence pomemben čas.

V oddaji je bilo poudarjeno, da je reformacija kompleksen pojem, ker njeni učinki niso bili samo na verskem področju, temveč so usmerjali ljudi v njihovem posvetnem življenju in delu, zato je reformacija odmevala na mnogih področjih. Z reformacijo se začenja sodobno slovenstvo in novi pogledi na življenje ter odgovornost ljudi Bogu in za posvetno življenje. Primož Trubar je hotel, da so Slovenci odgovorni za svojo vero in ravnanje. Obdobje pred reformacijo je bilo razvratno, grešno in tudi naši kraji temu niso ušli. Z reformacijo in protestantizmom se je začel slovenski zgodovinski spomin. To je obdobje, ko se začenja branje slovenskih knjig, saj so Slovenci dobili knjige v jeziku, ki so ga razumeli, ker je Primož Trubar pisal v jeziku, ki je bil živa slovenska govorica in razumljiv slovenskemu narodu.

Primož Trubar je najzaslužnejši Slovenec prejšnjega tisočletja. Očitek, da je bil krivoverec, je sramota, ker je bil globoko veren. Stanovska družba je bila ob koncu 15. in na začetku 16. stoletja iztrošena, reformacija pa je odprla pot novim ekonomskim odnosom in prinesla nove vrednote. Tako je bila reformacija tudi prvo dejanje razsvetljenstva v tedanji Evropi.

Luther in Trubar sta bila produkt svojega časa, reformacija pa zares veliko obdobje novih družbenih razmerij. Za slovenske dežele je bil to čas, ko so se prvič po narodni pripadnosti prebili dotedanji deželni okvirji,

v katerih je bila identiteta ljudi deželna. To je čas, ko se je prvič pojavil zapis *Slovinj Gradec* namesto *Windischgraz*. Trubarjev zapis »Lubi Slovenci« je vnesel zavest pripadnosti narodu. Sociološko gledano sta reformacija in protestantizem res bila pisana na kožo meščanstvu in delno tudi plemstvu, sta pa odraz nekega novega obdobja. V tem času je bila vera resno vprašanje in tako tudi protestantizem resno versko gibanje. Deželno plemstvo se je začelo povezovati. Trubar pa je dal osnovo za kasnejše narodno povezovanje Slovencev.

Protestantizem kot versko gibanje je bil oblika upora, saj so ljudje sprejemali novo vero kot obliko upora. Trubar si oznake Slovenci ni izmislil, temveč je uporabil besedo, ki se je verjetno že prej uporabljala. Pri ljudeh so obstajali verski in ekonomski interesi, da so sprejeli protestantizem.

Primož Trubar je bil velike rasti in je imel močan glas; izražal je življenjsko moč in je kot tak ljudem vlival zaupanje. Obvladal je tudi veliko jezikov. Reformacija je preplet tuzemskega in onstranskega ter kot taka tudi politično gibanje. Plemstvo iz številnih šaleških gradov je bilo naklonjeno protestantizmu. V Velenju so ustanovili protestantsko šolo in na gradu Švarcenštajn imeli distribucijski center za knjige. Pozneje je Valvasor v *Slavi Vojvodine Kranjske* (1689) obširno in s priznanjem pisal o protestantizmu, Primožu Trubarju, njegovih sodobnikih in predvsem o Dalmatinu.

V pogovoru je bila izražena nejevolja, ker je kljub pobudam, že pred nekaj leti oblikovanemu programu in predlogom Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar za proslavo pomembne obletnice odnos sedanje oblasti do proslavljanja 500. obletnice rojstva Primoža Trubarja skrajno brezbrizen.

Prvi slovenski knjigi je Trubar napisal v Rothenburgu. Ko nihče drug ni nič ukrenil, je Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar tam in na hiši v Tübingenu, kjer je bila tiskarna, vzdalo spominski plošči.

Ob 400. obletnici Trubarjevega rojstva so ga nekateri napadali, zakaj ni knjižnega jezika zastavil na širši južnoslovanski podlagi. Toda Primož Trubar se je zavedal samosvojesti slovenščine in je hotel pisati v jeziku, ki ga je sam znal in ga bodo tudi ljudje razumeli, ne pa v nekem skonstruiranem jeziku.

Protestantsko gibanje na Slovenskem je bilo obsežno in intelektualno zelo močno. Z nastopom škofa Hrena in protireformacije pa je za nekaj časa zamrla tudi intelektualna moč Slovencev.

V nasprotju z nami se Nemci že na veliko pripravljajo, da bodo proslavili Trubarjevo 500. obletnico in ga omenjajo kot veliko evropsko osebnost. Sprašujejo, kako bomo mi proslavili jubilej velike osebnosti slovenske zgodovine, pri nas pa se še zelo malo načrtuje. Vrh tega pa je ustavljeno tiskanje Trubarjevih *Zbranih del*, ki bodo odslej objavljana samo še v elektronski obliki.

Slovenija je del Evrope in bi ob našem predsedovanju bilo lepo, če bi pokazali, da smo že takrat bili del tega prostora. Podcenjujejo se ogromni napor in prispevek Trubarja ter protestantizma za slovensko državotvornost. V Velenju bo v okviru proslav 500. obletnice Trubarjevega rojstva pripravljena razstava o 16. stoletju in protestantizmu.

Pogovor je bil sklenjen z ugotovitvijo, da smo Slovenci z reformacijo postali del civilizirane Evrope in imamo od takrat kontinuiran zgodovinski spomin.

Proslava in razstava ob dnevu reformacije

V petek, 26. 10., je bila ob 19. uri v predverju Knjižnice, v pred dvema letoma odprtem lepem hramu knjige in učenosti, svečana in osrednja občinska prireditve ob prazniku dneva reformacije. Proslavo so s skupnim sodelovanjem pripravili Mestna občina Velenje, Knjižnica Velenje in Slovensko protestantsko društvo. Prišlo je presenetljivo veliko ljudi.

Po državni himni, ki jo je zapel mlad učenec Glasbene šole Velenje ob klavirski spremljavi svoje profesorice, je po napovedi simpatične moderatorke spregovoril župan Mestne občine Velenje gospod Srečko Meh, za njim pa predsednik Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar mag. Viktor Žakelj.

Nato je igravec Anatol Štern v nepozabni, mogočni dramski interpretaciji in močni osebnostni pojavi izvedel monodramo Matjaža Kmecla *Trubar pred slovensko procesijo*. Kot pravi avtor, je to samogovor izgnanega in od lastnega ljudstva zapuščenega starca tik pred smrtjo in je še ena »bridkost po slovensko«. Obenem je drama nekakšen testament za Slovence. Trubar je hotel popeljati svoje ljudstvo v enakopravnost pred Bogom in svetom, svoje ljudstvo, ki ga je imel rad in ga je učil samozavesti in odgovornosti, pa tudi resnične krščanske vere. Primož Trubar je bil silak in voditelj po telesu in glasu, še bolj po duhu in volji. Taka je bila tudi Šternova interpretacija. Slikovita, sočna in izvirna, predvsem pa doživeta; iskriivo je opominjala in poučevala tudi sedanje rodove Slovencev. Zato je tudi aplavz bil iskren in navdušujoč.

Po končani proslavi so si navzoči ogledali razstavo, ki sta jo pripravila: vsebinsko doc. dr. Tone Ravnikar in oblikovno grafično Peter Groznik – Peč. Na estetsko in lepo pripravljeni razstavi so z besedilom in gradivom tematsko prikazani čas reformacije, reformacija na Slovenskem, Primož Trubar, Adam Bohorič, Sebastijan Krelj, Jurij Dalmatin, protestantizem v Šaleški dolini in protestantsko šolstvo v Šaleški dolini.

Jurij Piano

PRIREDITEV V GORNJI RADGONI IN LENDAVI

V Gornji Radgoni so počastili dan reformacije 26. oktobra s prireditvijo v Kulturnem domu, organizirali pa so ga Občina Gornja Radgona, Evangeličanska cerkvena občina Apače in Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar. Kulturni program so izvedli Orkester Slovenske vojske in solista Katja Richter in Matjaž Kastelic pod taktirko generalmajorja mag. Janija Šalamuna. Proslava se je začela s pozdravnim nagovorom župana občine Gornja Radgona Antona Kampuša, za njim pa je mag. Vladimira Violeta Mesarič, ki opravlja evangeličansko duhovniško službo v Mariboru in hkrati tudi v Slovenski vojski, v svojem govoru je orisala pomen reformacije in nato tudi predstavila razvoj Orkestra Slovenske vojske in program koncerta.

Mag. Vladimira Violeta Mesarič je pojasnila, da je bil orkester ustanovljen aprila 1996, sestavljajo pa ga predvsem diplomanti Akademije za glasbo v Ljubljani. Njegova prva dirigenta sta bila Franc Rizmal in Milivoj Šurbek. Z njim nastopajo številni ugledni slovenski solisti. Orkester deluje v različnih zasedbah ob protokolarnih obveznostih in na vojaških glasbenih festivalih v tujini, pa tudi z raznovrstnim programom Big banda.

Žlahten, historičen okvir je prireditvi dodal tiskarski mojster Janez, za scenografijo pa sta poskrbeli likovna pedagoginja Daniela Šedivy in cvetličarna Kurbus. Med družabnim srečanjem po uradnem delu proslave so bili slovesno, s sodelovanjem mojstra Janeza, sprejeti med člane Slovenskega protestantskega društva štirje ugledni in zelo dejavni Pomurci, dva iz občine Gornja Radgona in dva iz občine Radenci. Sprejem so opravili predsednik društvene podružnice v Murski Soboti Geza Farkaš, član njenega izvršilnega odbora Milko Kranjc in seveda članica Violeta Deutsch Mesarič, ki je štiri nove člane tudi pridobila.

V Lendavi so praznik reformacije počastili z dvojezično, madžarsko-slovensko prireditvijo 30. oktobra. V slavnostni dvorani Mestne hiše sta dr. Peter Lipold, znanstveni direktor madžarske Nacionalne knjižnice Szechenyi, in mag. Zoltan Kepe, muzeolog Galerije-Muzeja Lendava, predstavila knjigo duhovnika Györgya Kulcsarja iz Dolnje Lendave iz leta 1573. Vili Kerčmar pa je s svojim referatom predstavil protestantizem na Slovenskem in v Prekmurju s Trubarjem, Dalmatinom in Štefanom Küzmičem.

OBČNI ZBOR DRUŠTVA 2006

Občni zbor Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar 5. decembra 2006 na Trubarjevi domačiji na Rašici je deloval po naslednjem sprejetem dnevnem redu:

1. Odprtje in izvolitev delovnega predsedstva občnega zbora
2. Imenovanje verifikacijske komisije in komisije za sklepe
3. Poročilo o delu društva v preteklem letu
4. Poročilo nadzornega odbora
5. Sprememba pravilnika o izdajanju revije *Stati inu obstat*
6. Program dela do naslednjega občnega zbora
7. Razprava o poročilih in nalogah
8. Samostojni predlogi in pobude
9. Predlog sklepov občnega zbora
10. Razno.

Zaradi manj kot polovice prisotnih članov se je po 11. členu statuta občni zbor pričel s polurnim zamikom glede na čas sklica.

1. Odprtje in izvolitev delovnega predsedstva

Občni zbor je odprl predsednik Viktor Žakelj. Za člane delovnega predsedstva so bili predlagani in tudi soglasno izvoljeni: Viktor Žakelj (po funkciji tudi predsednik delovnega predsedstva), Matjaž Gruden in Geza Farkaš. Pisanje zapisnika je prevzela Marija Kuhar.

2. Imenovanje verifikacijske komisije in komisije za sklepe

Za člana verifikacijske komisije sta bila izvoljena Ladislav Pojbič in Ala Peče Kolarič, za člana komisije za sklepe pa Dušan Voglar in Božidar Debenjak.

Na zboru je bilo navzočih 29 članov.

3. Poročilo o delu društva

Poročilo o delu društva je podal predsednik Viktor Žakelj. Povzetek delovanja:

Z imenovanjem častnega odbora za proslavljanje 500. obletnice rojstva Primoža Trubarja se zapleta. Dr. Janez Drnovšek je pristal, da bo predsedoval častnemu odboru. Od tu dalje se zatika. Vlada imenovanja še ni izvedla.

Prenova Ribjega trga 3, hiše, v kateri je bival Primož Trubar, se še ni začela. Ker je bila hiša kupljena iz denarja stanovanjskega sklada, ga mora občina vrniti in najti primernejši vir financiranja. Obnovo naj bi plačalo Ministrstvo za kulturo, ki pa pod sedanjo oblastjo ne kaže interesa, obljublja pa več sredstev za Rašico. Društvo je pisalo novemu županu Zoranu Jankoviču in čakamo na odgovor.

Izdana je letošnja številka revije *Stati inu obstat*.

Žakelj se je najlepše zahvalil vsem, ki delajo na projektu, predvsem Dušanu Voglarju, Marku Kerševanu in Kazimirju Rapoši. Negativnih reakcij ni bilo, sodelujejo pisci različnih nazorskih profilov. Revija se financira iz donacij. Trudimo se dobiti stalne podpornike.

Nadaljujejo se aktivnosti glede študija protestantike na slovenskih univerzah. Prilagajanje bolonjski shemi je ugoden trenutek, ki ga je treba izkoristiti in vključiti ustrezne vsebine.

Zbrana dela Primoža Trubarja odslej izdajajo v založbi Nova revija. Do leta 2008 je predvidenih 10–11 knjig.

Ustanavljanje podružnic se ni premaknilo, je pa precejšnje število v svojem okolju aktivnih članov.

Sodelovanje z Evangeličansko cerkvijo je zgledno.

Ekskurzijska dejavnost pod vodstvom Marka Zoreta je zelo razvejena in uspešna. Izleti po domačih krajih bi morali biti vsakoletna tradicija, saj se tam srečamo z domačini in navezujemo stike. S tem tudi nosimo močno sporočilo. Pripravlja se izlet na Dunaj. Želja je, da bi ob 500. obletnici v Kemptonu postavili obeležje in hkrati organizirali izlet ob njegovem odkritju.

Društvo bi moralo pridobiti več sponzorjev. Predsednik je apeliral na člane, da sami skušajo pridobiti več sponzorjev. Naš ključni problem je poslovni prostor, ki nas stane več kot 600 000 SIT letno.

Društvo ima okrog 450 članov. Potrebno je pridobivati mlajše, aktivirati širši krog, da ne bodo le člani, ampak aktivni člani. Premalo smo medijsko prisotni.

4. Poročilo nadzornega odbora

Poročilo nadzornega odbora v sestavi Jože Štivan, Janez Malačič in Rudi Kokalj je prebrala blagajničarka Bogdanka Pirc Marjanovič. Nadzorni odbor je pregledal finančno poslovanje društva in ugotovil, da društvo deluje transparentno in v skladu s slovenskimi računovodskimi standardi. Poročilo je priloga zapisnika.

Od občnega zbora dalje bo društvo računovodske posle zaupalo računovodskemu servisu. Zakonodaja s tega področja je strožja, kazni za nepravilnosti visoke in nima smisla tvegati.

5. Sprememba pravilnika o izdajanju revije *Stati inu obstat*

Občni zbor je soglasno izglasoval predlog, da se spremeni 2. člen pravilnika o izdajanju revije, tako da se zadnji stavek glasi:

Uredništvo sestavljajo glavni urednik, odgovorni urednik in štiri do osem članov.

6. Program dela

Naloge za program dela je nanizal že predsednik med pregledom aktualnega dogajanja v času po zadnjem

občnem zboru. Glavni poudarki naj bodo na: ustanovitev republiškega častnega odbora za proslavo 500. obletnice rojstva Primoža Trubarja, obnova in ureditev hiše Ribji trg 3, organiziranje ekskurzij, uvajanje univerzitetnega študija protestantike, izdajanje revije *Stati inu obstati* in glasila *Lubi Slovenci*, pridobivanje članov, razvijanje dejavnosti podružnic. Podrobneje so o tem govorili navzoči tudi v naslednji točki.

7. Razprava o poročilih in nalogah

Navzoči so podali naslednja pojasnila, mnenja, opozorila in predloge:

Dr. Cvetka Tóth je opozorila, da so se časi spremenili in da je civilna družba prej funkcionirala bolje. Udeležence je seznanila, da je v Nemčiji izšla *Biblija Slavica*, ki pa jo bodo morali razvezati, ker je nekaj očitnih napak pri imenih.

Matjaž Gruden je podal kratko informacijo o delovanju podružnice Rašica. Podružnica ima pretežno mlajše članstvo. Dejavnost podružnice je v glavnem osredotočena na slikarsko kolonijo in proslavo ob dnevu reformacije. Dva člana društva sta hkrati občinska svetnika, kar je ugodno, ker imata tesnejši kontakt z občino. V letu 2007 bo ustanovljen občinski odbor za praznovanje Trubarjeve obletnice.

O delovanju pomurske podružnice je spregovoril Geza Farkaš. Uspešno so zaključili retrospektivno razstavo slikarske kolonije ob njeni deseti obletnici delovanja, kar je bil eden pomembnejših kulturnih dogodkov. Izdan je zelo lep katalog v slovenskem in nemškem jeziku. Razstava je gostovala v Zagorju in Škofji Loki, je pa možnost, da bi se selila še kam drugam. Ker je bilo slike težko prodati, je trenutno vsak slikar obvezen prispevati zgolj eno sliko in ne dobi honorarja, ima pa pokrite stroške. Slike se donirajo sponzorjem. Podružnica je sodelovala v čezmejnem projektu INTERREG IIIA z naslovom Združimo nekoč enotni cerkveni prostor Puconci – Bad Radkersburg. Setavni del projekta je ureditev kolesarskih poti po teh krajih. Projekt, vreden 15 milijonov evrov, bo zaključen decembra. V okviru tega je bil obnovljen spomenik Števanu Kūzmiču, natisnjenih 30 000 turističnih zgibank v slovenskem, nemškem in angleškem jeziku, postavljene turistične in usmerjevalne table ter 150 strani obsegajoč zbornik. Projekt je bil medijsko odmeven.

Vladimira Mesarič je opisala dogajanje v Mariboru, kjer je letos bila prvič organizirana proslava ob dnevu reformacije. Kot pomembnejši projekt do leta 2008 so si zadali obnovitev stavbe v Trubarjevi ulici. Betnava ne govori veliko o reformaciji, čeprav so nekoč tam imeli reformatorji svoj sedež. Želijo si več aktivnega članstva društva, pri čemer bo evangeličanska cerkev pomagala. Predlaga več usklajevanja pri načrtovanju proslav ob dnevu reformacije, da se ne bi termini pokrivali.

Viktor Žakelj je izrazil priznanje Marku Zoretu, dr. Marku Kerševanu in mag. Vladimiri Mesarič za uspehi izlet v Maribor, predstavitev revije in seznanitev s problemi cerkvene občine. Pozdravlja tudi pripravo proslave v Mariboru in želi, da bi postala stalnica, a z malo kakovostnejšim programom. Vladimira Mesarič je še dodala, da obstaja želja po sodelovanju s kulturnimi organizacijami, nekoliko so bili presenečeni nad izborom programa. Želijo si več vpliva na sam program.

Marko Zore je podal pregled opravljenih izletov, ki so izjemno uspeli, tako številčno kot tudi sporočilno in v navezovanju stikov, le iz Pomurja bi si želel več udeležbe. Smisel izletov je tudi druženje članstva. Poudaril je, da bi morala naša dejavnost, tudi izleti, biti medijsko bolj pokriti in naše društvo bolj prepoznavno. Predstavil je tudi ideje za izlete v letu 2007. Pripravili naj bi tri: v Švico (reformatorji 16. stoletja, cvinglijanstvo, kalvinizem), v Metliko in po Beli Krajini ter v Pomurje (Radgona, Strukovci, Petanjci, Murska Sobota, Grad, Moravske Toplice – srečanje s člani, seznanitev z zgodovino reformacije v Prekmurju).

Dr. Marko Kerševan je poročal o delu, ki je bilo opravljeno pri reviji *Stati inu obstati*. Revija je dosegla dober odziv.

Dušan Voglar je poudaril, da se je treba maksimalno potruditi, da bo v Kemptnu res postavljen spomenik Primožu Trubarju, saj je to tudi finančno zahtevna naloga.

Dr. Cvetka Tóth je sprožila vprašanje prenosa Trubarjevih posmrtnih ostankov v domovino. Ob tem je dr. Marko Kerševan dejal, da bi to bilo tehnično težavno, ker je Trubar pokopan v cerkvi skupaj z drugimi. Nemci ga imajo za svojega, tam je bil dobrodošel, tam ima svoj mir, ki ga v Sloveniji ni imel. Dr. Božidar Debenjak je dodal, da se pravzaprav moramo Nemcem zahvaliti, da so Trubarju dali zatočišče, ga sprejeli medse, v Kemptnu so še 400 let uporabljali njegov cerkveni red in se ga še danes spominjajo s spoštovanjem. Bolj primerno bi bilo, če bi se skupaj z njegovimi gostitelji veselili, da smo ga imeli. Od nas je bil izgnan, a je kljub temu še naprej pomagal svojim rojakom. Bolj prav je, da počiva med tistimi, s katerimi je doživel svoja zadnja leta.

9. Samostojni predlogi in pobude

Novih predlogov ni bilo; predlogi in pobude so bili že podani v okviru prejšnje točke.

10. Sklepi občnega zbora

Na podlagi poročil in razprav so bili sprejeti sklepi:

1. spremeni se 2. člen pravilnika o izdajanju revije tako, da ima revija poleg glavnega in odgovornega urednika še štiri do osem članov,

2. društvo še naprej deluje za počastitev 500. oblet-

nice rojstva Primoža Trubarja (tudi z mednarodnimi projekti, kot je postavitve spomenika v Kemptnu),

3. nadaljujemo organiziranje ekskurzijske dejavnosti,

4. še nadalje si prizadevamo za širitev članstva,

5. spodbujamo uvajanje univerzitetnega študija protestantike,

6. zavzemamo se za izdajanje Trubarjevih *Zbranih del*,

7. računovodsko delo naj začne opravljati zunanji strokovni izvajalec.

10. Razno

Pod to točko ni bilo pobud in razprave.

Zapisnikarica: Marija Kuhar

Overovatelja zapisnika : Ala Peče Kolarič, Ladislav Pojbič

KRATKO POROČILO O DELOVANJU DRUŠTVA 2007

V času po lanskem občnem zboru nas je v Slovenskem protestantskem društvu Primož Trubar morda najbolj zaposlovala skrb, kaj storiti, da bo proslavljanje 500. obletnice rojstva Primoža Trubarja, največjega Slovenca prejšnjega tisočletja, vseobsegajoče, po vsebini tako bogato in prepričljivo, da bo pomembno prispevalo k ozaveščenosti Slovencev in Slovencev o verski, kulturni in politični pomembnosti reformacije. Trubar je simbolna osebnost tega prelomnega časa, z njim je tako ali drugače povezano vse, kar predstavlja podstat začetka formiranja našega naroda na začetku novega veka.

Takoj smo zadeli ob ožetje pomena reformacije in Trubarja, kot da bi bila in sta nekaj neobdobja, kar je dokaz, da je protireformacija v mnogih glavih na Slovenskem še navzoča. Samo tako si lahko razlagamo počasno in neprimerno pripravljanje spominjanja Trubarjevega rojstva, tega v Evropi priznanega verskega reformatorja in očeta slovenske tiskane besede. Tako pač je, gre za usodno preteklega časa, ki jo nekateri poskušajo vedno znova reinkarnirati.

Smo pa lahko veseli in ponosni, da je spomin na Trubarja zelo živ na Nemškem, v krajih, kjer je prostovoljno kot pregnanec živel. Vse kaže, da bo praznovanje v teh krajih na zavidljivi ravni ter da bo društvo vključeno v ta proslavljanja skupaj z našo Evangelizacijsko cerkvijo.

Posebej zasluži pozornost tudi skrb za ustanavljanje podružnic. Priznati moramo, da smo v tem premalo uspešni. Tako npr. podružnica v Mariboru nikakor ne more zaživeti, kljub vrsti zelo zavzetih kulturnih delavcev in dejavni evangeličanski občini. Treba bo nekaj storiti, kajti potreba se kaže, okolje in čas pa sta tudi pravi. V Krškem se prav tako še niso odločili, čeprav so pri opozarjanju na pomen protestantov zelo aktivni. Nič se ni premaknilo niti v Radovljici, ki je bila z bližnjimi Begunjami in Bledom v 16. stoletju močno protestantsko središče. Dodatno pa se kaže potreba po formiranju podružnice na Obali.

Tudi kar zadeva mlado članstvo, se nam ne piše najbolje. Na tem področju nas čaka še obilo dela. Zgled premikov v Velenju pa kaže, da možnosti so, le pravih ljudi za to delo nam manjka.

Organiziranje ekskurzij je bilo zelo živahno in po vsebinski plati na visoki ravni. Na tem področju, kaže, društvo uspešno dosega svoje cilje, pa verjetno le zato, ker je skupina, ki pripravlja ekskurzije, prava. Pa smo spet pri ljudeh – zagretili aktivistih. Teh nam spričo širjenja dejavnosti zmeraj bolj primanjkuje.

Revija *Stati inu obstati* lepo napreduje. Uredništvo se je okrepilo in upati je, da se bo to odrazilo v njeni nadaljnji rasti in odmevnosti.

Tudi društveno glasilo *Lubi Slovenci* dobro odlikava naše društveno življenje. Naslednje leto mu bomo morali nameniti več obsega, da bo zajelo in pokazalo vso pisanost dogajanja, ki – upam – mu bomo pričala. Glasilo je namreč za mnoge edina vez z društvom, hkrati pa ima velik dokumentacijski pomen.

To leto je bil v Pomurju končan projekt čezmejnega sodelovanja, ki je povezal protestantsko preteklost in prihodnost na nekoč skupnem prostoru. Z novo kolesarsko potjo in obeležitvijo kulturnih spomenikov je – nenazadnje – popestril tamkajšnjo turistično ponudbo. To poudarjam tudi zato, ker občina Velike Lašče ne more in ne more doseči dovolj državne podpore, da bi iz Raščice naredili kulturno »božjepotno središče«, ki naj bi ga vsaka Slovenka in vsak Slovenec obiskala vsaj enkrat v svojem življenju in se tako neposredno v rojstnem kraju približala spominu na Trubarja in sploh na reformacijo.

Pomen društva raste, kar se kaže tudi iz neprijetnih dejstev, da za »protireformatorje« postajamo vedno bolj moteči. Naš kulturni odgovor bi bil, da povečamo in razširimo svoje delovanje. Prav zato smo že to leto veliko delali na tem, da v naslednjem letu ponovno izide Javorškova knjiga o Trubarju in morda še kakšno delo. Mene pa še posebej vznemirja misel, da bi društvo (ali kdo drug) zasnovalo založbo, ki bi ponujala bralstvu protestantiko. Upam, da bo ta misel dozorela, kakor tudi upam, da bo Televizija Slovenije le posnela kak nov film o Trubarju in reformaciji, ter seveda, da bo nazadnje zavržena misel, da bi začeni z jubilejnim letom *Zbrana dela* Primoža Trubarja izhajala samo v elektronski obliki in ne več v dostojni knjižni.

V preteklem letu smo večkrat imeli v mislih študij protestantike. A konkretnih odgovorov na vprašanja, kaj, kje, kdaj, kako s tem začeti, nismo našli. Visokošolski programi se sicer preobražajo, a za več protestantike verjetno še ni nastopil pravi čas.

Naše društvo se mora vztrajno oblikovati in razvijati kot nazorsko in politično pluralno, vseslovensko, laično kulturno društvo, ki dejavno goji spoštljiv odnos do protestantske zgodovine, obenem pa mora spremljati vse, čemur bi lahko rekli »sodobna reformacija« – vedno novo pozicioniranje človeka do božjega in posvetnega. S tem bomo največ prispevali k ustvarjanju strpnih, toplih medčloveških odnosov, čemur sodobna prvinska tekmovalnost vseh zoper vse in vsakogar ni posebej naklonjena.

Viktor Žakelj, predsednik

DELOVANJE PODRUŽNICE V MURSKI SOBOTI

Kratki pregled dela Podružnice Murska Sobota zajema časovno obdobje skoraj dveh let. To je obdobje od zbora članov spomladi 2006 do jeseni 2007, kamor smo iz nekaterih objektivnih razlogov umestili programski in volilni občni zbor članov podružnice.

Vso to obdobje je delo v podružnici bilo izredno živahno, predvsem pa po vsebinski strani zahtevno in naporno. S tem v zvezi gre posebej poudariti delo na projektu v okviru Programa pobude Skupnosti INTERREG IIIA Slovenija–Avstrija 2000 – 2006. Projekt pod naslovom *Povežimo nekoč skupni cerkveni prostor Puconci – Bad Radkersburg* je bil za podružnico brez stalnih denarnih sredstev težko premostljiv finančni zalogaj, ki pa smo ga skupaj z drugimi sodelujočimi v letu 2006 in z nekaterimi korekcijami v letu 2007 uspešno dokončali. Za uspešno dokončanje projekta se moramo posebej zahvaliti Občini Puconci in njenim službam ter Evangeličanski cerkvi augsburške veroizpovedi v Republiki Sloveniji.

Pri projektu gre za pomembno opravljeno delo z različnih področij:

- proučevanje zgodovine protestantizma na našem območju,
- obnova in primerna obeležitev spomenikov,
- izdaja brošure in turizmu namenjenih zgibank,
- uradna vzpostavitev tematske kolesarske poti kot novega turističnega produkta za popestritev ponudbe na našem območju,

Zato projekt nekoliko podrobneje predstavljamo:

Na skupnem prostoru, ki ga je pred več kot osem-

desetimi leti ločila državna meja in s tem dokaj okrnila nekdanjo povezanost ljudi, je kljub pred kratkim odpravljeni meji še vedno čutiti nekdanjo razdvojenost (Franc Kuzmič). Ravno zato se je porodila misel, kako ponovno zblížati in povezati nekoč skupni cerkveni prostor. Projekt, odobren v okviru Programa pobude Skupnosti INTERREG IIIA Slovenija–Avstrija 2000–2006, je v prvi vrsti povezal območje s skupno raziskavo in zbiranjem podatkov o protestantizmu na območju med Puconci in Bad Radkersburgom ter hkrati vzpostavil prijateljske stike.

Projekt, ki se je začel uresničevati julija 2005 in se je končal decembra 2006, je potekal pod vodstvom Leona Novaka, evangeličanskega duhovnika v Murski Soboti. Prijavitelj projekta je bilo Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar, Podružnica Murska Sobota skupaj s tremi slovenskimi partnerji (Občina Puconci, Občina Tišina, Zavod za varstvo kulturne dediščine, OE Maribor) ter partnerjem iz Avstrije (Evangelische Pfarrgemeinde A.B. Bad Radkersburg).

V okviru projekta smo opravili naslednje dejavnosti in dosegli naslednje končne rezultate:

- Izvedene so bile 3 tiskovne konference ter s tem predstavitev projekta javnosti (na začetku projekta, vmesna ter zaključna konferenca).

- Zbrani so podatki o območju med krajema Puconci in Bad Radkersburg in o protestantskih pomnikih na tem območju.

- Evidentirani so protestantski pomniki obravnavanega območja. Popisani so protestantski pomniki – izdelan je seznam vseh sakralnih in etnoloških spomenikov, pomembnih za zgodovino protestantov.

- Hortikulturno je urejeno in s predstavitvenim panojem opremljeno območje ob spominskem obeležju Štefana Küzmiča v Strukovcih; pravzaprav je v celoti urejena zunanja podoba ob obstoječem spomeniku.

- Izdelan je načrt tematske poti Puconci–Bad Radkersburg. Tematska pot je oblikovana skupaj z avstrijskim partnerjem. Na podlagi popisa sakralnih in etnoloških spomenikov na celotnem območju so spomeniki na podlagi terenskih možnosti – primernih in ustreznih poti – povezani v tematsko pot, primerno predvsem za kolesarje.

- Izvedenih je bilo 5 delavnic (2 notranji delavnici, namenjeni usklajevanju in dopolnjevanju podatkov, ter 3 zunanje delavnice, namenjene izobraževanju turističnih vodnikov, ena od teh je bila izvedena na terenu z ogledom oblikovane poti)

- Postavljenih je 26 označevalnih in usmerjevalnih tabel ob vzpostavljeni kolesarski poti; kolesarska pot je vpisana v državni register kolesarskih poti.

- Izdana je zloženka *Kolesarska pot Povežimo nekoč skupni cerkveni prostor Puconci – Bad Radkersburg* v 30.000 izvodih.

▪ Izdani so zbornik *Iz preteklosti v prihodnost* v 2000 izvodih in zloženka o Štefanu Kūzmiču v 10.000 izvodih.

Vrednost izvedenega projekta znaša 56.000 evrov.

Vsak september je tudi čas, ko skupaj z ostalimi soorganizatorji pripravimo v Moravskih Toplicah tradicionalno **slikarsko kolonijo** »Primož Trubar«.

Septembra 2006 je bila pod umetniškim vodstvom Nikolaja Beera organizirana 12. kolonija. Na koloniji so ustvarjali Lucijan Bratuš, Jože Denko, Milena Gregorčič, Tomaž Kržišnik, Igor Rehar, Pavle Sedej in Tone Seifert.

Oktobra 2006 so bila ustvarjena slikarska dela razstavljeni v Galeriji PAC v Murski Soboti. Izdan je bil tudi priložnostni katalog razstavljenih del.

Leta 2007 smo uspešno izvedli že 13. slikarsko kolonijo pod umetniškim vodstvom Nikolaja Beera. Na letošnji koloniji so ustvarjali Lucijan Bratuš, Dubravko Baumgartner, Milena Gregorčič, Jerneja Smolnikar, Veljko Toman, Huiq In Wang in Nikolaj Beer.

V času od 23. do 30. septembra 2007, ko je potekala kolonija, so se udeleženci kolonije, tako kot v preteklih kolonijah, seznanjali s kraji in življenjem naših ljudi. Spoznavali so tudi preteklost našega območja.

Ob letošnjem občinskem prazniku Občine Moravske Toplice je bila v Termah 3000 odprta razstava del udeležencev kolonije po izboru umetniškega vodje Nikolaja Beera. Razstava del letošnje kolonije z izdajo kataloga je bila 16. novembra 2007 odprta v Galeriji PAC v Murski Soboti.

Tudi vsakoletna organizacija kolonije je velik finančni zalogaj, zato gre za nemoteno izvedbo posebna zahvala sponzorjem in donatorjem.

Gotovo sta zgoraj širše opredeljeni nalogi nekoliko okrnili dejavnost na nekaterih drugih področjih društvenega življenja in dela; to bo treba pri načrtovanju dela popraviti in zato pripraviti program, ki bo zadovoljil interese širšega kroga članstva. To še posebej velja za družabni del. Čeprav nam že tretje leto ni uspelo organizirati samostojnega izleta v okviru podružnice, se naši člani v precejšnjem številu vključujejo v izlete in ekskurzije, ki jih organizira centrala društva. Jeseni 2007 pa nam je uspelo soorganizirati izlet po pokrajini ob Muri, katerega so se v glavnem udeležili člani izven naše pokrajine, člani podružnice pa so se jim priključili ob posameznih dogodkih.

Na področju družabnega življenja smo v obeh letih sodelovali na tradicionalnem pikniku v Lemerju; tega bi kazalo v prihodnje vsebinsko obogatiti in privabiti večje število obiskovalcev.

V obeh letih smo z Evangeličansko cerkvijo sodelovali tudi pri zasnovi in izvedbi *Kūzmičevih dnevov* v Puconcih, kjer so bila odmevna predavanja, ki protestantizem in protestantsko misel povezujejo z aktualnim časom in dogodki okrog nas.

Seveda moramo ob koncu opozoriti na naše soorganiziranje odmevnih proslav v obeh letih ob dnevu reformacije v Murski Soboti in Gornji Radgoni. Prav tako pa smo sodelovali na osrednjih proslavah v Ljubljani. Tu se – ob različnih kritičnih opažanjih – v zadnjem času pojavlja problem premajhnega števila vstopnic, ki jih dobimo za naše območje.

In ob koncu. Delali smo po svojih močeh. Menim, da na večini področij uspešno. Pripravljamo se na volilni zbor članov. Računamo na kadrovske poživitev in seveda še uspešnejše delo v prihodnje.

Geza Farkaš

DELOVANJE PODRUŽNICE NA RAŠICI

Podružnica Rašica Slovenskega protestantskega društva šteje 24 članov. Števila članov res ne gre meriti v tisočih, imamo pa vsako leto vsaj enega člana več. Vztrajamo, da je naše najpomembnejše poslanstvo promocija Trubarjeve domačije, z njo pa ohranjanje Trubarjeve dediščine v slovenskem in širšem kulturnem prostoru. Še posebej je to pomembno letos, ko potekajo ključne dejavnosti za pripravo prireditve v prihodnjem letu 2008.

Pošteno je treba priznati, da se je naše društvo v lokalnem okolju občine Velike Lašče znašlo v nezavidljivem položaju. Še leta 2006 je imela podružnica vsako leto dve redni prireditvi, in sicer tradicionalno srečanje slikarjev »Trubarjevi kraji« ter proslavo ob dnevu reformacije. Zaradi odločnega stališča občinskega vodstva, naj se podružnica in njene aktivnosti financirajo predvsem preko »centrale« SPD in drugih neproračunskih virov, je bilo za leto 2007 podružnici iz občinskega proračuna namenjenih celih 100 (sto) EUR. Kaj to pomeni v okolju, kjer je največja (ne)gospodarska družba osnovna šola, kmalu za njo pa je že hiša z najstarejšo obrtno ponudbo, najbrž ni potrebno detajlneje razčlenjevati.

Zadrego smo rešili tako, da je srečanje slikarjev prevzelo Kulturno umetniško društvo Primož Trubar Velike Lašče. No, resnici na ljubo je vendarle potrebno povedati, da je bil KUD Primož Trubar nosilec srečanja več kot 20 let, nato pa smo zaradi lokacije srečanja na Trubarjevi domačiji in zaradi promocije podružnice organizacijo srečanja formalno prenesli na SPD Primož Trubar. Razen imena organizatorja pa razlike tako ali tako ni, ker je ekipa, ki pripravlja srečanje, s predsednikom na čelu, popolnoma enaka. Ali kot bi rekel moj prijatelj: razlika je zgolj v diferenci. Nič pretresljivega torej. Pomenljivo pa vendarle je.

Kljub vsemu slika ni zgolj malo barvna. Kot predsednik podružnice sem postal uradni član občinskega

pripravljalnega odbora za počastitev leta 2008, imenovali so me tudi za direktorja novo ustanovljenega občinskega Javnega zavoda Trubarjevi kraji s sedežem na Trubarjevi domačiji.

Tudi srečanje slikarjev je bilo. Tradicionalno, že 25. srečanje slikarjev, je na Rašico v nedeljo, 20. maja, privabilo 20 slikarjev in kiparjev iz vse Slovenije, večino z akademskim naslovom (z njihovimi spremljevalci in gostitelji nas je bilo približno 30). Srečanje je poleg umetniškega ustvarjanja namenjeno tudi spoznavanju posameznih delov naše občine. Tokrat smo obiskali Krvavo Peč ter si pod vodstvom gostitelja Srečka Knafeljca ogledali okolico (pečine). Jutranji kulinarčni del je bil v rokah gostilne Kukelj in krčme na Trubarjevi domačiji, popoldanski pa Srečka Knafeljca iz Krvave Peči, tako da so lahko gostje spoznavali tudi tovrstno občinsko ponudbo. Otvoritev razstave del, nastalih na srečanju, je bila vključena v praznovanje občinskega praznika in je bila v petek, 1. junija, na Trubarjevi domačiji na Rašici. Kot zanimivost naj omenim, da je

naš prijatelj in domačin Dušan Zekovič odkupil celotno zbirko jubilejnega srečanja.

Prireditve ob dnevu reformacije je naša podružnica izvedla na Trubarjevi domačiji na Rašici prav na praznični dan, 31. oktobra. Prireditve se je začela v galeriji Skedenj z nagovorom župana občine Velike Lašče Antona Zakrajška, ki je obenem otvoril razstavo del slikarja Jožefa Božidarja Stritarja, rojaka z Rašice. V spominski hiši (muzeju) je sledil slavnostni del večera, kjer je z nepozabnim in polemičnim predavanjem nastopil publicist, pisatelj, filozof itn. Vinko Ošlak. V glasbenem programu so nastopili še glasbeniki z Glasbene šole Ribnica, ki ima svoj oddelek tudi v Velikih Laščah (Vanjo Tomc, Naja Zapušek, Maša Tomc, Simona Podgorelec, Janja Tanko, Slavica Marinkovič). Kot zanimivost: prireditve je obiskal predsedniški kandidat Danilo Türk (drugi kandidat Lojze Peterle se je opravičil), po zaključku srečanja pa je nekaj gospodarskih družb pripravilo predstavitev svojih izdelkov z motivi 500. obletnice rojstva Primoža Trubarja.

Matjaž Gruden

DRUŠTVENE EKSKURZIJE

Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar že dolga leta organizira najrazličnejša popotovanja, za katera je namesto besede »izlet« veliko bolj primerna beseda ekskurzija, saj so načrtovane za spoznavanje najrazličnejših odlomkov iz zgodovine in sedanjosti protreantizma in pospremljana s številnimi strokovnimi razlagami. Ekskurzije tudi omogočajo seznanjanje s kulturnimi in javnimi delavci v domovini in tujini, ki so s svojim delom povezani s protestantizmom. In ne nazadnje: ekskurzije omogočajo plodno druženje članov društva. Glavno breme organiziranja že nekaj let, po smrti Bele Severja, prevzema razgledani Marko Zore. Za sklep sezone ekskurzij 2006 je društvo sredi decembra priredilo še enodnevni obisk Dunaja in tako kronalo, po udeležbi, eno najbogatejših obdobij doslej. Štirih izletov leta 2006 (slovenska Koroška; Južna Nemčija, Avstrija in Italija; Maribor; Dunaj) se je namreč udeležilo 190 članov in prijateljev društva in s tem skoraj doseglo najbolj razgibano obdobje društvenega obiskovanja reformacijsko in sicer kulturno zanimivih krajev doma in na tujem v letih 2000–2001. Leta 2007 je društvo izpeljalo ekskurzije po Beli krajini, Švici (Zürich, Ženeva), Prekmurju in Dolenjski (poročilo o zadnji bo objavljeno v prihodnji številki glasila).

DUNAJ

Do zadnjega sedeža polni turistični avtobus je 14. decembra 2006 dopoldne prispel na Dunaj, ki se je nenadejano kopal v soncu, in nas izkrcal v bližini dvornega gradu (Hofburg), kjer je umeščena tudi Avstrijska nacionalna biblioteka (ANB) z vhodom z Jožefovega trga. To znamenito kulturno ustanovo, ki je osrednja znanstvena knjižnica republike Avstrije s tradicijo, ki sega v 14. stoletje, smo izbrali za glavni cilj obiska, ker med drugim hrani drugo največjo zbirko slovenskih protestantskih tiskov, takoj za Narodno in univerzitetno knjižnico v Ljubljani.

Po zaslugi našega člana dr. Mihaela Glavana, vodje posebnih zbirk v NUK, nas je po dogovoru v starem, reprezentativnem delu te ustanove ljubeznivo sprejela mag. Eva Hüttel-Hubert, vodja delovne skupine Slavica, strokovnjakinja s področja slovanskih knjižnih fondov, po rodu Slovenka. Popeljala nas je v osrednjo baročno dvorano (Prunksaal) dvorne biblioteke, ki je bila zgrajena, kot posebno krilo dvora, v času cesarja Karla VI. (očeta kraljice Marije Terezije) med letoma 1723 in 1726. Pod skulpturo tega cesarja nam je v domačem jeziku podala osnovne značilnosti te znamenite stavbe,

ki šteje med najlepše klasične knjižnične prostore na svetu. Pod 30 m visoko kupolo z izjemnimi freskami (apoteoza Karla VI.), dokončanimi leta 1730, je v večnadstropnih hrastovih omarah shranjena zbirka okoli 200.000 knjig iz obdobja 1501–1850. Čeprav je ta, vzorno vzdrževana, večinoma v usnje vezana zbirka knjig, ki med drugim vsebuje tudi celotno zasebno knjižnico slavnega vojskovodje, a tudi knjižnega zbiralca, princa Evgena Savojskega (1663–1736) s 15.000 enotami v maroškem usnju, videti zares impresivna, je le, lahko bi rekli, delček vsega knjižnega fonda ANB, ki šteje že nad 8 milijonov enot. Obsežnost samo klasične zbirke pa ponazarja dejstvo, da so predčasno morali knjižnico zapirati tri tedne na leto zaradi čiščenja, kar je sedaj, zaradi uporabe sodobnih čistilnih sistemov, skrajšano na en teden.

K ohranitvi in obogatitvi knjižnega fonda dvorne biblioteke je veliko prispeval naš znani jezikoslovec in publicist Jernej Kopitar (1780–1844), ki je v njej začel delati leta 1819. Zanj je izposloval vrnitev dragocenih knjig in rokopisov, ki so bile ob Napoleonovi zasedbi Dunaja odpeljane v Pariz, pozneje pa je z načrtno in poznavalsko nabavno politiko močno pomnožil knjižne fonde tudi z redkimi inkunabulami in starocerkvenoslovanskimi rokopisi z Balkana. Njegovo delo v biblioteki je nadaljeval jezikoslovec Franc Miklošič, ki je kot poznejši univerzitetni profesor in vodja slavistične stolice tudi zaslužen, da je Dunaj slovel kot pomembno slavistično središče. K razvoju biblioteke so pozneje prispevali še drugi znani »dunajski« Slovinci, med njimi glasbeni zgodovinar Mantuani in literarna zgodovinarja Ivan Prijatelj ter France Kidrič. Prijatelj je še kot uslužbenec biblioteke po prevratu leta 1918 sodeloval kot zastopnik slovenske narodne vlade pri prevzemu naših umetnostnih in znanstvenih zbirk.

Osrednji dogodek ob obisku ANB je potekal pred bralno dvorano, kjer obiskovalci berejo in preučujejo redke tiske; tu nam je mag. Eva Hüttl-Hubert po vrsti predstavila 12 slovenskih protestantskih tiskov iz obdobja od 1555 do konca tega stoletja. Lepo ohranjene, v usnje vezane knjige, med katerimi je bil Trubarjev katekizem in abecednik ter druga znana dela, tudi Bohoričeva slovnica, sta si podajala gostiteljica in dr. Glavan, ju predstavljala in komentirala, ob krajših prispevkih dr. Kmecla in dr. Debenjaka. Resnično doživetje! Fotografiranja in video snemanja ni hotelo biti konca, kajti bilo nas je 50, kar je res skrajno število za tak ogled.

Ob slovesu so si predstavniki našega društva in gospa Hüttl-Hubert izmenjali publikacije in se dogovorili za njeno sodelovanje v naši reviji *Stati inu obstatu*; društvo je obljubilo, da bo ANB podarilo prve štiri zvezke Trubarjevih *Zbranih del*.

Po opoldanskem odmoru smo zakrožili po ožjem mestnem središču proti Knafljevi hiši. Vodička gospa

Lavrenčičeva in direktor Slovenskega znanstvenega inštituta dr. Vincenc Rajšp, ki se nam je pridružil že v biblioteki, sta skupini na Kohlmarktu, Grabnu, Stefansplatzu, Wohlzeile in drugih starih ulicah in trgih razlagala znamenite spomenike, vodnjake, stavbe, cerkve, kavarne, znamenja ter tako dočarala, sredi barvitega predprazničnega vrveža, vso veličastnost tega okolja, ki je v dobrem in slabem dolgo imelo velik vpliv tudi na naše kraje in ljudi. Precejšen del inteligence iz naših krajev, pretežno slovenskega rodu, je tu študiral, že od poznega srednjega veka naprej, ko je bila na Dunaju ustanovljena univerza (1365), in tu ostajal ter deloval na posvetnem ustvarjalnem, znanstvenem, izobraževalnem, upravno-političnem in tehničnem, kot tudi cerkvenem področju, ali pa se vračal v rodne kraje in s pridobljenim znanjem oz. kulturo dvigoval obzorja, samozavest in prinašal napredek, kasneje tudi narodno-buditeljske zamisli in dejanja, s katerimi se je oplajal v tej multinacionalni kulturni sredini. V obdobju pred zatonom monarhije so se tej množici na Dunaju pridružili tudi naši politični predstavniki, narodno prebujeni ustvarjalci in umetniki.

Tema znani oz. znameniti Slovenci na Dunaju je prevladovala praktično ves čas izleta. Uvodoma smo udeležencem razdelili daljši informativni prispevek, povzet iz *Enciklopedije Slovenje*. Že na avtobusu je dal posrečen prispevek resnični poznavalec akademik prof. dr. Kmecl; posvetil se je predvsem slovenskim kulturnim ustvarjalcem, literatom in svoje pripovedovanje začinil s humornimi vložki o razmerah v glavnem mestu monarhije, sledil mu je tudi dr. Glavan in med sprehodom dr. Rajšp. Najobsežnejši pregled in opis Slovencev ter njihovega delovanja pa je podala gospa Lavrenčič, seveda s praktičnimi ponazoritvami. Tako smo si v stolnici sv. Štefana posebej ogledali dragocen nagrobnik skladatelja in dvornega kapelnika Jurija Slatkonje (Ljubljana 1456 – Dunaj 1522), ki je postal svetnik cesarja Maksimilijana I. in zatem celo dunajski škof. Tedanji škofov kancler je bil Prygl, ki si je nadel ime Tyfernus po rojstnem kraju Laško, čigar zbirka epigrafov se je ohranila v ANB. Potem smo si ob ostanku mestnega obzidja ogledali kraj sežiga po tedanjih merilih heretika, prekrščevalca dr. Baltasarja Hubmayerja, pri katerem je leta 1528 bil navzoč tedaj dvajsetletni študent Primož Trubar, kot je kasneje (1575) zapisal v svojem delu *Catehismus z dvejma izlagama*. Slednji ni dolgo ostal na Dunaju, ker se je že naslednje leto umaknil pred turško nevarnostjo, ki je grozila mestu.

V bližini smo obhodili še slikovito območje stare univerze in poslopij, kjer so gospodovali dominikanci (Kristusova milica) ter bližnje jezuitske cerkve, skratka trdnjav protireformacije, ki je podpirala in uveljavljala rastočo absolutistično oblast habsburške dinastije.

Nato nas je dr. Rajšp pripeljal pred Knafljevo hišo. V njenem spodnjem delu so prostori Slovenskega znan-

stvenega inštituta (1998), ki ga dr. Rajšp vodi od leta 2000. V objektu še deluje Knafljeva ustanova, ki jo sedaj upravlja ljubljanska univerza. Slovenski duhovnik Luka Knafelj je leta 1671 v oporoki zapustil svoje premoženje za štipendijsko ustanovo, namenjeno na Dunaju študirajočim kranjskim študentom. Tako je leta 1676 na pobudo rektorja dunajske univerze nastala Knafljeva ustanova, ki je od začetka do novejšega časa podelila kranjskim študentom, večinoma Slovencem, več kot 1200 štipendij, kar je neprecenljiv prispevek k omogočanju izobraževanja naše inteligence. Med njimi so bili tudi Kopitar, Prešeren, Baraga, Jenko, Levec, Tavčar, Župančič in Prijatelj.

Spodnje klubske prostore uporablja SZI za druženje, različne shode, priložnostne razstave in podobno dejavnost ustanove, ki je posvečena pospeševanju čezmejnega znanstvenega sodelovanja univerz in znanstvenih inštitucij v Sloveniji in Avstriji. Po mnenju slovenskih zgodovinskih raziskovalcev čaka še veliko slovenske zgodovinske dediščine na svoje odkritje in raziskovanje. Recipročna avstrijska ustanova obstaja v Ljubljani.

Preostali čas smo izkoristili za prijeten sprehod do trga pred stolnico in po lepo okrašeni in le pešcem namenjeni Koroški cesti, mimo operne hiše in galerije Albertina do izhodišča našega obiska, cesarske palače, tj. dvornega gradu. Tu si je večina ogledala še cesarsko zakladnico, ki ne slovi zastoj kot ena izmed najboga-tejših zbirk umetniško izdelanih predmetov oz. simbolov imperialne moči in slave, kar jih je ohranjenih v Evropi.

Nazaj proti domovini smo se odpravili v zavesti, da smo obnovili in tudi obogatili svoje znanje o določenem, a pomembnem delu našega kulturno-zgodovinskega izročila. Čeprav je bil osnovni cilj spoznavanja delov naše kulturne dediščine izven meja Slovenije izhodiščno sorazmerno ozko opredeljen (obujanje prispevka slovenskih reformatorjev), ko smo rekli, gremo na Dunaj gledat protestantske knjige, smo se s spominjanjem na množice posameznikov, ki so skozi stoletja s talentom, vztrajnostjo in predvsem marljivim delom kumulativno prispevali k temu, kar je rezultiralo kot slovenska nacionalna identiteta in njen prispevek v svetu kulture, izobraževanja, znanosti, državnosti in politike, veroizpovedi, humanizma in drugih področij. Žal smo nekatere pomembne Slovence komajda uspeli omeniti, kot so Janša, Vega, Popovič, Stefan, Cankar, Plečnik in mnogi drugi. Seveda bi bilo potrebno še veliko potovanj na Dunaj, da bi se lahko temeljiteje posvetili pečatom, ki jih je tam ali potem v domovini zapustil »naše gore list«.

Marko Zore

BELA KRAJINA

Kongresni trg, 21. aprila 2007, zgodaj zjutraj; srečajo se stari znanci, uvodna opozorila in predvsem – obeta se nam lep dan. Organizatorji razdelijo gradiva, z veseljem prebiramo skrbno izbrane in poglobljene vsebine. Stranem 738–741 iz Grudnove Zgodovine slovenskega naroda je seveda namenjene največ pozornosti. Pomaga pa še podroben načrt potovanja *Bela krajina, društveni izlet*, tj. 9 strani in karta in seveda skoraj zgodovinski elaborat *Metlika* na osmih straneh, ki ga je pripravil Martin Ivanič.

Do Novega mesta se ni zgodilo nič posebnega, tudi na poti čez Vahto mimo znanega Badovinca ne. Leta in izkušnje udeležencev pa že na tem delu poti odprejo možnosti izmenjave mnenj in ocen, poleg tega nam organizatorji veliko tega še preberejo in dopolnijo. Avtobus je posebna transportna enota z vsemi možnostmi komuniciranja in vzgoje. Ta prava učilnica za 50 udeležencev ves čas menja profesorje in predavatelje – tako veliko izvemo o krajih in z njimi povezanih dogodkih, še preden jih vidimo.

Razprava o geografski podobi in zgodovini Bele krajine se je začela takoj. Trdo delo in posebna klima so v dolgi zgodovini prisilili poljedelce in živinorejce v nabiranje listja za steljo; to je posredno, v dolgem času osiromašilo prst v gozdovih ter jih preoblikovalo v belokranjske steljnike. Ostale so predvsem skromne, lepe, nezahtevne in gospodarsko nezanimive breze ter bori, kislja tla na kraški, sicer alkalni podlagi. Nastale pa so tudi njive in travniki, ki pa sedaj ponovno postajajo gozdovi. Ves čas so odhajala in prihajala različna ljudstva in gospodarji in tudi tu vidimo, kako lahko človek – zelo prepoznavno – preoblikuje pokrajino. Seveda so vplivale na vse to še meje, vdori, kuge, lakote in roparski vpadi ter podobno. O pokrajini še kasneje, doživljali smo jo vseskozi, bil je čudovit sončni pomladanski dan v letošnjem sušnem »aprilu«.

Pridemo v staro mestno jedro Metlike, pozdravi nas zgodnje sobotno jutro. Osrednji so trije veliki, med seboj povezani trgi. Vsak ima svoje spomenike in obeležja. Vodniki nam pomagajo dojeti in razumeti. Spomenike na dokaj praznih trgih smo gledali samo turisti. Staro mestno jedro ne živi več pravega življenja. Vse novo se zbere in naseljuje okrog novih oskrbnih centrov na periferiji. Dom upokojencev so tudi postavili v center, na grič, sedaj pa so starostniki sami. Tudi trgovine, vsaj ustrezne za prebivalce centra, nimajo. Če bi dom pred leti postavili izven centra, bi pa bila strašna kritika ... Spomenik padlim in herojem ter spomenik Tita (Kalin) ter pesnika Župančiča (tudi Kalin) in drugi pomniki v lepem parku pred gasilskim muzejem in velika dolga spominska tabla z imeni mnogih žrtev in padlih v drugi vojni naredijo velik vtis.

Zakaj je gasilski muzej tu? Metlika je bila predvsem lesena in je velikokrat gorela, zato so ustanovili prvo gasilsko društvo v Sloveniji prav tu. Mesto in sama utrdba je tudi zgodba o Turkih, vdorih in požarih, o uskokih, seveda tudi o protestantih in še o čem. Na terasi pod starim obzidjem se vprašamo – ko že govorimo o roparskih vpadih Turkov – kaj govorijo zahodnim turistom 2000 km vzhodno od nas o podobnih vpadih križarjev?

Mejna lega je dajala mestu pomemben pečat, kot vsem mestom na mejah. In pomen rasti ter padec zaposlenosti sta povezana s tem. Lastniki so se menjali, upravitelji in države ter dežele tudi.

Več smo izvedeli v muzeju, v katerem nam je določen poseben termin. Pred nami je skupina in za nami pride nova skupina.

Čakanje na vstop v muzej uporabimo za ogledovanje vzgojiteljic in otrok, ki se pripravljajo na jurjevanje. Dedek je za vnuka naredil leskovo ogrodje z malimi naramnicami, ogrodje opletajo z brezovimi zelenimi vejicami, zraven se dekllice učijo znane pesmi o Juretu in vse je nekam praznično ... kot da bo Jurij ali Jure že danes in tu. Kaj vse je možno, če so muzejski delavci in vzgojitelji tako prizadevni? Konec je slovesen. Na fantiča nasadijo jurijevo zeleno oblačilo, bolje mali »komat«, dodajo dva vrstnika spremljevalca na vsako stran in še nekaj okrasov, slikamo se in dobimo vabilo za pravo jurjevanje ali Belokranjsko vigred. In seveda še zgodovinsko veren odgovor: Jurij ima svoje »godovno« severno od Drave 23. aprila, južno – torej tudi tu – pa 24. aprila. Tako velika država že mora imeti take časovne razlike. K sreči so etnografske.

V muzeju vidimo film in k znanemu dodamo še več. Tudi to izvemo, kako je v muzej prišla bogata zbirka starejših radijskih aparatov vseh vrst. Ali še vemo, kaj je klasična elektronka? Gospa ravnateljica pove nekaj o muzeju samem. Kako in koliko časa so ga obnavljali in kako morajo nekaj narediti še na fasadi in kot kaže statiki vse stavbe. Začnemo z zgodnjimi poselitvami in razlagami prihodov in odhodov zgodnjih ljudstev. Kelti, vojščaki in poljedelci, eni so pokopavali, drugi sežigali svoje mrtve, veliko se je ohranilo, vse še ni raziskano.

Zanimivi hodniki in zbirke od prazgodovine, preko naseljevanja, verskih vojn in velikih premikov, sožitij raznih verstev med katoliki, pravoslavni in judi in seveda tudi o luteranih. Seveda so bili to predvsem olikani meščani, imeli tudi svojo šolo, ki so jo pozneje zaprli. Jasno, kdo. Kako so jih najprej sprejeli, deloma tolerirali in na koncu tudi izgnali. Zanimiva muzejska zbirka konča v sobi z orožjem, seveda tistim iz druge vojne in značilnim za te kraje in tisti čas. Muzej naredi dokaj velik in dober vtis. Kustosi in vodniki so se potrudili, a čas naredi svoje. Posebej nam orišejo vlogo uskokov in pomen bližnjega Žumberka, njihove trdnjave,

prihajanja in odhajanja gospodarjev ter tudi mešanih občutkov ob prihodu prvega vlaka, ki je strateško povezal Kranjsko in Karlovac ter vojno krajino. Takrat je prišel tudi minister, a vlak je pripeljal tudi begunce, ki so jih odselili iz območja soške fronte. Razdeljena gradiva omogočajo podoživljanje teh časov in Metlika nam je ostala v lepem spominu.

V avtobusu, že omenjeni potujoči učilnici, še izvemo o narodnih običajih in nošah. Osnova je laneno platno, vsaka vas je imela svoj način vezenja in okrasov. Občasno se še oblečejo, še vedno je veliko praznikov – verskih in drugih.

Potem pridemo na mejo v obmejno vas Krmačino v hribovito okolje, podobno Slovenskim goricam in s podobnimi vinogradi. Gospodar vinogradnik in kletar Jože Prus nas sprejme, podobno kot drugje na takih kmetijah sprejemajo pokaševalce in radovedneže. Čudovito zavzeto predavanje o vinu, trtah, ki rastejo tam, o metliški črnini in kletarjenju. Letos bo zasadil 3000 novih trt, vse je kakovostno in vse proda. Velikanska jama za novo klet je že skopana. Prostor za novo vinsko letino je torej pripravljen, vse proda hotelom in dragim restavracijam. Ponosno pove vse o družini in naslednikih. S sosedi je vse v redu, s Hrvati na oni strani ni težav. Znano je, da je prav tu naša državna meja naslonjena na razdrobljene zemljiške parcele in človeku gre na smeh, ko vidi tako izrisano karto z vijugami in žepi. Ali vemo, kaj je komasacija in tudi kaj je komasacija državne meje?

Draščiči, o njih in njihovi soseski smo nekaj dni prej poslušali na radiu. Sprejme nas Stane Simonič, prijazni gostitelj, marsikaj je povedal. V Draščičih imajo »Sosesko«, ki je njihova pomembna socialna institucija. 60 večinoma še kmečkih gospodinjstev iz vasi plačuje članarino, vsako po 15 litrov mošta vsako leto – seveda najboljšega in komisijsko preverjenega. V skupnih sodih že imajo 2200 litrov. Kletarijo in pijejo vino kar tam na zasedanjih in praznovanjih ali si ga izposojajo za dogodke doma. Tradicija je, da se vsak odzvem označi tako, da se zareže ali vpiše »na rovaš«. To gre na moj ali na njegov rovaš, slišimo še kje, ne vemo pa vedno, kaj je to. Kaj je draščički rovaš? Na obeh konceh dolge obeljene, v lok ukrivljene dva metra dolge leskove palice je napeta vrvica. Na tej vrvici ima vsak gospodar ali domačija obešen svoj 19 cm dolg kos lesene tenke deščice, skupaj jih je okrog 60. Na vsako se posamično zareže porabljena količina pijače v soseski. Po letnem obračunu se deščice spet zbrusijo in zarezovanje se začne znova. Stvar je vodena pošteno, vsem na očeh. Rovaš da blagajnik na vrat (kot komat) in tako ga nosi okrog in zarezuje porabo. Poraba vina na gospodinjstvo je seveda večja, sestankov je veliko, pridejo poroke, pogrebi in podobne zadeve in vedno je treba ali pa je običaj, da gredo v sosesko po pijačo.

Tu je seveda »čer«. Rovaš je pošten posebne sorte kalkulator! To razumemo. Kako pa napolniti soseskin sod z 2200 litri, če da vsaka domačija samo 15 litrov mošta članarine in še to količino praviloma popijejo kar tam. Skrivnost je v obrestni meri. Vsak porabljeni liter nad pragom 10 litrov na leto na gospodinjstvo se v jeseni, ob pobiranju osnovne članarine 15 litrov pridobi nazaj tako, da se za to prekomerno porabo kaznuje z dajatvijo 1,5 litra mošta. En liter večja poraba, kot je 10 litrov, se nadomesti z 1,5 litra mošta. Tako je sod vedno poln, obrestna mera pa je prav oderuška. Rovaš je izpolnil svojo nalogo, obrestna mera, naslonjena na to evidenco, kljub vsemu pridno polni sod.

Vsi sedaj živijo drugače, a vseeno. Rast družinske kmetije v turistično gostinsko s 100 sedeži in dobro postrežbo je skrita pod dopolnilno dejavnost. Ob vsem tem pripovedovanju nas odlično postrežejo z značilnimi jedmi in vini. Potem gremo spet na zahodni del lepe Bele krajine. Mimo njihove stavbe z velikim naslovom »Soseska« nasproti vaške cerkve se odpravimo naprej. Gospod Zore skrbi za vsakokratno nadaljevanje, a vseeno malo zamujamo.

V Vinico se pripeljemo mimo romarskega kompleksa Tri fare (Rosalnice, skupina treh gotskih cerkev) in letališča iz časov NOB z letalom DC3, ki je tam v spomin. Seveda gremo v rojstno hišo Otona Župančiča. Gospa Katica Bobek pove večino že znanega, a vedno je kaj novega. Potem obujamo spomin na pesnika, nekateri se spomnimo državnega pogreba v Ljubljani. Govorimo o slovenski moderni, spet mala učna ura.

Čaka nas zadnji dogodek dneva, Krajinski park Lahinja in Veliki Nerajec. Vse napovedano se zgodi. Tudi ajdova potica nam dobro tekne. Del posadke našega vozila potem posluša predavanja o tem, kako se ta potica pripravi, polovica pa gre v 200 let staro hišo (bolje hiško). Časa za sprehod v park in do izvira Lahinje ni več. Preseneča »majhnost« črne kuhinje, njena tedanja funkcionalnost in organizacija zadev okrog nje. Soba poleg nje je nizka, postelje zelo majhne, bilo pa je veliko ljudi z otroki, ki so živeli tu. Kaj bi danes počeli z vsemi predmeti in razkošjem, s katerim se obdajamo? Šala ali drugače, ko so tujci pomagali graditi nekaj zadev v parku, so opazili, da z njimi delajo samo organizatorke domačinke. Še nekaj besednih nespretnosti je bilo vmes in vzniknile so govorice, da v tej vasi živijo in delajo samo ženske. Ne moremo se znebiti vtisa, da prijazne domačinke same skrbijo za širjenje te posebnosti.

Nameni in naloge, povezane s turizmom, so tu kar velike. Želimo jim veliko uspeha.

Naši organizatorji so napisali: če bo čas dopuščal, se bomo odpeljali še do Pustega Gradca, in si ogledali zanimiv star mlin na Lahinji in arheološko najdišče. Čas ni dopustil, pa kdaj drugič.

Domov se vračamo po partizanski magistrali – cesti, ki prek Semiča, prelaza Brezovica in Črmošnjic ter mimo Roga vodi do Krke in ob njej do Žužemberka in Ljubljane. Na Hrvaškem so približali svojo avtocesto tako blizu Vinice, da se sedaj po tej dokaj visoki prometnici vozi vedno več obiskovalcev Jadrana. Tako naši sosedge vplivajo na prometne tokove tudi pri nas. Cesta je zanimiva, malo smo utrujeni, še en postanek in doma smo. Ko se razidemo, se pozdravljamo, večina je dobrih znancev in prijateljev. Zahvala organizatorjem in društvu, ki na tak prijeten način spominja na veliko in ponosno preteklost naših ljudi in časa protestantov pred 500 leti.

Tomaž Banovec

ŠVICA

Na ekskurziji po Švici od 17. do 20. maja smo potovali v kar dveh povsem zasedenih avtobusih. Prvi je prišel iz Murske Sobote, drugi je odpeljal iz Ljubljane. Glavni organizator letošnjega potovanja po poteh reformacije je bil Marko Zore, ki mu gre zahvala, da mu je uspelo kljub okvari avtobusa z zelo natrpanim, vendar domiselnim programom in z ne ravno rosno mlado publiko različnih temperamentov in nazorov izpeljati pot v skoraj soglasno zadovoljstvo vseh.

Naslednja dva moža, tudi naša člana, dr. Mihael Glavan in prof. dr. Marko Kerševan, pa sta bila tako rekoč duša našega vandranja. S svojim znanjem in védenjem o reformaciji ter o ohranjanju njenih sporočil v knjižni obliki sta bogatila naše skromno poznavanje protestantizma in bibliofilije. Predavala sta nam v avtobusih, med vožnjo, tako da smo si ju »izposojali« iz enega vozila v drugo. Na dolgi vožnji, čeprav po nadvse očarljivi pokrajini, ki je spreminjala svoje lice in ponujala podobnosti z našimi slovenskimi predeli ob morju, med Alpami in celo med dolensjkimi griči, je bila živa beseda obeh predavateljev, vsaj po mojem mnenju, imenitna spremljava vizualnemu spoznavanju.

Prvi popoldan našega druženja smo prispeli po dolgovezni in nič kaj zanimivi vožnji po Padski nižini – slikovita italijanska srednjeveška mesta so skrita avtomobilskim potnikom – do prvega prenočišča v kraju Lecco, severno od mesta Bergama. Zgodaj zjutraj naslednjega dne smo nadaljevali pot po kantonu Ticino in v naglici nabrali nekaj vtisov o mestu Lugano ob istoimenskem jezeru. Lugano je le eno izmed premnogih mondenih turističnih naselij, ki se bohotijo ob neverjetnih bogastvih švicarskih jezer. Najlepša mesta ležijo navadno v dolinah, obdanih z gorovji ali hribi, obrasla so s pestrnim rastlinjem in z do skrajnosti negovanimi nasadi, plodovi dela človekovih rok; prepletajo jih ulice

z bleščečimi starimi stavbami in prepojena so z blaginjo sedanjosti. T turist, ki vsaj nekoliko pozna srednjeevropsko arhitekturno zapuščino, ve, da je ta komaj preživela v zgodovini nešteti vojn in spopadov in je zato vsa zakrpana ali celo popačena. Taisti turist v Švici, v deželi brez vojn, kjer so stavbe romanike, gotike, pa baroka take, kot bi bile postavljene in izklesane včeraj, težko verjame svojim očem, pa naj popotuje po predelih nemško, italijansko ali francosko govoreče Švice.

Iz Lugana smo se obrnili proti Luzernu, ki se razprostira ob istoimenskem jezeru in ob bregovih reke Reuss. Prehodili smo znameniti most Kappelbrücke iz 14. stoletja, se sprehodili po starem mestnem jedru ter odkrili čudovit kulturni center, katerega 30-metrška konzola objekta lebdi kot oblak brez podpore nad vodno gladino. Center je zasnoval francoski arhitekt Joël Noël. Morda bi lahko prav ob tem »odkritju« dodala misel: večina vodičev naših potovalnih agencij vzorno opozarja turiste na znamenitosti iz preteklih obdobij, veliko premalo pozornosti pa namenjajo ustvarjalcem in stvaritvam sodobnosti, ki jih bo pa čas obvaroval pozabe.

In morali smo pohiteti naprej proti Zürichu. Po krajšem sprehodu po trgovskem središču s prebogato ponudbo in z visokimi cenami smo se odpeljali v hotel na obrobju mesta.

Vreme nam je bilo naklonjeno vse dni. Zato smo toliko lepše doživljali sobotni dopoldan v mestu reformatorja Zwinglija in njegovega naslednika ter Trubarjevega sodobnika Bullingerja. Stolovala sta v stolnici Grossmünster, ob kateri je danes Zwinglijev spomenik, v bližini pa je tudi Teološka fakulteta. V okviru te fakultete deluje Inštitut za zgodovino švicarske reformacije. Predstavniki našega društva dr. Marko Kerševan, dr. Božidar Debenjak in dr. Mihael Glavan, ki so hkrati ugledni znanstveniki in akademski profesorji, ter Marko Zore so se sestali z predstavnicco inštituta, da bi z osebnim kontaktom poglobili sodelovanje s področja protestantike. Ob tej priložnosti je Kerševan povabil Švicarje v Ljubljano na simpozij o Trubarju, ki ga ob njegovi 500. obletnici rojstva pripravlja SAZU, in jih pozval k sodelovanju v našem znanstvenem revialnem tisku. Govorili so tudi o morebitni izmenjavi predavateljev na različnih simpozijih, ki jih prihodnje leto nameravajo organizirati razne verske in posvetne institucije tako pri nas kot v tujini. Simpoziji o Trubarju, reformaciji in o protestantizmu bodo predvsem tudi v Nemčiji. Zavedati se namreč moramo, da je Trubar za Nemce danes pomemben mož, brez katerega si ne morejo predstavljati protestantizma, zlasti ne v Rothenburgu nad Taubero, ne v Kemptnu in Urachu, kaj šele v Tübingenu. Toliko bolj bi kazalo, da bi se ob praznovanju obletnice mednarodno tako pomembne osebnosti, kot

je Trubar, zamislila tudi slovenska vlada. Nihče, ki se do današnjega dne ukvarja tako ali drugače s pripravi na predsedovanje Uniji, še namreč ni omenil, da bi Slovenci morali dokazati svojim sopotnikom v Evropski uniji, da smo postali Evropejci v današnjem pomenu te besede že pred petsto leti s prevodom *Biblije* ter utemeljevanjem svobode veroizpovedi in duha. S Trubarjem bi se gotovo lahko umestili na vse zemljevide sveta prej in pravilneje kot se bomo s še tako potrebnimi protokolarnimi objekti.

Bolj posvetne narave je bila popoldanska vožnja mimo Berna do slikovite utrjene vasice Gruyeres, poznane po švicarskem siru enakega imena. Pred trdnjavo smo zgrešili pot in tako videli nekaj manj polikanih kmečkih gospodarstev. Pokrajina je postajala zmeraj bolj ravna in nekako prav nič švicarska, dokler se nismo dobesečno zrinili v mesto Ženevo. Ustavili smo se pri mostu Mont Blanc čez iztek Rone v jezero, se sprehodili po starem mestnem jedru, ki je na griču s stolnico sv. Petra (ta je odprta po zgledu vseh protestantskih cerkva le ob določenih urah dneva) ter končali ogledovanje tega dne ob veličastnem spomeniku reformacije. Je eden največjih v Evropi. In naposled vožnja do prenočišča, ki je bilo tokrat v Franciji. Policija in cariniki na meji so že odslužili svoj delavnik in pustili za zamudnike odprte zapornice. Tod nimajo Schengena in vse prevečkrat bedasto poenotenih predpisov za vsako stvar kot drugod v Evropski uniji.

Za ogledovanje Ženeve, tega lepega in bogatega mesta, gostitelja nešteti svetovnih in evropskih političnih, humanitarnih in kulturnih organizacij ter ustanov, bežnemu obiskovalcu zmanjka časa. Zato je še tako skrbno načrtovan ogled le vtis o tem, kaj bi popotnik lahko spoznal in doživel. Pa vendar – v brezhibno urejenem parku palače Združenih narodov, ob nabrežju jezera, smo po naključju ugledali bronasti kip konja slovenskega oblikovalca Oskarja Kogoja. V bogato zbirko tamkajšnjih skulptur je prišel kot darilo predsednika republike Milana Kučana in predstavnika Slovencev pri Združenih narodih Antona Beblerja.

Slovo od Švice. Dolga vožnja z avtobusom po francoskih Alpah do smučarskega središča Chamonix. S pogledom iščemo vrh Mont Blanc in kmalu zatem zapiramo oči v predoru istega imena. Spuščamo se po cesti med vršaci v dolino in se vračamo med polja, tudi riževa, ob dolgi in umazani reki Pad. Dan tone v turobno sivi večer. Na svidenje na naslednjem izletu prihodnje leto.

Ala Peče

PREKMURJE

»Človekovo življenje ni samo dar, marveč tudi dolžnost, da ta dar pravilno uporablja in izpopolni, da postopno zmeraj bolj postaja, kar je.«

Ta lepa misel prekmurskega rojaka dr. Antona Trstenjaka me je spremljala, ko smo se Trubarjevci sredi septembra, v jutranjih urah in oblačnem vremenu, podali iz Ljubljane in Velenja v Prekmurje. To ekskurzijo so ob pobudah Marka Zoreta, Nade Norčič, Marije Kuhar in Ladislava Pojbiča organizirali Violeta in Jože Mesarič, Rudi Kokalj in Geza Farkaš, predsednik podružnice Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar v Murski Soboti. Namenjena je bila spoznavanju Prekmurja in evangeličanstva v njem.

Monotonost vožnje je popestril Prekmurec Kazimir Rapoša z iskrim pripovedovanjem o pomembnejših krajih med Ljubljano in Gornjo Radgono, o njihovi zgodovini in sedanjosti. Prekmurje, nižinska dežela v severovzhodnem delu naše države na levem bregu Mure, po kateri je tudi dobila ime, s svojo nenavadno in lepo krajino vedno znova prevzame in nežno poboža naša čustva.

Večinoma poljedelska pokrajina je še vedno gospodarsko in prometno odmaknjena od drugih delov domovine. Zemljepisna lega, večstoletni posebni upravni položaj in madžarski vplivi od konca 11. stoletja dalje so sooblikovali etnično, kulturno in jezikovno podobo Prekmurja. Kljub temu in kljub močnim vplivom razmer v črno-zolti monarhiji so se vsa stoletja Prekmurci najbolj dosledno označevali za Slovence (t. i. »Ogrski Slovenci«). Živeli pa so, v primerjavi s prebivalci v drugih delih Slovenije, precej samosvoje, k čemur je prispevala tudi verska različnost. V Prekmurju so poleg katoličanov imeli močno vlogo pri ohranjanju slovenstva in kulturnih posebnosti protestanti luteranske in kalvinske veroizpovedi, v mestih pa je živelo tudi precej Judov. Jezikovno in kulturno poenotevanje s Slovenci iz drugih delov domovine se je začelo šele po 1. svetovni vojni.

Malo pred Gornjo Radgono nas je prestregel sočlan Jože Mesarič in prevzel vodenje do bližnje Kleti pod slapom. Tu so nas pričakali vinski vitez, sommelier in enolog Lojze Filipič, vinski in šampanjski vitez Milko Kranjc, univ. dipl. ing., in neumorna organizatorica in naša prijazna sočlanica Violeta Deutsch Mesarič.

Današnja Gornja Radgona je nastala na pobočju Grajskega griča. Mesto Radkersburg ali Radgona na avstrijski strani Mure in nekdanji trg Petersdorf na slovenski strani, kot predmestje Radkersburga, sta bila pred prvo svetovno vojno upravno povezana, sedaj ju še vedno povezuje most kot že mnoga stoletja prej. Leta 1919 je po zaslugi Rudolfa Maistra pripadel Jugoslaviji vsaj del Radgone na desnem bregu Mure. Staro trško

jedro je do danes ohranilo svojo prvotno podobo. Iz njega se je po 2. svetovni vojni začelo razvijati mesto Gornja Radgona. Ozemlje sedanje občine je zaradi svojega geostrateškega položaja bilo naseljeno že v prazgodovinski dobi. V burni zgodovini so zato Radgono pogosto napadali razni zavojevalci z vzhoda. V okolici so po najlepših pobočjih in slemenih goric zasajeni vinogradi, ki vinorodni pokrajini nad Gornjo Radgono dajejo še posebej lep videz.

Lojze Filipič nas je potem vodil v del Kleti pod slapom, kjer izbrane vrste vina v zahtevnem postopku, ki traja najmanj dve leti, zorijo v penino. Ob zanimivi, poučni in pogosto duhoviti razlagi nas je popeljal v svet vina.

Gornja Radgona je v Sloveniji in tudi po svetu znana predvsem zaradi svojih vin. Trto so v te kraje prinesli stari Rimljani, poznejši prebivalci pa so jo ohranili in skrbno gojili. To jim je prineslo delo, skrb, prihodke in tudi privilegije, predvsem pa so večstoletne izkušnje dale vinu sloves. Znane so visoko kvalitetne sorte traminec, radgonska ranina, renski rizling, chardonnay, laški rizling, beli pinot, sauvignon, sivi pinot, šipon in druge.

Metodo pridobivanja šampanjca je iznašel menih Dom Perignon v 17. stoletju. Bistvo klasične metode je dolgotrajno vrenje in dozorevanje penečega se vina v steklenicah. Že od leta 1852 polnijo v Radgonski kleti zlato radgonsko penino po klasični ali šampanjski metodi in srebrno radgonsko penino po tankovski ali charmat metodi. Ime Štajerska penina za zlato radgonsko penino je bilo leta 1853 objavljeno v Bleweisovih novicah. Pozneje, od leta 1883, je Clotar Bouvier, bankir in šampanjer, dolga leta zelo uspešno nadaljeval pridobivanje šampanjca. Podjetje Radgonske gorice zvesto sledi tej stari tradiciji.

Ob koncu drugega tisočletja so pod slapom, ki teče iz skale grajskega hriba in je najbolj zanimiv pritok reke Mure, obnovili klet za buteljčna vina. Več kot 120 tisoč steklenic različnih vrhunskih vin hranijo v dveh kletih, ki sta povezani s hodnikom. Slap je za vinsko klet nenavadna atrakcija.

Po ogledu Kleti pod slapom, kjer smo poskusili Zlato radgonsko penino rose, smo se napotili v Degustacijsko dvorano, kjer smo si ogledali še film o radgonski šampanjski kleti. Ponudili so nam tri vrste penine, ekstra suho, suho in polsuho ter za konec še sladki Sivi pinot – izbor. Naš vinski strokovnjak je med pokušino povedal še marsikaj zanimivega in tudi nekaj anekdot in zanimivih misli. Ena takih je, da je vino spremljevalec srečnih, ni pa odrešenik nesrečnih.

Na poti do Starega špitala nas je Violeta Mesarič opozorila na hišo-spomenik zaslužnemu slovenskemu bibliografu dr. Janku Šlebingerju ter na spomenik generalu Rudolfu Maistru, Milko Kranjc pa je pri spomeniku osamosvojitveni vojni, na katerem je pomenljiv

napis »Nikoli več«, spregovoril nekaj besed o teh dramatičnih dogodkih iz nedavne preteklosti. Ob cerkvi sv. Petra so leta 1940 postavili spomenik – svetilnik v spomin Maistrovim borcem. Načrt za spomenik je izdelala skupina arhitektov iz šole mojstra Plečnika, aprila 1941 pa so ga Nemci razstrelili. V parku velikanov smo se ustavili še pri spomeniku dr. Antonu Trstenjaku, psihologu in teologu, ki je bil rojen v bližnji vasici Rodmošci. Zapustil je velik znanstven opus, predvsem iz psihologije svojega časa.

Pri Starem špitalu sta nas prisrčno sprejela župan Anton Kampuš, sicer uspešni podjetnik, in podžupan Dušan Zagorc, ravnatelj osnovne šole. Popeljala sta nas v obnovljeno pritlično dvorano, nekdanjo kapelo, katere oboki počivajo na štirih toskanskih stebrih. Dvorana se polkrožno odpira v apsidu za oltar in edina izstopa iz tlorisnega pravokotnika stavbe. V dvorani je sedaj likovna razstava »Radgonski mostovi«, njena osrednja slika je *Dama* iz 19. stoletja. Po županovem pozdravnem nagovoru nas je predstavnica Turističnega informativnega centra Nada Golob seznanila z zgodovino in načrti za obnovo drugih znamenitosti. Načrtov imajo še veliko, med zahtevnimi je obnova Negovskega gradu, ki pravkar poteka.

Stari špital – zgradba predhodnica izvira iz leta 1363 – je bil obnovljen leta 2006. Zgradba, ki se prvič omenja leta 1614, je po obnovi namenjena muzejskim zbirkam in razstavam. Ustanavljanje »špitalov« v začetku srednjega veka se pripisuje cerkvenim fevdalcem, samostanom in mestom. V njih so našli zavetje popotni gostje (hospites), v mestnih špitalih pa po načelu solidarnostne socialne oskrbe ostareli, obubožani, bolni in invalidni meščani.

Dušan Zagorc je orisal 200-letno zgodovino šolstva v Gornji Radgoni. Predsedniku društva je podaril monografijo Gornje Radgone in nas povabil na izvirno »prleško kvasenico« in kozarček avtohtone Radgonske ranine. Ogledali smo si še druge prostore Špitala, ki jih lepo urejajo.

Na poti do gradu Negova sta nam pripovedovala Violeta Mesarič o krajih ob poti in Laci Pojbič o gozdovih, o najstarejši tisi na Slovenskem in o naravnih slatinskih vreclih, ki jih je na tem področju kar nekaj.

Pred gradom Negova sta nas pričakala predstavnik Turističnega društva Negova in vodič Vlado Šiško in zeliščar Andrej Coklin. Ogledali smo si zeliščni vrt v parku, kjer je okoli 350 rastlin, nato pa nas je vodič popeljal na grajsko dvorišče, kjer nam je občinski svetnik Slavko Lončarič predstavil zahtevna obnovitvena dela. Zeliščar Coklin nas je povabil k svoji zeliščni apoteki v Črešnjevcih, kjer so nam postregli z odličnim zeliščnim čajem in različnimi zeliščnimi sirnimi namazi.

Nedaleč od tod smo obiskali še 400 let staro tipično panonsko hišo, v kateri se je leta 1787 rodil Peter

Dajnko, jezikoslovec, slovničar, pisec in pesnik, ki je uveljavljal vzhodnoštajerski pokrajinski knjižni jezik in po njem imenovano pisavo dajničico (ta pa se ni uveljavila). V gostilni Mencinger smo se okrepčali s smetanovo juho iz želodčkov in ajdovimi žganci.

Nato smo se na poti v avstrijsko mesto Bad Radkersburg zapeljali skozi Trate, kjer stoji zgradba iz leta 1535, v kateri je bila v času reformacije najstarejša znana protestantska šola v teh krajih, in preko znamenitega mostu, imenovanega Most prijateljstva. Mesto, polno zgodovine in življenja, je hkrati dobro ohranjena priča časa in živo nakupovalno mesto; predstavlja se kot stično mesto nove Evrope. Avstrijska Radgona leži na skrajnem robu nemškega jezikovnega prostora, kjer govore posebno narečje, hkrati pa je to tudi točka, kjer se v neposredni bližini stikajo štirje jeziki: nemški, slovenski, madžarski in hrvaški, ki v medsebojnem vplivanju ustvarjajo izredno bogato jezikovno okolje. Prebivalci pri medsebojnem sporazumevanju v slovenskem jeziku ne uporabljajo standardne slovenščine, ampak govore jezik, ki je mešanica teh narečij.

Na glavnem trgu nas je pričakal gospod Johan Lautnetz in nas, s prevajalsko pomočjo gospoda Milka Kranjca, popeljal skozi zgodovino in znamenitosti mesta, ki je bilo zgrajeno za oskrbovanje in varovanje trgovskih poti in je bilo v srednjem veku eno najbolj bogatih mest na Štajerskem. V 14. stoletju so mesto obdali z velikim obzidjem in zaščitili z vodnimi jarki. Domači trgovci so si pridobili posebne pravice pri trgovanju z moštom in medom. V času reformacije se je bogato meščanstvo in plemstvo navdušilo za protestantizem, ki pa so ga zadušili tudi z znanim požigom protestantskih knjig na tem trgu v letu 1600 pod vodstvom škofa Brenerja iz Lipnice. O tem priča spominsko znamenje v tleh trga. Rusi so mesto osvobodili že 15. 4. 1945 in so pozneje na glavnem trgu postavili spomenik, tega pa so domačini čez čas prestavili nekoliko stran od trga. Trg želijo ohraniti v nekdanji stari trški obliki. V mestu so imeli svojo četrt tudi Judje, ki pa niso bili preveč priljubljeni. Gotska cerkev sv. Janeza Krstnika je del nekdanjega mestnega obzidja. Ogledali smo si staro stavbo z obokanimi zunanjiimi hodniki, kjer je zdaj muzej »Življenje ob Muri«, nekoč pa je bila tu orožarna, od koder so oskrbovali vojaštvo prav do Bosne. V muzeju so se v prikazu zgodovine od Keltov do sodobnosti kritično opredelili do obdobja nacizma.

Odpeljali smo se do predmestja Laafeld, slovensko Potrna, do »Pavlove hiše«, ki je namenjena kulturnemu srečevanju med štajerskimi Avstrijci in Slovenci in je hkrati hiša kulture na Štajerskem živeče slovenske manjšine. Sprejela nas je prijazna gospa, ki nas je pogostila in popeljala po hiši. Pojasnila nam je, da je tu bilo izpričanih okoli 1500 pripadnikov slovenske manjšine; njihovo število se v zadnjem času povečuje.

Hiša je namenjena tudi umetniškemu udejstvovanju na obrobju metropol. V domu je stalna razstava o zgodovini Slovencev na Štajerskem. Avgust Pavel (1886–1946), po katerem je poimenovana hiša, je bil jezikoslovec, etnograf, pesnik, docent na univerzi v Szegedu in predstojnik muzeja.

V Potrni so nam v prijetni domači družinski gostilni slovenske protestantske družine Mencigar postregli z narezkom domačih dobrot na lesenih pladnjih ter dobro domače vino in čudovit domač jabolčni sok.

V vasi Strukovci na slovenski strani smo se ustavili ob spomeniku in hiši, kjer se je rodil Štefan Küzmič (1723–1779), evangeličanski duhovnik, šolnik in pisatelj. Pričakal nas je prijazen in duhoviti murskosoboški predstavnik našega društva Rudi Kokalj; obžaloval je, da je zadržan predsednik podružnice našega društva v Murski Soboti Geza Farkaš, ki je pripravil spored našega obiska na območju njihovega društva. Pozorno smo si ogledali razstavni pano z orisom življenjske poti Štefana Küzmiča. Njegovo delo je za prekmurske Slovence zelo pomembno. Svojo ljubezen, misli in veliko znanje je poklanjal »sinovom tega naroda«, med katerimi je tudi sam zagledal luč sveta. Poleg madžarskih šolskih knjig je izdal v slovenščini Luthrov mali katekizem (1752), ki ni ohranjen, slovenski abecednik (1753) in katekizem *Vöre krščanske kratki navuk* (1754). Njegovo življenjsko delo pa je prav gotovo prevod *Nove zaveze* (1771). V to vrhunsko delo prekmurske književnosti je vložil veliko naporov, znanja in volje. Poleg neutrudnega dela za napredek svoje cerkvene občine se je moral Küzmič boriti proti pripadnikom protireformacije.

Po prihodu v Mursko Soboto smo se namestili v hotelu Dobray, kjer so nam pozneje postregli z večerjo, prizadevni domači gostitelji pa so nam pripravili presenečenje z nenavadnim nastopom Domačih godcev iz Gornjih Petrovcov. Še naprej pa je za našo večerno zabavo skrbel domači harmonikar. Naslednje jutro nam je Rudi Kokalj predstavil našega vodiča Mirka Čerugo, ki nas je potem ves dan spremljal in vodil. Mirko nas je ob živahni razlagi popeljal na ogled po delu novega in starega mesta.

Murska Sobota je mesto in sedež istoimenske občine v Sloveniji. S skoraj 20 000 prebivalci je deseto največje mesto v državi. Murska Sobota se je razvila na ravninskem svetu na levem bregu reke Mure ob rečici Ledavi na križišču ceste Lendava–Maribor in ob prečnih poteh z Goričkega proti Muri. Pravijo, da je mesto dobilo ime zaradi sobotnih sejmov, ko so takratno naselje poimenovali Sóbota, kasneje pa pristavili še »Murska«, po bližnji reki. Kot mesto je Murska Sobota prvič omenjena leta 1366. Zemljiški gospodje so leta 1476 meščane oprostili vseh tlačanskih obveznosti, te izjemne pravice pa so jim potrjevali tudi vsi prihodnji gospodje. Leta 1479 je ogrski kralj Matija Korvin podelil mestu

svobodne sejemске pravice. V času najhujših turških vpadov, v prvi polovici 17. stoletja, so Mursko Soboto obdali z zunanjim obrambnim zidom, okopi in jarkom.

Čeprav je imela Murska Sobota mestne pravice že v srednjem veku, je začela dobivati urbano podobo šele v drugi polovici 19. stoletja. Urbano in gradbeno sta Mursko Soboto posebej zaznamovala arhitekta László Takács z nekaj izjemnimi primeri historicistične in secesijske arhitekture in Feri Novak z nekaterimi meščanskimi vilami.

Glavni soboški trg obvladuje leta 1945 postavljeni spomenik zmage, ki so ga izdelali ruski arhitekt Arončik in kiparja Boris in Zdenko Kalin. Podoba tega prostora dopolnjujeta neogotski kompleks evangeličanske cerkve in dominantna stavba renesančnega gradu, pozidanega v 16. stoletju. Sedanjo podobo je dobil dvorec v prvi polovici 18. stoletja, ko je bil obnovljen in dozidan v baroku in so vhodni, glavni portal poudarili s figurama atlantov. Grajsko poslopje obdaja park z izjemnimi primeri eksotičnega drevja in večstoletnimi hrasti. V gradu ima sedež Pokrajinski muzej Murska Sobota. V muzeju je estetsko oblikovana in privlačna stalna razstava, ki pripoveduje zgodbo o življenju v krajini ob Muri od prazgodovinske dobe do obdobja po drugi svetovni vojni in so jo v 15 prostorih pripravili različni avtorji. Skozi razstavo nas je popeljala muzejska vodička.

Mesto smo spoznavali še na panoramski vožnji, nato pa nadaljevali pot skozi romsko naselje Pušča in skozi Puconce, kjer je najstarejša protestantska cerkev in najstarejša evangeličanska cerkvena skupnost, saj so tu luteranci augsburške veroizpovedi imeli veliko podporo prebivalstva. Nadaljevali smo do Bodoncev, kjer smo si ogledali lepo evangeličansko cerkev, ki je bila zgrajena leta 1899 z lastnim delom vaščanov. Zanimiva je, ker je v notranjosti tloris podoben srednjeveškim bazilikam, na osmih stebrih pa je obokan opečni strop kupolaste oblike. Cerkev je poimenovana po prekmurskem rojaku Küzmiču, ker protestanti svojih cerkev ne posvečajo svetnikom.

S prihodom v Bodonce smo prispeli na Goričko in med značilnosti te krajine: med griče, ravnine in doline ter čudovite razglede. Goričko je dežela pestrosti, ime pa prihaja od goric, kot domačini imenujejo griče. Zdi se, da je napredek po sreči obšel te kraje, ki še vedno ohranjajo podobo, značilno za Srednjo Evropo pred drugo svetovno vojno. Zdaj se to zaostajanje spreminja v prednost, saj mozaično ležeči vinogradi, sadovnjaki, travniki in s številnimi kulturami porasle njive, ki se harmonično prepletajo in dopolnjujejo z naselji, zaselki in posameznimi kmetijami, ponujajo enkratno krajinsko podobo in prav take ljudi. Ljudje in narava tu že stoletja živijo v sožitju in skupaj oblikujejo razgibano kulturno krajino.

Vrhovi hribov niso visoki, najvišji je 418 m, ponujajo pa razglede na avstrijsko Štajersko in Porabje v sosednjih dveh državah. Tu je vedno bilo tudi stičišče kultur in narodov.

Po zemljepisno razgibani krajini ter višinsko in ovinkasto razgibani cesti smo se pripeljali do kraja Grad na Goričkem, ki ima 800 prebivalcev in je največji kraj na Goričkem. Ime je kraj dobil po Gradu, okrog katerega se je razvil. Na položnem pobočju sredi naselja stoji cerkev, okrog katere se je, kot marsikje v preteklosti, razvijalo versko, gospodarsko, politično in družbeno življenje kraja. Obstoj prvotne cerkve na tem prostoru sega v leto 1208, sedanja cerkev je nastala leta 1275, vendar so jo pozneje še dozidali in prezidali. O zgodovini cerkve, predvsem pa o njeni prenovi sta nas obširno seznanila gospod kaplan in gospod župan te majhne občine. Slednji nas je potem prijazno spremljal in vodil še po gradu Grad.

Dandanes je cerkev zanimiv arhitektonski spomenik predvsem zaradi cerkvene ladje, ki jo je, v obnovitvenih delih v petdesetih letih 20. stoletja, s svojim značilnim stilom oblikoval Jože Plečnik. Čudoviti novi strop je po njegovih načrtih bil izdelan leta 1955; v njem je razpel šilaste loke, ki posnemajo obliko gotskega slavaloka ter ritmično členijo prostor. Ploskve med loki in leseno konstrukcijo stropa so zapolnjene s keramičnimi ploščami. Stene krasijo luknjane lončene skledaste luči, ki nevsiljivo osvetljujejo cerkev. Največja posebnost te obnove pa je genialnost mojstra Plečnika, saj pred in med projektiranjem nikoli ni bil v poslopju, ker je bil že hudo bolan in si tako tudi svoje stvaritve ni mogel sam niti ogledati. Arhitektonsko posebna in drzna je oblika prenovljenega kora in stopnišča na kor, saj je Plečnik občuteno izvedel tudi posamezne detajle.

Grad Grad na Goričkem, domnevno na robu vulkana, spada med najboljše fevdalne komplekse v Sloveniji. Grajsko poslopje je tudi največja zanimivost in zgodovinska vrednota v Krajinskem parku Goričko, ki je del Parka treh dežel okoli bližnjega kamna na tromeji med Slovenijo, Avstrijo in Madžarsko. Po Gradu nas je popeljal prijazni gostitelj gospod Kalamar, diplomirani ekonomist in župan. Na kratko nas je seznanil z njegovo bogato in burno zgodovino. Grad je postavljen na bazaltni osnovi, zato je tudi svet tu okrog drugačen kot drugje na Goričkem. Ozemlje okrog današnjega Gradu je vključil v madžarsko državo kralj Bela III. in ga leta 1183 podaril cistercijskemu samostanu v Monoštru. Kmalu je prešlo v last različnih madžarskih fevdalnih rodbin, ki so nepretrgoma gospodarile na območju od Grada (tedaj Gornja Lendava) pa do Murske Sobote. Grad je sezidal v 13. stoletju viteški red templjarjev, ki so tu gospodovali v času križarskih vojn.

Grad je prava posebnost, saj nas najprej preseneti nenavadna oblika notranjega dvorišča z višjim zahodnim

in nižjim vzhodnim nivojem, kar je posledica oblike grajskega hriba.

Celota je obsegala velik vrt pred gradom z dvema ribnikoma, ki sta služila za dopolnitev udobja grajske gospode. Čeprav je v zasnovi jedro gradu srednjeveško, kaže celota baročno podobo. V Gradu so bile ogromne kleti in ječe. Naš spremljevalec nas je potem popeljal še na ogled filma »Krajinski park Goričko«. V grajskem parku so stari tulipanovci, ki so med najstarejšimi v Sloveniji. Med značilnimi drevesi v parku so rdeče bukve, rdeči hrasti in platane.

Graščina in posest okoli nje sta skozi stoletja menjavala gospodarje, po drugi svetovni vojni je bil grad opuščen. Sedaj ga že nekaj let temeljito obnavljajo tudi s sredstvi Evropske skupnosti, saj ga je med drugim rešila pred propadom tudi ideja o krajinskem parku.

Poslovili smo se od Gradu in se, že precej lačni v pričakovanju napovedanega bograča, zapeljali po goričkih cestah, gor in dol pod madžarsko mejo proti naselju Dolenci v občini Šalovci. Uživali smo v prelepi krajini in znamenitostih ob poti, na katere nas je opozarjal vodič Mirko Čeruga. Dolenci so slovenski kraj brez vidnega madžarskega vpliva pred prvo svetovno vojno. Kljub odročnosti in majhnosti je kraj omenjen že leta 1331. Na kmečkem turizmu, domačiji družine dobrosrčnega gostitelja Viktorja Šiftarja v Dolencih, so nas posedli na veliki, pokriti verandi, od koder so se odpirali čudoviti razgledi na Goričko in še naprej proti jugu na Prekmurje. Tu so se nam pridružili še gospod Geza Farkaš, ki nas je potem spremljal do slovesa, gospod Geza Džuban in drugi gostitelji. Domači bograč, skuhan v velikem kotlu za našo lačno družino, je bil res odličen. Postregli so še vino in sokove, za poobede so nam ponudili odlično domačo potico. Za boljši tek pa še glasbo.

Vse lepo in prijetno hitro mine in tako nam je hitro minil ta prijetni postanek.

Nadaljevali smo pot skozi Šalovce in Gornje Petrovce proti Moravskim Toplicam.

Po poti smo se v Vanečah ustavili na pokopališču, da smo prižgali svečo in se poklonili spominu na nekoč dejavnega in znanega člana društva pokojnega Belo Severja. Malo naprej smo se še enkrat ustavili na bližnjem pokopališču, kjer smo prav tako prižgali svečo in se ob kratkem čustvenem nagovoru poklonili spominu na pokojnega predsednika in gonilno silo društva, prof. dr. Ota Norčiča.

V Moravskih Toplicah nas je pozdravil mag. Geza Erniša, škof Evangelikianske cerkve augsburške veroizpovedi v Republiki Sloveniji, in nam spregovoril o današnji in tukajšnji vlogi in položaju te Cerkve. Za njim nas je pozdravil še poslanec v Državnem zboru in v imenu župana občinski svetnik Geza Džuban, univ. dipl. ing. agr., in kot smo spoznali pri kosilu, tudi dober glasbenik vesele narave.

Moravske Toplice, kjer je sedež občine, so se iz nekdanjega kmečkega naselja spremenile v pomemben zdraviliški in turistični kraj, potem ko so leta 1960 pri iskanju nafte v globini 1417 metrov naleteli na vročo mineralno vodo (72 °C). Svoje naravne prednosti želijo izkoristiti na najboljši možen način, z okolju prijaznim kmetovanjem in mehko obliko ekološkega turizma.

Čas nas je priganjal in odpravili smo se v Petanjce. Pri vhodu v Vrt spominov in tovarištva v Petanjcih sta nas toplo sprejela Marjan Šiftar, predstavnik fundacije in potomec bratov Šiftar, in Jožef Poredoš, župan občine Tišina, ki nam je v strnjenih besedah orisal občino Tišina, pomen in vlogo vrta za občino in načrte občin-skih mož.

Šiftar nam je v prijetnem nagovoru opisal zgodovino vrta in njegovo simbolično vlogo v današnjem času. Na vrtu spominov rastejo drevesa in grmičevja iz taborišč in prizorišč 2. svetovne vojne in drevesa, ki so jih podarili znane osebnosti in državniki z vsega sveta. Vrt spominov in tovarištva v Petanjcih je eden od naravnih biserov levega brega reke Mure, ravénskega dela Prekmurja. S svojimi 500 drevninami, med katerimi so mnoge spominske, predstavlja enega najbogatejših rastlinskih parkov v Sloveniji. V njem poleg drevnin najdemo tudi

zanimive predmete iz zgodovinsko pomembnih krajev z vsega sveta in skulpture, ki so plod ustvarjalnosti slovenskih umetnikov. Nastanek Vrta spominov in tovarištva je povezan s spominom na žrtve in boj proti fašizmu, zato Vrt spominov in tovarištva predstavlja enega najiskrenejših branikov proti človeški norosti. Nastanek vrta sega v čas po drugi svetovni vojni, ko je mati Apolonija Šiftar v spomin na svoja padla sinova zasadila ob današnjem vhodu na vrt vrbi žalujki. Njen tretji sin dr. Vanek Šiftar, ustanovitelj fundacije, je vrt posvetil vsem žrtvam fašističnega nasilja z geslom »Vsem mrtvim borcem proti fašizmu in nasilju v večni spomin, živim v stalni opomin.« Simboliko in namen ustanovitve zaznamuje himna Vrta spominov in tovarištva s čustvenimi verzi Karla Destovnika Kajuha:

*Bosa pojdiva dekle obsorej,
bosa pojdiva med bele cvetove,
v krila nalomiva češnjavih vej,
da jih poneseš na talcev grobove!*

Polni vtisov dvodnevnega potepanja in spoznavanja Prekmurja in Goriškega, hvaležni vsem, ki so nam pomagali spoznati to krajino in čudovite ljudi ob Muri, smo se odpravili proti domu.

Jurij Piano

RAZSTAVA VSEM SLOVENCEM

Razstava *Vsem Slovence* je dragocen prispevek domačinov k širšim slovesnostim, ki bodo v Trubarjevem letu 2008 potekale v slovenskem in mednarodnem kulturnem prostoru v počastitev 500. obletnice rojstva Primoža Trubarja. Pripravili smo jo v nevladni organizaciji Parnas, zavod za kulturo in turizem Velike Lašče, že v letu 2007. Poleg zavoda Parnas sta pripravo razstave sofinancirala Ministrstvo RS za kulturo in Elektro Ljubljana. Avtorji razstave, Barbara Pečnik, Andrej Perhaj, Niko Samsa in Metka Starič, ki soustvarjamo na Trubarjevi domačiji, želimo z njo povezati vse Slovence.

Razstava širi ljubezen do slovenskega jezika in naroda, krepi slovenske korenine, voda povezuje kraje, kjer je Trubar živel in deloval, jezik jih loči med seboj, prva knjiga je Slovence že v 16. stoletju popeljala v Evropo. To je le nekaj izhodišč razstave, ki jo sestavljajo stenski panoji, vitrine, skulptura in spremljevalni program. Pripravljena je v slovenskem jeziku, na panojih in v vitrinah pa so še prevodi v hrvaški, italijanski, nemški in angleški jezik; v tisku pa je tudi katalog.

Na sedmih stenskih panojih je v besedilih zgodovinarke Barbare Pečnik in slikovnem gradivu predstavljeno Trubarjevo življenjsko potovanje pod naslovi: *Pot v svet. Širina duha. Prva slovenska knjiga.*

Dober obet. Ljubljana. Nikdirdom. Trubarjevo nasledstvo. V sodelovanju s soorganizatorjem iz tujine vsakič nastane še dodatni pano, ki je posvečen delovanju Slovencev v krajih na Trubarjevi življenjski poti. Ti panoji potem potujejo skupaj z razstavo na nove lokacije.

V treh leseno-steklenih vitrinah je prikazan razvoj knjige. Šest lutk iz ličkanja, ki so rokodelsko delo Marije Zlobko v kombinaciji z lesenim pohištvom Jožeta Stariča, prikazuje posamezne poklice, ki se pojavljajo ob nastanku knjige (pisar, pergamentar, papirničar, knjigovezinja, stavec, tiskar). Lutke prispevajo ne le k vsebinskemu, pač pa tudi k estetskemu sporočilu razstave. V vitrinah so prikazane tudi posamezne faze knjigoveške vezave, ki so jih izdelali učitelji Srednje medijske in grafične šole iz Ljubljane, faksimile *Brižinskih spomenikov* (NUK, 2001) in Trubarjevega *Katekizma* (Slovenska knjiga, 2000), ročno izdelan papir iz Mojstrske delavnice Jožeta Valanta ter reprint tiskarskih pol *Abecednika* iz leta 1555 (Manufaktura Mojster Janez). V središču razstave je kiparska upodobitev Aleksandra Arharja z likom Trubarja, ki simbolno podarja knjigo ljudem. Spremljevalni program predstavljajo polurno predavanje o pomenu Trubarja in vplivu posameznih življenjskih postaj na njegovo življenje in delo v izvedbi Andreja

Perhaja, vodiča pedagoga na Trubarjevi domačiji, desetminutni film o Trubarjevih življenjskih postajah snemalca Nika Samse in knjigoveška delavnica za odrasle ali otroke v izvedbi Metke Starič.

Prva postaja potujoče razstave po Trubarjevih krajih življenja in dela je bil Slovenski dom na Reki na Hrvaškem (od 12. 10. do 30. 11. 2007). Gostitelj razstave na Reki je bilo Kulturno-prosvetno društvo Bazovica, ki je pripravilo spremljajoč kulturni program ob odprtju razstave. Izbor lokacije ni naključen, saj je Trubar pri svojih dvanajstih letih odšel z rodne Rašice v šolo na Reki.

V letu 2008 nameravamo približati Trubarja in njegovo izročilo Slovencem v tujini, pa tudi doma. To zanimivo potovanje bomo začeli z januarskim gostovanjem v slovenskem Parlamentu, ob slovenskem kulturnem prazniku pa na Trubarjevi domačiji predstavili še katalog. Razstava bo aprila gostovala na Dunaju, kjer je Trubar najverjetneje obiskoval šolo pri sv. Štefanu (sodelujemo z Antonom Levstkom, direktorjem Knafljevega doma); junija bo v Tübingenu, kjer je Trubar natisnil prvo slovensko knjigo in v bližnjem Derendingenu, kjer je tudi pokopan, deloval do smrti, ter julija v Bad Urachu (obakrat v sodelovanju z dr. Zvonetom Štrubljem, slovenskim duhovnikom iz Stuttgarta).

Septembra bo v Trstu, kjer je Trubar preko škofa Bonoma, svojega duhovnega očeta, prišel v stik z »novo Evropo« in začel svojo reformacijsko pot, (sodelujemo z Milanom Pahorjem, direktorjem Narodne in študijske knjižnice v Trstu). Povabili so nas med Slovence v Gorico in v Pulo, v Tehniški muzej Bistra in Študijsko knjižnico v Murski Soboti, še vedno potekajo dogovori za gostovanja drugod po Sloveniji in tujini, tudi v okviru akcij in s pomočjo Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar. Gostovanja bo mogoče izpeljati s sredstvi, pridobljenimi na razpisih Ministrstva za kulturo, ter s pomočjo donatorjev in sponzorjev.

Strokovna sodelavka pri razstavi, Dragica Trobec Zadnik iz Mestnega muzeja v Ljubljani, je v svojem strokovnem mnenju o razstavi zapisala: »Menim, da so avtorji projekta pripravili dostojno potujočo predstavitev Trubarjevega življenja in dela v okviru ciljev in poslanstva, ki so si ga zastavili. S svojo dolgoletno zagnanostjo in strokovnim delom na področju varovanja kulturne dediščine v domačem kraju so z veliko ljubeznijo in spoštovanjem do svojega rojaka pripravili prireditve, ki bo v kraje Trubarjevega življenja prinašala glas Trubarjevega rodne kraja!«

Metka Starič

JAVNI ZAVOD TRUBARJEVI KRAJI

Občina Velike Lašče je leta 2006 ustanovila Javni zavod za kulturo in turizem občine Velike Lašče – Trubarjevi kraji (krajše: Javni zavod Trubarjevi kraji). Sedež zavoda je na Trubarjevi domačiji na Rašici, Rašica 69, 1315 Velike Lašče.

Poslanstvo zavoda je skrb za spoznavanje, ohranjanje, razumevanje, predstavljanje in trženje kulturne in naravne dediščine občine Velike Lašče, skrb za promocijo in razvoj turizma ter oblikovanje celovite turistične ponudbe na območju občine Velike Lašče. V okviru svojega delovanja zavod zagotavlja trajno in nemoteno izvajanje upravljanja spomenikov:

- gradu Turjak, s pogojem, da bo pravica upravljanja z Republike Slovenije prenesena na Občino Velike Lašče oziroma neposredno na zavod,
- Trubarjeve domačije,
- drugih spomenikov ter kulturne dediščine na območju občine Velike Lašče.

1. Organizacijski cilji zavoda

- podoben pomen kot Trubarjeva domačija ima še nekaj domov pomembnejših slovenskih književnikov (Vrba, Vrhnika, Muljava ...); ob tem bi bilo dobro

razmisliti o povezovanju teh programov ter usklajevanju, izmenjavi izkušenj in izobraževanju kadrov s tega področja; Trubarjeva domačija bi lahko postala povezovalno središče te dejavnosti;

- zavod poskusi pridobiti pravico upravljanja gradu Turjak; definirati je treba medsebojne obveznosti z občino in z državo kot lastnico gradu;

- v sodelovanju z zainteresiranimi organizacijami (društvi, posamezniki) mora zavod poiskati in določiti vsebino dejavnosti na gradu (možen razpis);

- v sodelovanju z zainteresiranimi organizacijami (društvi, posamezniki) mora zavod poiskati in določiti vsebino dejavnosti na Trubarjevi domačiji; čim prej definirati aktivnosti (pomlad, poletje, jesen, zima) in na osnovi izkušenj iz dosedanjih aktivnosti čim prej pripraviti program in pogoje za leto 2008;

- za opredelitev vsebine dejavnosti na Trubarjevi domačiji je nujno potrebno sodelovanje zavoda s prebivalstvom oz. z organizacijami in društvi z Rašice (skupni sestanki oz. srečanja);

- preko pisarne na Trubarjevi domačiji (in internetne strani) mora potekati koordinacija kulturne in turistične dejavnosti za celo občino (tudi za Turjak, spominske sobe v Levstikovem domu, za dogajanja v Retjah,

Podsmreki, Rašici, na raznih gozdnih poteh, po ostankih rimskih zidov ...);

- predvsem mora zavod poskrbeti za že utečeno, vendar do sedaj razpršeno organizacijo in vodenje po muzeju na Trubarjevi domačiji, na Turjaškem gradu in v spo-minskih sobah v Levstikovem domu;

- zavod naj organizira oziroma koordinira vse prireditve na območju Trubarjeve domačije (tudi dejavnosti zain-teresiranih društev in posameznikov); Trubarjeva domačija mora biti upravljana kot celota (muzej, gale-rija, žaga, mlin ...);

- zavod naj začne s postopki, da bi Trubarjeva domačija pridobila status spomenika nacionalnega pomena (v občinski lasti);

- zavod naj skrbi, da je na Trubarjevi domačiji center za promocijo kulturne in turistične dejavnosti cele občine; izdaja in promovira reklamno gradivo;

- v prihodnosti bi veljalo razmisliti o vzdrževalcu, ki bi skrbel za vzdrževanje objektov na Trubarjevi domačiji (prikaz delovanja žage in mline) ter za organizacijo in nadzor nad investicijskimi in vzdrževalnimi deli na drugih objektih v občini (Turjaški grad, dvorana Turjak, Levstikov dom, Retje, Podsmreka ...).

2. Vsebinski cilji zavoda

- zavod mora aktivno sodelovati pri snovanju programa za dostojno proslavitev 500. obletnice rojstva Primoža Trubarja leta 2008, s poudarkom na osrednji vseslovenski prireditvi, ki naj bi bila v začetku junija na Trubarjevi domačiji na Rašici;

- slovenska šolska populacija naj obiskuje Trubarjevo domačijo kot spomenik nacionalnega pomena, program vodenja na domačiji bi lahko postala šolska ura, ki je na neki način vključena v šolske programe;

- poleg vodenja po Turjaškem gradu, Trubarjevi domačiji in Levstikovem domu se lahko za šole pripravi in ponudi dodatne programe v obliki delavnic in kulturnih, naravoslovnih ter tehničnih dni; poleg že uveljavljenih delavnic je možno pripraviti nove dopolnilne dejavnosti, npr. na kulturnem področju (domačini Trubar, Levstik, Stritar, Javoršek in kulturna pot po njihovih krajih), na tehničnem področju (delujoča srednjeveška žaga in mlin), na zgodovinskem področju (Turjaški grad, rimski zid) in tudi na drugih področjih (gozdna učna pot, naravne znamenitosti, kulinarčna transverzala ...);

- poleg načrtnega pridobivanja različnih umetnikov je potrebno urediti ustrezen sistem za postavitev razstav in urediti varovanje (Trubarjeva domačija, Turjaški grad); razstave je potrebno medijsko promovirati in popestriti z dodatnimi aktivnostmi, ki potekajo v času razstave (likovne, kiparske delavnice,...); možne so tudi predstavitve diplomskih del z likovne akademije;

- nadaljevati je potrebno z večdesetletno tradicijo srečanj slikarjev na Trubarjevi domačiji pod naslovom Trubarjevi kraji; k organizaciji tega srečanja bi bilo treba poleg občine pritegniti tudi pokrovitelje, tako da bi to srečanje postalo uradna občinska prireditev z ustrežno medijsko pokritostjo ter tudi s finančnim pokritjem (odkupi slik, zaključno druženje udeležencev, razstavitev slikarskih del);

- še naprej si je treba prizadevati pridobiti različne založbe za predstavitev novih knjig na Trubarjevi domačiji ali Turjaškem gradu;

- pomembna naloga zavoda je lastno založništvo;

- na Trubarjevi domačiji je potrebno nadaljevati s kulturnimi večeri; kulturne večere bi omogočili tudi različnim pobudnikom na različnih področjih – književnost, zgodovinska dediščina, likovno, glasbeno področje itn.;

- razmisliti bi bilo treba o poletni ponudbi na območju Trubarjeve domačije; možne so prireditve v okviru Velikolaškega poletnega festivala, gledališke predstave, predstave uličnih gledališč, koncerti na prostem ipd.;

- Trubarjeva domačija, kot neločljiva celota s spominskimi sobami, galerijo, mlinom in žago, ne sme biti samo kulturni, pač pa tudi tehnični spomenik: primerni bi bili lahko tehnični dnevi z žagarjem in mlinarjem;

- zaradi kulturnega in izobraževalnega pomena Trubarjeve domačije prireditve izrazito komercialne narave praviloma ne sodijo v ta kompleks; prav tako se morajo vse ostale prireditve (tudi športne) in aktivnosti prilagoditi poslanstvu in namenu Trubarjeve domačije kot kulturnemu spomeniku nacionalnega pomena;

- poseben poudarek bi veljalo nameniti protokolarnim gostom, saj sta Rašica in Turjak zelo blizu Ljubljane in zato primerna tudi za krajše obiske; zagotoviti bo potrebno ustrezne možnosti, nato pa navezati kontakte z mestom Ljubljana in državnim protokolom ter pripraviti kvalitetno ponudbo in programe.

*Matjaž Gruden,
direktor Javnega zavoda Trubarjevi kraji*

TRDOVRATNI ČLOVEK MORALE

PROF. DR. CVETKA HEDŽET TÓTH

1. Etika sočutja

Arthur Schopenhauer (1788–1860) je nemški filozof protestantskega porekla, ki ga je njegov samovoljni učenec Friedrich Nietzsche (1844–1900), prav tako protestant, označil za trdovratnega človeka morale. Ni majhna stvar, če filozof premore etiko, in Schopenhauer jo. Samo *biti* in *misliti* ne zadošča, ampak *biti* in *delovati*, vendar po Schopenhauerju tako, da je etika pri tem dojeta kot človekova druga narava, kot to, kar je stvarno bivajoče. Odnos med fizičnim svetom stvari in moralnim redom je mišljen kot moč, ki učinkuje podobno kot večni naravni zakoni. Zato Schopenhauerjeva etika – kot teorija oziroma *lógos*, ki podaja izjavo o določenem bivajočem – izhaja iz »moralnosti v človekovih prsih«, ta pa je spet del svetovne biti, torej bivajočega samega. Predvsem v tem smislu, ker če je egoizem nekaj naravnega, zakaj ne bi bila tudi moralnost povsem naravna, se pravi zares in stvarno bivajoča ter vsakemu človeku dosegljiva kot samo njegova lastna narava, in etiko, s katero nas Schopenhauer sooča, smemo povsem upravičeno imenovati *onaravljena etika*.

Še danes velja, da je Schopenhauerjeva *etika sočutja* najdoslednejša krščanska etika, izpeljana s povsem filozofskimi sredstvi, vendar pa hkrati kot teorija stvarnosti zaobide racionalistično tradicijo (razum) in rehabilitira iracionalistično načelo (voljo) ter poudarja: »Nasprotno ima moja etika temelj, namen in cilj: dokazuje najprej teoretično-metafizične temelje pravičnosti in človekoljubja in potem pokaže še cilj, h kateremu mora na koncu, ko ga popolnoma doseže, pripeljati. Istočasno odkrito priznava nizkotnost sveta in opozarja na zanikanje volje kot pot k odrešitvi iz njega.« Kot taka njegova etika ohranja nekaj odrešujočega in hkrati s tem pojem *nesmrtnosti*, ki po njegovem je in ostaja temelj evropske kulture. Kot sam poudarja, je ta etika izpeljana »v duhu nove zaveze, medtem ko so vse druge v duhu stare in skladno s tem nič drugega kot zgolj judovstvo (goli, despotski teizem). V tem smislu bi lahko moj nauk imenovali dejansko krščanska filozofija – to se morda zdi tako protislovno tistim, ki ne gredo do jedra stvari, temveč ostanejo pri lupini.« Starozavezno izročilo ga ne prepriča, kajti kot ugotavlja: »Stara zaveza namreč postavlja človeka v oblast zakona, ki vendarle ne vodi k odrešitvi.«

Etiko je po njegovem treba najprej razumeti iz človekove narave same, vendar spet ne tako, da bi bila razumljena le psihološko. Moralni svet, ki temelji na notranjem prepričanju oziroma usmeritvi, naj bi po

Schopenhauerju bil tak, da je lahko celo temelj vsemu fizičnemu, tako je etika eden izmed pojavov sveta, stvarnosti same. Na vprašanje, kako in s čim utemeljevati etiko in moralo, Schopenhauer svetuje: »Zaradi tega moram etikom dati paradoksalen nasvet, da se vsaj malo ozrejo po človeškem življenju.« Se pravi po življenju, takšnem, kakršno pač z vsem je in kar ljudje smo. Iz ničesar drugega. Etiki, ki tega ne upošteva, čeprav še tako dobrohotno paradira s kakšnim temeljnim etičnim zakonom, se bo življenje vedno in upravičeno rogal. Le kakšna etika je to, ki življenje zaobide, zatira, ne upošteva – etika iz življenja, in ne etika proti življenju, je Schopenhauerjevo vodilo. Tako je Schopenhauer dejansko – kot tudi Friedrich Nietzsche – *filozof življenja*.

Še enkrat: Schopenhauer ni razlagal etike kot etiko najprej, ampak stvarnost samo in življenje v njej, zato je tudi njegova etika najprej teorija o bivajočem, ki načenja vprašanje o »vrednosti ali nevrednosti nekega bivanja«, kajti najbolj notranje bistvo človeka je istovetno z bistvom sveta in vsega bivajočega. Vendar volja kot bitnostno načelo – volja je volja do biti, bivanja, obstoja, življenja –, to najbolj notranje bistvo vsega bivajočega, nima samo afirmativnega pomena. V bistvu je kot nekakšna »prvobitna sila, to je *qualitas occulta*«, nezaustavljiva, nenasitna in učinkuje kot »slep, nezaustavljiv pritisk«, kot taka pa v sebe vključuje še izrazito negativen pomen, saj je izvir človekovega *egoizma*.

2. Vsakomur svoje – nikomur ne škoduj

Arthur Schopenhauer med vzroki za navzočnost trpljenja v svetu ni videl in ni priznaval najprej zgodovinskih razlogov, ampak te docela bivanjske, ki usmerjajo človekovo in živalsko bivanje; *izvirno zlo* namreč pomeni egoizem, ki je zelo nemoralen: »Ta *egoizem* je v živalih kot v človeku do najmanjše podrobnosti povezan z najbolj notranjim jedrom in bistvom taistega, pravzaprav identičen. Zato izvirajo praviloma vsa njegova dejanja iz egoizma, in vselej je treba poskusiti razložiti dano dejanje najprej iz njega; kot pač vseskozi temelji na taistem obračun vseh sredstev, s katerimi se poskuša napeljati človeka na kateri koli cilj. *Egoizem* je po svoji naravi brezmejen: človek želi brezpogojno ohraniti svoje bivanje, ga brezpogojno osvoboditi bolečin, h katerim sodita tudi ves manko in vsako odrekanje, razviti želi najvišjo možno količino ugodja in želi sleherni užitek, katerega je sposoben, kjer koli je možno, poskuša razviti v sebi še nove zmožnosti uživanja. Vse, kar se zoperstavi

prizadevanju njegovega egoizma, izzove njegovo nejevoljo, bes, sovraštvo: poskušal ga bo uničiti kot svojega sovražnika.«

Zato se Schopenhauerjeva filozofija sprašuje, kako zaustavljati to, iz česar po njegovem izhajajo vsa naša dejanja vse tja do najbolj grobega prisvajanja bogastva in tiranskega gospodovanja po pravilu: *zase vse, nič za drugega*. Z etiko in celo estetiko Schopenhauerjeva misel kljubuje egoizmu tako, da voljo ukinja in zanikuje. S tem prejme njegova filozofija nekaj odrešenjskega, tukaj spregovori o najvišjem spoznanju, ki se hotenju odreka. Gre namreč za spoznanje, ki je kvietiv volje, skratka *zaustavljena volja*. Tako celo umetnost s svojimi renesančnimi dosežki, kot npr. Rafaelove likovne upodobitve *Sikstinska Madona* in *Sveta Cecilija*, čutno ponazarjajo svet *zaustavljene volje*.

Vendar ta odrešenjska etika samo skuša obvladovati svet v tem in tam, kjer je ta najslabši, saj trpljenje blaži in lajša tako, da zaustavlja temelj, ki je sicer nenehni vir porajanja trpljenja. Ta etika si nikakor ne prizadeva svet radikalno spremeniti, to ni možno in Schopenhauer se tega zaveda, zato njegova filozofija ni obsedena z idejo napredka, nad gorje tudi ne more s kakšno prevratno prakso v podobi revolucije. Tako poudarja, da se z etiko kot praktično filozofijo ne spreminja hotenje, ampak predvsem spoznanje o naravi hotenja. V tem smislu Schopenhauer tudi pojasnjuje: »Sploh pa obstajajo le tri temeljne gonilne sile človekovih dejanj; in le s spodbujanjem teh delujejo vsi močni motivi. Te gonilne sile so:

- egoizem, ki sebi želi dobro (je brezmejen);
- zloba, ki drugim želi gorje (seže vse do skrajne okrutnosti);
- sočutje, ki drugim želi dobro (dovrši se v plemenitosti in velikodušnosti).«

Samo s pojmom sočutja se Schopenhauerjeva etika ne izčrpa, je pa gotovo eden njenih najbolj temeljnih pojmov. Kar je Schopenhauerja med drugim nagovorilo v indijski misli, je njeno soočanje s trpljenjem, ki ga je žal v našem življenju mnogo preveč. Tako je misel v tem in onem delu sveta, ne glede na velikansko oddaljenost, soočena z nekaterimi podobnimi dejstvi, in ravno trpljenje je nekaj takega.

Vsekakor je zelo banalna trditev, da je vsebina njegove misli pesimizem, kar žal vse preveč izpostavlja, jo mnoge interpretacije njegove misli, predvsem heglovskega porekla. Schopenhauer ni zaklinjalec pesimizma, ampak ga skuša zaustavljati in njegova filozofija je v marsičem filozofija *zaustavljenega pesimizma*; med prvimi je to pri njem doumel Soren Kierkegaard. Tako je ravno Kierkegaard s svojim razumevanjem Schopenhauerjevega pesimizma, ki vključuje optimizem (gre za zaustavljeni in prekinjeni pesimizem), opozoril na tiste razsežnosti etike, ki

Schopenhauerja danes spravljajo v tesno bližino ne samo z ekološko ozaveščeno etiko, ampak s sodobno etiko, tudi v postmodernističnem smislu. To dejstvo vsekakor še ne pomeni, da bi Schopenhauerjeva etika mogla učinkovati kot nekakšna tehnika preživetja. Je pa nam danes, kot kažejo najnovejša razmišljanja, Schopenhauer s svojimi miselnimi sredstvi dal vpogled v svet, kjer je preživetje postalo eden najtežjih problemov, celo nujen imperativ, v smislu odločne zahteve po etizaciji kar najširših, celo svetovnih razsežnosti.

Dejstvo, da svet obstaja in da obstaja življenje v njem, sproža klic po ohranjanju budnosti o tem, da je življenje po Schopenhauerju enakovredno v vseh svojih pojavnih oblikah, na vseh razvojnih stopnjah. Že kot kakšen prerok je tu izstopal s svojimi svarili, ki so mnogo ostrejša od vseh krščanskih, saj je po njegovem samomor hud, neoprostljiv bivanjski greh in tudi Kantov kategorični imperativ je kritično soočal z vprašanjem, koliko je zares univerzalen glede spoštovanja življenja v vsaki pojavnosti, recimo, če vključuje sočutje do živali. Ker je med drugim že razpravljal o človekovih pravicah, s katerimi je utemeljeval to, da vsak človek lahko počne tisto, s čimer ne prizadeva koga drugega, je izrecno moral opozoriti, da k človekovim pravicam nikakor ne spada pravica vzeti si življenje. Zato po njegovem človekove pravice vključujejo tako dolžnosti do samega sebe kakor tudi do drugih ljudi. To vključuje tudi živali, kajti s tem, ko negujemo sočutje do njih, negujemo sočutje do sočloveka.

Solidarnostna naravnost *etike sočutja* je po njegovih lastnih izjavah poosebljena v latinskem reku *suum cuique* (vsakomur svoje), predvsem pa v *neminem laede, imo omnes, quantum potes, iuva* (nikomur ne škoduj, temveč pomagaj vsem, kolikor moreš), to pa je misel, ki »je in ostaja resnična prava vsebina vse morale«. Vendar Schopenhauer do tega nima zgolj deklarativnega odnosa. Za dejavno resnico mu gre, zato se sprašuje: »Toda na čem temelji? Kaj naj bo tisto, da daje moč tej zahtevi? – to je star težek problem, ki nam je še danes ponovno predločen. Kajti z druge strani se gromko oglasa egoizem: 'Neminem iuva, imo omnes, si forte-conducit, laede!' (Nikomur ne pomagaj, temveč prizadeni vse, če ti ravno to koristi!) In zloba ponudi različico: 'Imo omnes, quantum potes, laede!' (Temveč prizadeni vse, kolikor moreš!) Temu egoizmu in zraven zlobi zoperstaviti neponarejenega in celo preudarnejšega junaka – to je problem vse etike. 'Hic Rhodus, hic salta!' (Tu je Rodos, tu skači!)«

Je potemtakem etika nastala zato, ker smo ljudje po naravi žal nagnjeni k zlu, hudobiji, zlobi? Temu Schopenhauer ne more oporekati, toda vsak, ki bere njegove zapise o etiki, se sprašuje, zakaj ni, recimo, tako kot mnogi drugi etiki izhajal iz pojma *dobrega* in zakaj z njim ni mogel utemeljevati svoje etike. Priznati je treba,

da nas ne nazadnje tudi zaradi te svoje svojstvene drugačnosti – upreti se strašni moči navade – privlači etika tega *trdovratnega človeka morale*. Vsekakor njegova etika še zdaleč ni etika tiranije dobrega. Ostaja pa – za svetovni etos v času globalizacije še kako pomembno – vprašanje, ali je bolj univerzalne narave in dometa pojem dobrega ali pojem sočutja. Ideja organizirane

solidarnosti svetovnih razsežnosti mora oba omenjena etična pojma vsekakor temeljito prevprašati in raziskati, do kod seže njun univerzalizem.

Po nedavni objavi v glasilu Evangeličanski list, ki objavlja tudi znanstvene in strokovne prispevke, a je z njim seznanjen le del članstva našega društva..

POGOVOR Z DR. ZVONETOM ŠTRUBLJEM

V okviru kulturnih večerov *Poznamo svoje rojake* v zavodu Parnas že od leta 2000 oživljamo spomin na pomembne kulturne može in žene, ki so se rodili v Velikolaški deželi ali so z njo kako drugače povezani. V pričakovanju 500. obletnice Primoža Trubarja je bil gost takega večera dr. Zvone Štrubelj, slovenski duhovnik iz Stuttgarta, drugače pa po rodu iz sosednje dobrepoljske doline. Štrubelj je eden največjih poznavalcev Trubarjevega življenja, dela in časa ter eden najbolj aktivnih glasnikov bližajoče se 500. obletnice njegovega rojstva. Kulturni program sta z branjem Trubarjevih besedil po izboru dr. Štrublja popestrila Ana Rigler in Andrej Perhaj, na kitari pa ju je spremljal kar gost sam. S pesmimi, med katerimi so nas še posebej presenetili s Trubarjevo *Oče naš*, so za glasbeni predah poskrbeli pevci Podpeškega okteta pod vodstvom Staneta Knapa. Pogovor z gostom je vodil Jože Starič. Pogovoru sta se priključila tudi filmski režiser Miran Zupanič in profesor glasbe Ivan Florjanc.

Dr. Štrubelj je v začetku vsem navzočim v polni spominski sobi Trubarjeve domačije na Rašici zaželel, da bi večer doživeli v Trubarjevem duhu domoljubja in slovenske narodne zavesti, ki smo jo dolžni, vsaka generacija po svoje, nadaljevati z novimi izzivi in na novi poti.

Ko ste proučevali Trubarja, ste se verjetno srečali tudi z drugimi protestanti. Kaj je po vašem mnenju razlog, da so duhovniki prestopali iz katoliške vere in postajali protestanti in zakaj je prestopil prav Primož Trubar?

Ja, to je zanimivo vprašanje. Začel bi kar z Martinom Luthrom, ki je začel reformacijo. Poznan je tudi zadnji film o njem, ki prikazuje, zakaj je on prišel do tega koraka. Moramo se vživeti v tisti čas in vedeti, da je bil to čas prehoda iz srednjega veka, v katerem so bile vse škatlice zložene po vrsti. Kar naenkrat pa je duh humanizma, se pravi nekakšne vrnitve k izviru, ves ta red porušil. To je trajalo precej dolgo, tako da bi vprašanje, zakaj je prestopil, malce popravil, a o tem pozneje.

Martin Luther se je poglobil v krščansko vero, predvsem v *Sveto pismo*, in odkril nekaj drugačnih prvin,

kot so bile takrat uveljavljene in obvezne, predvsem osebni odnos med menoj kot vernikom in kristjanom ter Bogom. Prišel je do spoznanja, da kadar greš tako globoko vase, ne potrebuješ nekoga, ki bi ti razlagal, kaj Bog hoče. In to je Luthrova zahteva – samo *Sveto pismo* je merodajno.

Luther je naredil ta korak v začetku reformacije iz notranjega nagiba. Videl je nered v takratni Cerkvi. Potoval je v Rim, da bi poglobil svojo vero, v Rimu pa je odkril nekaj čisto drugega. Zunanji blišč Cerkve ga je tako motil, da ga je še bolj potrdil v njegovih domnevah in odločitvi, da je nazadnje začel oblikovati evangeličansko Cerkev. Evangeličanska se imenuje zaradi njegove vere v humanizem, zaradi vračanja k izviru, k evangelijem.

Potem drugi primer, primer velikega učenjaka Petra Pavla Vergerija mlajšega. Bil je Trubarjev sodobnik. Ko je bil Trubar v Trstu, je bil koprski škof. Trubarja je osumil, da preveč novodobno razmišlja, da ima kake zveze s protestanti. Bil je tudi papeški nuncij, dosegel je veliko kariero in papež ga je pooblastil, da je razpravljajal z Luthrom. Citiram njegov stavek o Luthru: »Inteligenten, ampak iz njegovih oči, ko da bi hudič skakal.« Bil je plemiškega rodu, velik karierist, zviti, diplomat, želel si je najpomembnejšega mesta – kardinalskega stolčka in je imel v Trubarjevem času edini v katoliški Cerkvi pravico brati protestantske knjige. Bral jih je z zanimanjem, videl je, da odgovarjajo duhu tistega časa. Ker pa v Rimu ni dosegel kardinalskega kotička, jo je popihal v Švico, prestopil na stran protestantov – in seveda ni bil kdorkoli, ampak je na koncu pristal kot svetovalec württemberskega vojvode Krištofa, torej spet v ugledni diplomatski karieri. Peter Pavel Vergerij je ta korak torej naredil iz koristoljubja, to je zgodovinsko dokazano. Tudi naši kranjski plemiči večinoma niso imeli drugačne osnove kot koristoljubje, kajti katoliška Cerkev je imela tudi imetje in to jih je mikalo, pa tudi, da bi postali gospodarji in imeli več besede, kot so jo lahko imeli v habsburškem redu.

Naj povem še tri nasprotni primere, nato pa preidem na Trubarjevo motivacijo, zakaj je on prišel do tega koraka.

Trubarjev velik dobrotnik in duhovni oče je bil tržaški škof Peter Bonomo. Vedno, do konca svojega življenja, ga Trubar imenuje sveti, svetniški, dobri, moj duhovni oče Peter Bonomo. On je pravzaprav Trubarja izšolal v humanističnem duhu. Trubar je bil prvič v Trstu od svojega 16. do 19. leta. Vemo, takrat smo najbolj dojemljivi, to so najbolj delovna šolska leta. Pri Bonomu je bral Erazma Rotterdamskega, velikega humanista in vodnika. Preden ga je Bonomo posvetil v katoliškega duhovnika, so brali recimo tudi Calvina. Kaj to pomeni? Da pravzaprav takrat ni bilo jasne ločnice, kaj je katoliška vera in kaj protestantska. Da je to tako, kot če vržeš aspirin v kozarec in začne šumeti. Ni bilo jasnega razgleda in ni se strogo ločilo, če je koga Cerkev izključila in onemogočila. Vsaj v naših, slovenskih deželah, v Kranjski in drugih deželah s Slovenci, takrat to ni bilo tako jasno. Kljub temu, da je Peter Bonomo Trubarja duhovno vzgojil k novodobnemu globokemu in odprtemu razmišljanju, sam nikoli ni prestopil v protestantsko vero. Ljubljanski škof Ivan Kancijanar prav tako. Trubar mu je bil kot ljubljanski pridigar in kanonik spovednik, in čeprav je bil Ivan Kancijanar zelo odprt v tem smislu, ni nikoli razmišljal, da bi prestopil v protestantsko vero. Prav tako sam Erazem Rotterdamski, ki je pravzaprav sprožil val humanistične prenove v sami Cerkvi.

In zakaj je to naredil Primož Trubar? Uvrščam ga med Petra Bonoma, Ivana Kacijanarja in Martina Luthra. Trubar ni imel nobenega notranjega imperativa, da bi to naredil, in če bi bile razmere drugačne, sem prepričan in zagovarjam to hipotezo, bi naredil reformo znotraj Cerkve, tukaj v Sloveniji. Če bi bilo možno. Ampak naslednik Ivana Kacijanarja, ki je prvi spravil Trubarja ob premoženje, da je bil prisiljen bežati v Nemčijo, je bil škof Urban Tekstor, naslednji ljubljanski škof. Bil je dvorni pridigar na Dunaju in v tem smislu malo zagrizen katoličan, nastrojen proti novodobnim gibanjem, recimo ne le evaneličanski Cerkvi, ampak proti vsemu, kar je bilo dobro. Ko je Urban Tekstor, Trubar ga imenuje Tkalec, ugotovil, da ne bo prišlo do pomiritve, je ukazal zapreti novodobne pridigarje. Tri so zaprli na ljubljanski grad. Trubar je svojo kožo rešil zato, ker je bil takrat v Šentjerneju; 24 let je imel, ko je bil kanonik, ne poznam primera, da bi tako mlad človek dosegal tako visok cerkveni položaj, kot ga je takrat Trubar. V Šentjerneju je bil pravočasno obveščen, da so omenjeno trojico zaprli v ljubljanski grad – od teh so pozneje enega poslali v Transilvanijo, eden je preklical svoje ideje, verjetno iz koristoljubja, tretji pa je skoraj na smrt zbolel, tako da je bil izpuščen.

Trubar je bil takrat prisiljen zbežati v Nürnberg, kjer se je oglasil pri Luthrovem prijatelju in teologu Vidu Dietrichu. Ta ga je uvedel v službo protestantskega

pastorja. Vidite, tukaj se pokaže, da Trubar tega ni naredil iz notranje, lastne nuje, ampak iz neke prisile, iz spletoev okoliščin, zgodovinskih trenutkov. Trubar nikoli ne pravi, da je sam izstopil iz katoliške Cerkve, ker res ne bi imel razlogov, da bi sam izstopil, ampak sebe imenuje Krstusov pregnanec, in na njegovem nagrobnem epitafu na derendinški cerkvi, kjer je pokopan, je med prvimi besedami prav to, kar je sam o sebi rekel, »Exul Christi«, torej: bil sem pregnan. Torej so bili eksistencialni razlogi za to.

To, kar smo zdaj povedali, kaže na to, da je bil Primož Trubar trmast. Od svojih idej ni odstopal, če se je njemu zdelo tako prav, je šel raje drugam. Vi ste ga pri svojem delu najbrž precej podrobno spoznali. Kakšen se vam zdi kot človek, je bil res trmast, ali je bil morda mehak človek?

Lahko začnem, pa nimamo do jutri časa. Trmast je vsekakor bil, pa ne v enostavnem pomenu te besede, trmast kot, ne vem, osel, ki se ne premakne, ampak inteligentno trmast prav gotovo. Citiral bom nekaj primerov, ko je šlo za nemško obdobje. Seveda, tam je bil tudi intelektualno, miselno trmast, tako da so ga nemški protestantje večkrat obtožili krivoverstva. Ker smo ga Slovenci gledali s stališča katoliške Cerkve, je za nas dolga leta veljal za heretika, odpadnika, saj menda drži podatek, da na Rašici dolga leta otrokom niso dajali imena Primož. Vzemimo primer *Cerkovne ordninge*. Naj najprej povem, da je kot župnik v Kempntnu, se pravi v svoji drugi službi pastorja v Nemčiji, napisal cerkveni red za mesto Kempten. To je bilo takrat majhno mestoce blizu Bodenskega jezera, že blizu Švice. In Kemptenčani so še danes ponosni in se sklicujejo na ta cerkveni red, saj ta ne določa le cerkvenih, ampak tudi medsebojne odnose, ureja šolstvo, šolski sistem in marsikaj tudi z gospodarskega področja. Ko je Trubar napisal cerkveni red za slovensko protestantsko cerkev, se je zataknilo. Od leta 1562 do 1565 je bil na Slovenskem superintendent, deželni škof, kakor rečejo danes protestanti. In tukaj bi rad odgovoril na vprašanje njegove inteligentne trme, vztrajanja do konca. Matija Klombner, ki je bil pisar kranjskih deželnih stanov in prvi organizator protestantov v Ljubljani, je pred leti pomagal Trubarju – zgodovinarji domnevajo, da je bil on tisti, ki ga je šel obvestiti v Šentjernejo, in da mu je s tem rešil življenje, po svoje. Ampak pozneje je iz zavisti, ko je videl, da je Trubar prepričljiv, odločen in vpliven mož in da lahko sam pade v njegovo senco, začel rovariti proti njemu. Napisal je pismo v Tübingen, teologu, in ta teolog je zares pregledal tekste, šlo pa je za konkretno vprašanje obhajila, ki so ga različno razlagali, recimo evangeličani na Württemberskem, na katere je ves slovenski protestantizem praktično življenjsko vezan, in pa kalvinisti, torej švicarska refor-

macija. Trubar je bil zares človek na zemlji in je napisal: »Kakšna škoda, tako veleučeni možje, pa se za takšno vprašanje sprejo med seboj.« In potem so dali celo *Cerkovno ordningo* pregledat teologom, govornica je prišla tudi do württemberskega vojvode Krištofa, ki je tisk ustavil in ukazal vse še enkrat pregledati. To je bila usodna zamuda, kajti leta 1563, ko je končno bila natisnjena in je Trubar ovrigel vse sume, trmasto, inteligentno, vztrajno prepričan vase, ko je v sodih prišla z Württemberskega, je nadvojvoda Karel, avstrijski vladar slovenskih dežel, Štajerske, Kranjske in vseh drugih, dal takoj nalog, da vse izvode te knjige zaplenijo in uničijo, Trubarja pa izženejo. Tako je bila *Cerkovna ordninga*, Trubarjev cerkveni red, ki je bil napisan za ustanovitev slovenske cerkve, praktično nekoristna, saj je bil Trubar takrat drugič izgnan. En sam izvod se je ohranil v Vatikanski knjižnici.

Pa še veliko takih primerov, čisto konkretnih, bi lahko podal, ki dokazujejo tudi to, kar rad poudarjam: Trubarjevo zvestobo samemu sebi, idejam, ki jih je nosil v sebi, tem uvidom, ki jih je imel, bodisi pod prvo streho, 17 let kot katoliški duhovnik, in več kot 40 let kot evangeličanski pastor.

Govorite dialekt, ki izhaja iz tistega, ki ga je Trubar uporabil za osnovo svojega pisanja. To je osrednjeslovenski govor. Ko pogledamo skozi današnje oči, v vseh ostalih najdemo več vplivov kot v osrednjeslovenskem. Je Trubar imel pravo alternativo, kateri dialekt naj izbere za osnovo?

Mislim, da je imel Trubar v sebi dober intuitivni občutek. Če pogledamo samo njegovo šolsko pot, kako je široka in razgibana; z dvanajstimi leti je šel na Reko, kjer je zagotovo ujel hrvaščino, pa tudi italijanščino so tam govorili. S trinajstimi leti je bil že v Salzburgu, do 16. leta, od 16. do 19. leta v Trstu, kjer so tudi govorili slovensko, deset let kasneje, je bil imenovan k škofu Bonomu za slovenskega pridigarja. To dokazuje že takratni obstoj slovenskega življa v Trstu, poleg italijanskega. Na škofiji so govorili tudi italijanščino, toda škof Peter Bonomo sam je govoril tudi slovensko. Potem je bil Trubar kot mlad duhovnik oz. župnik, ker ga je Bonomo takoj imenoval za župnika, v Loki, potem je bil v Radečah, v Celju, kjer je spoznal drugi dialekt in mu zagotovo prisluhnil. V naslednjem njegovem obdobju je bil štiri leta slovenski stolni pridigar v Ljubljani. Zagotovo, že če pogledamo njegovo pot skozi te kraje, dialekte in jezike, si je izostril čut, da je verjetno tam, kjer je doma, jezik najbolj slikovit, nazoren in preprost. Pravi, da je eden največjih razlogov, da je izbral jezik, ki ga govorijo na Rašici, ta, da ga lahko razumejo tudi drugi Slovenci, se pravi ne samo Kranjci, Dolenjci, ampak tudi Istrani, omenja Štajerce, Korošce in Bezjake, kar je območje

okrog Čakovca in Medžimurja. In to je po Trubarjevem bila Slovenija. Če gledamo njegov zarisan okvir, je bila za Trubarja tudi polovica Istre slovensko govoreče območje.

Trubar pravi: ker ga razumejo tudi drugi. Ko je začel voditi prevajanje v hrvaščino in tiskanje knjig v cirilici in glagolici, je imel dva pomočnika; to sta bila Štefan Konzul Istran in Anton Dalmata, ki je bil Dalmatinec. In Trubar je večkrat sam napisal: To sta vendarle istrsko in dalmatinsko narečje. In je poiskal iz Bosne in osrednje Srbije dva pravoslavna menihi, ki ju je poklical k sebi v Urach, kjer sta prevajala njegove knjige in nato *Sveto pismo* v hrvaščino, zato da bi ugodil srcu jezika, torej tistemu, kar je veljavno in lahko obsega celoten narodni prostor, pri Hrvatih in Srbih.

Kljub temu, da je očitno imel rad slovenščino, si je tudi prizadeval pomagati ostalim, da jim je s svojim delom posredoval Sveto pismo in druga dela v njihovem jeziku. Na Trubarjevini se večkrat srečamo z znanimi Slovenci in vsakega od njih povprašamo o pomenu Trubarja. Mnenje vseh je, da je Trubar pomemben ne le za Slovence, ampak za celotno evropsko kulturo. Ne nazadnje, tudi po njegovi zaslugi smo dobili Sveto pismo v svojem jeziku, kar takrat ni bilo tako samo po sebi umevno. V čem je po vašem mnenju tisto, zaradi česar Trubar presega slovenske meje?

Gotovo najprej zaradi svoje življenjske poti: pri 12. letih Reka, pri 13. letih Salzburg, pri 16. letih Trst, pri 19. letih Dunaj, kamor ga je škof Bonomo poslal, da bi se vpisal na univerzo – njegov vpis je dokazan. Ne vem, ali bi bil isti Trubar, če bi študiral. To je vprašanje. Kajti njegov biograf Mirko Rupel, ki je napisal krasno monografijo Trubarju, zelo temeljito, podrobno v podatkih, mu zameri, ker ni naredil univerze; Rupel ga je imel, ne bom rekel za neizobraženega človeka, ampak za človeka, ki je veliko dosegel, vendar pa ni imel univerze. Njegova univerza pa je življenjska univerza, najprej sem prikazal njegovo obdobje šolanja, potem pa je še njegova pot po Nemčiji. Iz Nürnberga je odšel za 6 let v mesto Rothenburg nad Taubero, to je krasno mesto blizu Nürnberga, ki je bilo takrat samostojno mesto z zelo zanimivo zgodovino. Takrat je bil Trubar na začetku svoje protestantske poti, imel je svoje težave, ampak je »izdelal«. Tudi v Rothenburgu imajo zelo lepe spomine nanj in se zanimajo zanj. Evangeličanski župnik iz Rothenburga mi je že tretjič poslal e-mail z vprašanjem, kaj bomo mi Slovenci naredili leta 2008. Urgiral je, češ, mi bi radi nekaj naredili, pošljite slovensko delegacijo, mi bomo naredili slovensko bogoslužje Trubarju v čast, pa tudi z županom se bomo dogovorili, da bi v mestu praznovali ob 500. obletnici Trubarjevega rojstva. Mislim, da je take zagretosti v Sloveniji malo manj, če vas vprašam.

Verjetno dobivate veliko takih pisem, kaj bi lahko naredili, da bi dostojno proslavili 500. obletnico Trubarjevega rojstva.

To je res, prihajajo sporočila, dogajajo pa se tudi blokade. Med nami je režiser Miran Zupanič, s katerim sva skupaj pripravljala film o Trubarju. Pred enim letom je prišel režiser Zupanič obiskat vse kraje v Nemčiji, odpovedal se je svojemu družinskemu dopustu v Grčiji in je s svojo družino raje prišel po Trubarjevi poteh. Nabral je veliko gradiva in potem je iz tega nastal scenarij, pripravljena je vsa režijska zasnova za novi film o Primožu Trubarju, za 500. obletnico, toda ta film ne gre skozi. Le kako naj gre skozi?

Vsekakor se verjetno strinjate, da se ne smemo zadovoljiti samo z eno proslavo, da bomo »celo leto nosili majice s Trubarjevo podobo« ...

To, kar obstaja na Trubarjevi domačiji, ne sme obstajati samo v zgodovinskih knjigah, to se mora preseliti v našo zavest, in leto 2008 bi bila krasna priložnost, da toliko cenimo sami sebe, da si dovolimo priti malo bližje, globlje v razumevanju takega človeka, kot je bil Trubar.

Iz Trubarjevih tekstov je lepo razvidno, kako je bilo Trubarjevo delo pionirsko, kot pravi Trubar: »Imer inu vselej.« Torej imer po nemško in vselej po slovensko. Život ali pa leben. In kako se tudi on zaveda, da je na začetnih korakih in kako prosi vse, če kaj opazijo, če kaj najdejo, naj mu povedo in bo izboljšal. Tu je viden tudi njegov čut komunikacije. V najvišjih plasteh evropske družbe si je znal najti zaveznike, recimo cesarja Maksimilijana na Dunaju.

Sam sem po duši glasbenik in večkrat me je zanimalo, ali je Trubar tako prisluhnil in hotel tekste *Svetega pisma*, iz različnih prevodov prilagoditi slovenskemu čutenju, občutku slovenskega človeka. To je mojstrsko znal narediti in nam je zapustil temelje za razvoj slovenskega jezika. Ali je isto naredil v glasbi – ko mu nekateri očitajo, da je samo prepisoval tuje predloge, torej nemške note in samo obesil slovenske črke. Več o tem bi gotovo lahko povedal prijatelj Ivan Florjanc.

Trubar ni imel sreče z oblastjo. Tudi po smrti se mu to še vedno dogaja. Imam občutek, da ga je prejšnja oblast nekako cenila – Trubar je bil velik Slovenec, mogoče zato, ker je izstopil iz Katoliške cerkve, da so na nek način Cerkev nagajali, danes ga oblast pozablja, pravzaprav proslavo načrtujejo enkrat jeseni, čeprav vemo, kdaj ima rojstni dan. Tudi katoliška cerkev nekako ne ve, kam bi z njim. Nazadnje pa se najdete vi, ki ste katoliški duhovnik, in nam predstavljate našega protestantskega rojaka. Je njegov duh še vedno nemiren ali samo ne razumemo vsega dogajanja?

Med nami so določeni mentalni vzorci, ki onemogočajo naš dostop do Trubarja kot genialnega

človeka, ki je znal v vsaki situaciji narediti najboljše. Evangeličanska cerkev, kolikor imam jaz informacij, ga je vedno povzdigovala kot upornika, kot tistega, ki je odkril tisto, kar je pravo. Katoliška cerkev je rekla: Ne, on je pravo zavrzel, on je heretik. Tako se od leta 1600, ko nastopi protireformacija, pa do 1800, 1850, o Trubarju ni črhnilo besede, to je bil zapuščen muzejski primer.

Šele pred 100 leti – ob 400. obletnici Trubarjevega rojstva, je bil Trubar na neki način ponovno ovrednoten, takrat so se zganili največji slovenski duhovi. Vprašanje, če se bodo leta 2008, na tak način. Ivan Cankar je ob 400. obletnici rojstva povzdignil njegovo skrb za izobrazbo. Trubar je bil prerok, ker je zahteval, da se izobražujejo kmetiški in purgerski otroci, fantki in deklice. Torej v 16. stoletju se je zavzemal za izobrazbo deklic, na enakopravni ravni s fanti. 40 let je v Ljubljani delovala t. i. stanovska šola – to je višja šola, ki je pripravljala dijake na prestop na univerzo. To je bilo zelo pomembno. Takrat univerze v Sloveniji ni bilo. Pošiljali so jih na univerze v Bologno, na Dunaj, ali protestante v Tübingen. Imel je tudi idejo o osnovni šoli, to kar je bilo z zakonom uresničeno šele dobrih 200 let kasneje.

Slovenski literati so ga gledali predvsem z literarnega stališča, niso videli v njegovo dušo, če lahko tako rečem. Niso ujeli utripa njegove motivacije. Tako v prvem kot v drugem obdobju je bil namreč goreč duhovnik in izgoreval za svoje poslanstvo. Kot je rekel kolega Zupanič, je bil večplasten človek, ustvarjalen na mnogih področjih. V realsocialističnem obdobju je do izraza prišel samo ta vidik – torej uporniški, proti Katoliški cerkvi, kar je bila neke vrste tudi politična motivacija, in drugič, kot oče prve slovenske tiskane besede, tiskane knjige. Ni pa prišla do izraza živa osebnost Trubarja, enovita osebnost, v vseh teh plasteh in njegovi zvestobi samemu sebi in svojemu narodu, za katerega je iz 800 km oddaljenega kraja deloval. S kakšnimi toplimi besedami samo naslavlja Slovence pred smrtjo – »Truber od Slovenov slovu jemlje«.

Je po Trubarju ostalo kaj potomcev?

Sam sem bil zaveden z nekaterimi informacijami, da morda so, v zadnjem času pa sem sam šel na teren in ugotovil, da jih ni. Njegov sin Primož, ki je bil tudi sam duhovnik, magistriral je v Tübingenu, bil magister teologije in potem protestantski župnik, je živel v približno 15 km oddaljenem Kilchbergu, kjer je uspešno vodil evangeličansko cerkveno skupnost. Ampak kmalu, v petem, šestem kolenu se rod izgubi. Felicijan, mlajši sin, je delno poskušal nadaljevati, nekaj časa je bil deželni škof tukaj v Sloveniji, leta 1595 je natisnil to, kar je Trubar še prevajal na smrtni postelji, prevod Luthrove *Hišne postile*, torej hišnega priročnika, ki naj bi bil v vsakem domu. Tudi za njim ni potomcev. Trubar je imel še hčer Margareto, tudi iz prvega zakona. Prva žena je

bila Slovenka, Barbara Sitar iz Kranja, očitno sta se dobro ujemala, on bolj z Dolenjskega, ona z Gorenjskega, in se rada imela, kajti ob njeni smrti je Trubar obnemel, sedem let ni ničesar napisal.

Tudi zato, ker je bil zelo razočaran nad zadnjim obiskom, ki ga je opravil inkognito. Rektor Tübingške univerze mu je namreč naročil, naj se vrne preoblečen, da ga ne bodo spoznali, in naj zbere čim več informacij o *Koranu*, torej muslimanski sveti knjigi in o islamu. Potem je ta rektor sestavil znamenitih 12 pridig proti Turkom, na podlagi čisto svežih novic. Torej Trubar tudi kot detektiv, če hočete.

Ampak takrat, dve leti po tistem, ko je bil izgnan, je videl, med plemiči in meščanstvom, da se vsi obračajo po vetru, in v teh letih so vsi kimali cesarju in njegovi sveti volji, prej so bili pa prepričani protestanti. To je bila neka grenkoba, iz katere je potem zadnji kraj, kjer je preživel 20 let, imenoval moj Nikdirdom. Tipična skovanka, prizemljena, kmečka za ta kraj, kar dokazuje, da je bilo njegovo srce vedno pri njegovem ljudstvu, pri Slovencih.

Danes, ko smo Slovenci v EU, v skupnosti narodov, kjer dva milijona ne pomeni prav veliko, se pojavljajo dvomi, ali bo naš jezik preživel. Sami živite in delate v Stuttgartu, kjer tudi sami vzgajate s tem jezikom - kako vidite, se nam je bati za usodo slovenskega jezika?

Kar rad pridem domov. Ko pridem v Slovenijo, nalašč malo menjam radijske postaje, Glas Ljubljane, radio Salomon, itd., pa se človek vpraša, ali smo sploh še v

Sloveniji? To so odprta vprašanja, po drugi strani pa na tako razpršenem območju, kjer delujem, v Baden Württembergu, srečam ljudi s čudovitim občutkom za čisti slovenski jezik. V Berlinu recimo živi prijatelj, Boštjan Dvoržak, ki odkriva stvari, ki so še neodkrita v slovenščini. Rojen je v Nemčiji, ampak ko spregovori, začutiš lepoto slovenskega jezika. Mislim, da nas tako hitro ta amerikanizem ne bo pokopal, prepričan sem, da je humus naše kulture dovolj globok in da bo pognal ne samo nove spakedranke – angleško-slovenske, ampak da se bo iz tega soka ohranil čisti slovenski jezik.

Zelo zanimivo je tudi, kako se je Trubar boril za slovenščino, kar ni bilo enostavno. Ko je začel prevajati *Ta evangelij sv. Matevža 1555* v Kemptnu, je začel s prvim prevodom *Svetega pisma*. To je storil po *Katekizmu* in *Abecedniku*, ki je njegov prvi literarni in duhovni korak. K temu ga je nagovoril Peter Pavel Vergerij, bivši koprski škof, ki ga je preganjal, bil njegov podpornik, potem mu je tudi nekaj ukradel, kar je napisal, temperamenten in diplomatski Italijan v nekem smislu. In on, ki ni razumel oz. govoril slovenščine in hrvaščine, je Trubarja hotel usmeriti v to, da naj bi pisal v enotnem jeziku za ves balkanski prostor – t. i. ilirizem, ki se je prvič pojavil v Trubarjevem času in se potem pojavljal še večkrat. Tu je vidna Trubarjeva trma, praktična inteligentnost. Trubar se je odločno uprl in izjavil, da bo pisal v svojem jeziku, v jeziku, ki ga pozna, besede, ki jih pozna, »krovaških besed« pa ne bo mešal. S tem je ustvaril tudi zid obrambe jezika, kulture in prepričan sem, tudi narodnih meja, ki jih imamo sedaj.

REVIJA STATI INU OBSTATI 5-6

PROF. DR. MARKO KERŠEVAN

Letošnja dvojna številka bo izšla tako rekoč pred vrati leta 2008, Trubarjevega leta, 500. obletnice Trubarjevega rojstva. Ko pišem – konec avgusta – te besede, se sicer ne morem znebiti vtisa, da je za del uradne slovenske javnosti Trubarjev jubilej kar nekakšno nevšečno breme, ki nesrečno sovpada s preobremenjenostjo uradne Slovenije s predsedovanjem Evropski uniji v tem letu, poleg tega, da se zdi, da ji je pozornost do Trubarja in protestantizma že tako in tako bolj izsiljena koncesija »drugi strani« kot pa stvar lastnega prepričanja in presoje ... Vsaj tako si pojasnjujem dejstvo, da doslej še nista ne Ministrstvo za kulturo ne nobena od velikih nacionalnih kulturnih ustanov jasno in javno opredelila svojih načrtov v zvezi s praznovanjem. No, upam, da se motim. Vsaj Ministrstvo za kulturo bi

namreč v ustrezni afirmaciji Trubarjevega jubileja lahko videlo pomemben del uresničevanja svojih priložnosti in nalog v zvezi s predsedovanjem Evropski uniji. V zborniku *Protestantizem, slovenska identiteta in združujoča se Evropa* smo leta 2006 zapisali: »Bližajoča se 500. obletnica Trubarjevega rojstva, prav v letu, ko naj bi Slovenija predsedovala EU, je zato priložnost, da Slovenija pokaže, kako je njena identiteta in pot konstituiranja slovenskega naroda (bila) nerazdružna s potmi razlikovanj in povezovanj, ki jih je spodbudila in jim dala smer in pečat evropska reformacija.«

Za evropsko združevanje in za »Evropo prihodnosti« – da uporabim danes odmevajoče sintagme – je še kako pomembno, da ob vsiljujočih se spominih na mednarodne in druge spopade in konflikte v evropski prete-

klosti obujamo in negujemo spomin na obdobja in okolja, v katerih je kot rezultat skupnega življenja, prepletanja in povezovanja nastajalo tudi pozitivno, novo, ustvarjalno. Vemo, s kakšnimi spopadi je bil v starejši in novejši zgodovini obremenjen stik med nemškim in slovenskim/slovanskim, zato je toliko pomembneje priklicati v zavest tudi čase, ko je prav ta stik omogočal izmenjavo in sinergijo »pozitivnih energij« – da spet uporabim aktualni slovar – in njihovih rezultatov, kakršen je bila reformacija v (današnjem) slovenskem prostoru.

Petstota obletnica Trubarjevega rojstva bi lahko bila tudi priložnost, da se odločneje uveljavi spoznanje, da reformacija in protestantizem v sedanjem slovenskem prostoru in času nista le stvar ene ali druge strani (verske, nazorske, politične, geografske), ampak skupna dediščina in skupno dobro, in to hkrati kot kolektivni spomin in kot aktualna verska navzočnost (skupno dobro – pa čeprav za različne strani z različnih vidikov in na različne načine). Da je (bila) reformacija s svojimi kulturnimi spodbudami in dosežki skupno dobro za slovenski narodni razvoj, na tem mestu ne bi zgubljali besed. Toda (bila) je nekaj dobrega tudi za krščanstvo v tem prostoru. In če rečemo »za krščanstvo«, to pomeni seveda tudi za katoliško krščanstvo. Le ob sobivanju s protestantskim krščanstvom je moči katoliško krščanstvo sprejemati na krščanski način, to je kot »religijo svobode«, svobodne osebne odločitve in zavestne (najboljše) izbire, ne pa zgolj kot breme tradicije. Časi, ko to sobivanje ni bilo mogoče, niso bili zlati časi »pravega krščanstva« ... In končno in predvsem: navzočnost protestantskega krščanstva in z njim možnosti »krščanstva na različne načine«, je tudi danes in pri nas nekaj dobrega za vsakega človeka, ki/ko išče nova obzorja, nove poti ali ki/ko išče (morda prav zato) opore in korenine v preteklosti.

Razprave, študije so v primerjavi s prejšnjimi letniki bolj zgodovinar(sko) usmerjene v protestantizem 16. stoletja (medtem ko je bila zadnja, 3-4. številka, usmerjena bolj v sodobno protestantsko teološko in kulturno misel ter v jezikovno delo Trubarja in njegovih).

Začenjamo s študijo Fanike Krajnc-Vrečko o zadnjem najpomembnejšem raziskovalcu Trubarjevega dela in slovenskega protestantizma 16. stoletja, Jožetu Rajhmanu. Prav je, da se ga spomnimo in ga počastimo hkrati s Trubarjevim jubilejem, saj je leto 2008 tudi deseta obletnica njegove smrti. Jože Rajhman, katoliški duhovnik in profesor na katoliški teološki fakulteti, ki je svoje znanstveno delo posvetil raziskovanju in afirmaciji Trubarja in njegovega dela, je tako rekoč utelesil spoznanje, da je slovenski protestantizem 16. stoletja skupna narodna, kulturna, verska in teološka dediščina. Na drugem mestu objavljamo prispevek Mihaela Glava-

na o *reprintih in faksimilih slovenske protestantike*, ki skupaj z njihovim bibliografskim popisom ob omogoča pregled nad tem načinom ohranjanja in širjenja dostopnosti del slovenskih protestantov danes, načinom prezentacije, ki pomeni hkrati osnovo in vzpodbudo za nadaljnje raziskovalno delo.

Če sta prva prispevka namenjena prikazu raziskovanja in prezentiranja Trubarjevega dela, pa so naslednje tri razprave – in jedro Razprav ter publikacije sploh – namenjene *neposredno Trubarju*. Ugledni tržaški zgodovinar Silvano Cavazza piše sicer o tržaškem škofu Bonomu, pri katerem se je začela Trubarjeva protestantska pot in pri katerem se je srečal s temeljnimi spodbudami in spoznanji – predvsem švicarske – reformacije. Toda prikaz Bonoma začneja s Trubarjem, z govorom tübinskega teologa Andreaeja ob Trubarjevem pogrebu, kjer je omenil tudi vlogo škofa Bonoma. S Trubarjem je Bonomo tako rekoč vstopil tudi v nemško protestantsko zgodovino. Čudna so pota zgodovine in Božje previdnosti ... Kot tudi ta, da je šele Cavazza po italijanskih virih in italijanskih raziskovalcih reformacijske zgodovine odkril končno usodo slovenskega protestanta Petra Kupljenika: njegovo smrt na grmadi na rimskem Campo dei Fiori leta 1595, po petih letih vatikanske ječe (o tem Cavazzova razprava v *Zgodovinskem časopisu*, 55, 2001, št.3-4). Za slovenske zgodovinarje, posvete in cerkvene, je njegova usoda do Cavazzovega članka »ostala nepojasnjena«, češ da »po letu 1590 o njem ni več poročil«, »kje je umrl, ni znano« ... Še zdaj je nepojasnjeno, kako je mogla smrt tega mučenca za vero, nekdanjega katoliškega duhovnika, na tako javnem in znanem mestu, ostati na domačem Kranjskem neznana. V katerih arhivih je poniknila dokumentacija in kako je bil izbrisan spomin na njegovo smrt? Nenad H. Vitorović ob skrbni analizi Trubarjevih del izriše njegov odnos do »judovskega vprašanja«. Znani so spori ob Luthrovem odnosu do Judov. Avtor pokaže, da vprašanje o Trubarjevem odnosu tudi ob neobstoju Judov v slovenskih deželah Trubarjevega časa nikakor ni odvečno in neaktualno. Tadej Vidmar ob vprašanju *Trubarja in šole* spomni, kako vprašanje izobraževanja odraslih in vseživljenjskega učenja ni aktualno le danes, ampak je bilo tudi ob začetkih širjenja pismenosti v času Trubarja.

Tri razprave se nanašajo na *širše kulturno okolje in dejavnost protestantov 16. stoletja*. Dve razpravi, Daše Pahor o *protestantski pokopališki kulturi na Slovenskem* in Kozme Ahačiča o nekaterih *vidikih Bohoričeve slovnice*, bi lahko bili na prvih mestih v reviji, če bi prispevke razvrščali po raziskovalnih dosežkih in novostih, ki jih prinašajo. Obe deli sta oprti na doktorski disertaciji obeh mladih raziskovalcev. Daša Pahor pokaže, kako protestantsko obdobje in okolje tudi na Slovenskem ni bilo tako nezainteresirano za likovno in arhitekturno ustvarjanje, kot se običajno misli. Rekonstrukcija poko-

pališke kulture protestantov na Slovenskem je še posebej težavna, saj je protireformacija ob svojem nastopu brezobzirno razdejala vsa protestantska pokopališča, v prizadevanju, da izbriše spomin tudi na spomenike umrlih. Tretji prispevek, Barbare Žabota o *družini Khisl*, se opira na avtoričini diplomski nalogi na oddelkih za zgodovino in sociologijo kulture na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Družina Khisl se neposredno ali posredno pojavlja v treh prispevkih v reviji, kar že samo priča o vsestranski navzočnosti protestantov v življenju in dogajanju 16. stoletja pri nas.

Da ob zgodovinskih temah ne bi povsem pozabili na sodobnost, Peter Novak v članku o *dispenzacijski teologiji* prikaže, kako je teologija (določene usmeritve) v ameriških razmerah vpeta v nekatere dileme sedanjega časa.

V rubriki **Bilo je povedano** ponatiskujemo iz znane razprave Ivana Prijatelja *O kulturnem pomenu slovenske reformacije*, ki je izšla ob 400. obletnici Trubarjevega rojstva, nekaj odlomkov o dveh sicer zanemarnanih temah ob slovenskem protestantizmu: vprašanju vere in (»nemškega«) plemstva. Kdo pravzaprav ve, da so bili plemiči, ki so se v Trubarjevih časih bojevali s Turki v naših deželah in na njihovih mejah, v velikem deležu protestanti (in so kot taki tudi padli v boju in bili pokopani, npr. Herbart Turjaški)? Kdor se ob tem spomni, da so bili protestanti tudi plemiči, ki so takrat zatirali kmečke upore, ne sme pozabiti, da so veliki kmečki upor Matije Gubca leta 1573 združeno zatrli protestantski in katoliški plemiči s hrvatskim banom in škofom Jurijem Draškovićem na čelu (ter s pomočjo pravoslavnih Uskokov) ...

V **Razgledih, vpogledih** Marijan Smolik prikaže *dve najnovejši znanstveni izdaji del slovenskih protestantov*, in sicer *Biblio Slavico* oziroma njen slovenski zvezek, ki je nastal po prizadevanju Jožeta Krašovca, ter *Zbrana dela* Primoža Trubarja pod uredništvom Igorja Grdine. Nada Zgonik prikaže vsebino in usodo Sternenovslike 1575 kot *primera zgodovinskega slikarstva*; slika je po ponovnem najdenju končno našla (začasno) mesto v

prostorih rektorata Univerze v Ljubljani. Franc Kuzmič omogoča vpogled v najmanj poznani del protestantske zgodovine na Slovenskem, v vire in publikacije *malih protestantskih cerkva v Prekmurju*.

Portreta sta tokrat deležna Jože Rajhman in Vladimir Deutsch. Slednji sodi med tiste Slovence, slovenske protestante, ki so večji del svojega življenja delovali zunaj slovenskega okolja: v istih letih, ko so imeli katoličani v Beogradu in Srbiji za (nad)škofa Slovenca, so imeli Slovenca na čelu tudi evangeličani na Hrvaškem.

V rubriki **Prevod** tokrat objavljamo prevod *sodobnega* protestantskega veroizpovednega besedila: *Leuebersko soglasje* luteranskih in reformiranih cerkva.

Kronika je zabeležila za (daljšo) zgodovino govor ministra za šolstvo Milana Zvera na državni proslavi Dneva reformacije 2006 in iskanje novih oblik čezmejnega sodelovanja slovenskih in avstrijskih evangeličanov.

Tudi ta številka je izšla zgolj s pomočjo sponzorjev in naročnikov; pa seveda vseh sodelavcev, ki so tako rekoč vse delo, potrebno za nastanek številke, razen samega tiska, opravili zastonj. Vsem iskrena hvala.

Na koncu, a ne nazadnje:

Letošnja številka izhaja z razširjenim in obnovljenim uredniškim odborom. V njem so člani iz različnih znanstvenih disciplin. Uredniški odbor revije je na lastno željo zapustil dr. Božidar Debenjak. Za njegov dosedanj veliki uredniški, avtorski in prevajalski prispevek reviji se mu skupaj z dosedanjimi uredniki iskreno zahvaljujem. Novi člani razširjenega uredniškega odbora – dr. Mihael Glavan, ddr. Igor Grdina, dr. Vincenc Rajšp, dr. Ciril Sorč, Nenad Hardi Vitorović – še niso sodelovali pri urejanju te številke. Ne zadeva jih torej odgovornost za njene pomanjkljivosti, zanesljivo pa bodo prispevali svoj delež k širini in kvaliteti prihodnjih števil.

Letošnjo dvojno številko revije je predstavil glavni urednik Kerševan na tiskovni konferenci v prostorih SAZU 29. 10. 2007.

KNJIGA O JEZIKU IN KNJIŽEVNOSTI PROTESTANTOV

Založba ZRC SAZU je 29. 10. 2007 predstavila novo znanstveno delo s področja protestantike, knjigo dr. Kozme Ahačiča *Zgodovina misli o jeziku in književnosti na Slovenskem: protestantizem*. Obsežna, 416 strani obsegajoča knjiga z bogatim tabelarnim in slikovnim gradivom je nastala na podlagi avtorjeve doktorske disertacije. Kozma Ahačič v njej prikaže, kako so na oblikovanje misli o jeziku in književnosti pri slovenskih protestantskih piscih 16. stoletja vplivali zgledi tedaj že razvitih knjižnih izročil, predvsem nemškega in latinskega, manj tudi italijanskega. V tem okviru vseskozi opozarja tudi na močan odmev humanizma v delih slovenskih protestantskih piscev. Delo najprej z vidika zgodovinske sociolingvistike predstavi pregled nekaterih glavnih tem s področja jezika in knjižne produkcije na Slovenskem v 16. stoletju (jeziki posameznih družbenih plasti, večjezičnost, raba slovenščine v šolstvu in cerkvi, branje in poslušanje, šolanje uporabnikov slovenskega knjižnega jezika, izdajanje in širjenje knjig). Nato se loti pregleda sočasnih slovnice latinščine in evropskih narodnih jezikov. Največji del monografije obsega analiza prve slovenske slovnice Adama Bohoriča iz leta 1584. Delo prinaša pregled potencialnih posrednih in neposrednih virov zanjo ter na njihovi podlagi analizira besedilo slovnice. Če je do sedaj veljalo, da se je Bohorič zgledoval po Melanchthonovi slovnici, lahko na podlagi novih podatkov opazujemo tudi druge vplive: od vpliva ene izmed priredb Donata do vpliva slovnice nemškega slovničarja Johanna Claja. Hkrati pa delo opozarja, opirajoč se na poudarke ddr. Igorja Grdine, tudi na humanistični duh Bohoričeve slovnice. Raziskuje tudi Bohoričevo samostojnost pri mnogih rešitvah, pomembnih za zgodovino slovenskega jezikoslovja. V

nadaljevanju delo utemeljuje, zakaj lahko dodatek v štirijezičnem slovarju Hieronima Megiserja (MD 1592) glede na tedanje stanje na področju evropskega jezikoslovja označimo kot nekakšno malo slovnico štirih jezikov. Preučuje tudi jezikovna vprašanja, s katerimi so se v različnih delih ukvarjali slovenski protestantski pisci, ter jezikovno terminologijo, ki je ob tem nastajala. V poglavju o nemškem šolniku ter piscu Nikodemu Frischlinu v Ljubljani predstavlja nove vire za vrednotenje njegove vloge v zgodovini šolstva in jezikoslovja na Slovenskem. Delo natančneje proučuje tudi dva osnovna problemska sklopa v zvezi z oblikovanjem knjižnih del slovenskih protestantskih piscev: opisuje, kakšne tehnike prevajanja so uporabljali in s katerimi izrazi so opisovali svojo prevajalsko dejavnost. Še posebej zanimive rezultate je prinesla obravnava možnih predlog za prevajanje svetopisemskih besedil: predvsem nov je podatek o tem, da naj bi bila osnova za Trubarjevo prevajanje *Nove zaveze* Erazmovo besedilo, za prevajanje psalmov pa bogato komentirani prevod Wolfganga Muscula in Rudolpha Waltherja. Izvirna dela slovenskih protestantskih piscev pa delo raziše z vidika njihovega retoričnega oblikovanja. Prof. ddr. Igor Grdina o knjigi meni: »Monografija Kozme Ahačiča je izredno temeljito znanstveno delo, ki je posebej dragoceno zato, ker obravnava dandanes raziskovalno deficitarno področje starejše slovenske književnosti in slovničarske misli. Slednjega pa ne gre razumeti v ozkem smislu, ampak širše – kot tehten prispevek študijam iz območja lingvistike. Delo svojega avtorja predstavlja kot široko razgledanega in večstranskega poznavalca problematike slovenske reformacijske književnosti v 16. stoletju.«

IZ DALJNEGA LETA 1985

O TRUBARJU IN DALMATINU

PROF. DR. JOŽE PIRJEVEC

Nujno je, da se na primeren način spomnimo teh dveh obletnic /izida Dalmatinove *Biblije* 1584 in Trubarjeve smrti 1586; op. ur./ tudi v Trstu, in to ne samo zaradi tega, ker v tem mestu žive poleg Italijanov tudi Slovenci in je zaželeno, da prvi spoznajo eno od pglavitnih orientacijskih točk na intelektualnem obzorju drugih. K proslavi bolj spodbuja ugotovitev, da v dolgem in včasih burnem sožitju teh dveh narodov ni bilo duhovnega srečanja, ki bi bilo plodnejše od tistega za časa reformacije. /.../

Leta 1524 namreč srečamo Trubarja v krogu škofa Petra Bonoma, ki se je malo prej vrnil s cesarskega Dunaja, da bi preživel starost v rodnem mestu. Bonomo, človek evropske kulture in izkušnje ter humanistične miselnosti, ki se je zanimal za vse, kar je novega prinašal čas, se v malem Trstu 16. stoletja ni prepustil sladkostim počasnega zatona, ampak se je zagnal v delo, v proučevanje in zavzeto izpolnjevanje svojih pastoralnih dolžnosti. Trubar je eden njegovih učencev, posluša ga, kako razlaga in komentira Vergila in Erazma Rotterdamskega v italijanščini, latinščini in slovenščini. In iz tega nauka si osvoji predvsem dvojje: spoznanje, da moraš gledati na svet, na Cerkev in na tradicijo z odprtimi očmi, brez vsakršnega strahu, in zavest, da lahko tudi jezik ljudstva postane jezik kulture.

Kako to, da je slovenščina našla svoje mesto v pouku Petra Bonoma? Odgovor na to vprašanje je pravzaprav večplasten. Najprej je treba opozoriti na potrebo, da si škof privzgoji nekaj klerikov, ki bi znali razlagati evangelij v jeziku dobršnega dela »črede« v njegovi dušnopastirski oskrbi. Nadalje ne gre pozabiti na intelektualno vedoželjnost humanističnega kova, ki se noče odpovedati prodiranju v svet visoke kulture v ljudskem jeziku, pa čeprav je ta, gledan z literarnega zornega kota, komaj v povojih. Tu pa je tudi novi smisel za slovanski svet, smisel, ki se začenja prebujati med intelektualci 16. stoletja. Bonomo prihaja z Dunaja, kjer je na dvoru Maksimiljana I. pogosto srečeval dostojanstvenike in tudi na univerzi docente, ki so bili slovenskega rodu. Pozna dve prestolnici, Moskvo in Carigrad, katerima je latinska tradicija tuja: tam je cesarjevim poslancem v

pogajanjih z lokalnimi diplomati, pa naj so bili Rusi ali Srbi, poznanje slovenščine zelo koristilo.

Trubar je bil eden najbolj priljubljenih Bonomovih učencev; morda prav zato, ker je bil Slovenec in torej potencialni učitelj naroda, ki se je komaj začel zavedati samega sebe in šele prodirati v vedenje sosednjih ljudstev.

Tržaški škof mu je pomagal s cerkvenimi beneficiji, da je lahko nadaljeval svoje študije na Dunaju. Ko je zapustil prestolnico, na katero so navalili Turki, ga je posvetil v duhovnika in ga poslal kot svojega vikarja na Štajersko. Ko je moral leta 1540 bežati iz Ljubljane, /.../ ga je škof spet sprejel v Trstu in ga imenoval za kaplana na svojem dvoru in za slovenskega pridigarja v cerkvi Marije, Kraljice morja. /.../

V naslednjih letih publicistično delo Trubarja in njegovih sodelavcev ni poznalo premora. Slovenski reformator je bil človek velikih organizacijskih zmožnosti in izredno spreten v zbiranju talentov, ki naj bi mu pomagali pri delu. To delo je navdihovala v prvi vrsti velika vera v Boga in v odrešilno moč njegove besede, globoka ljubezen do svojega naroda in njegovega jezika ter titansko zaupanje v človekove ustvarjalne sposobnosti. /.../

Nikdar več se v naslednjih stoletjih slovenske zgodovine ne pojavi človek s tako domišljijo in ustvarjalno silo, kakršen je Trubar. Nikdar ni bila na tako skromnih temeljih zgrajena tako mogočna stavba, katere nosilni zidovi in stebri so knjige. Res je, Trubarjev sen in upanje njegovih sodelavcev, da bo slovenska protestantska cerkev postala središče spreobračanja za vzhodno in južno Evropo, sta prav kmalu propadla pod močnimi udarci protireformacije. Toda če na verskem področju od teh naporov ni ostalo skoraj nič, se je marsikaj ohranilo na ravni kulturne in narodnostne zavesti. Ostali sta beseda in knjiga, ki sta skozi stoletja oplojevali življenjsko izkušnjo in intelektualno iskanje, tesno povezano z nemško kulturo na severu, italijansko na jugu in hrvaško na vzhodu, a vendarle v tem prostoru med Alpami, Jadranom in Panonijo, samosvoje in izraženo z lastnim glasom.

PROF. DR. BORIS PATERNU

Nastanka razvite književnosti in njenega jezika, to se pravi književnosti v modernem pomenu besede, si ni mogoče predstavljati brez bistvenega premika v razvoju človekovega individualizma, brez osamosvojitve subjekta in njegovega mišljenja. To seveda ne pomeni, da v razviti književnosti nadosebni način mišljenja – mitični ali religiozni – ne bi imel več pomembnega mesta. Pomeni pa, da se glavna smer gledanja in doživljanja obrne k človeku samemu in njegovi usodi, k subjektu kot središču dogajanja. /.../

Ena temeljnih lastnosti evropske reformacije je gotovo njen velik korak od verskega univerzalizma k verskemu individualizmu. Središčna volja reformacije je bila v zahtevi, da se odstranijo tiste teološke, institucijske, juridične in jezikovne ovire, ki so zagradile prostor med vernikom in Bogom in pretrgale njun pravi, prvotni stik. V Erazmovem krogu, ki ima v središču Kristusa, na obodu pa verujoče ljudi, je reformacija pomagala očistiti in osvoboditi vmesni prostor, izpolnjen s katoliškim cerkvenim oblastništvom, računom in formalizmom. Vse to pa zato, da bi človek spet lahko našel neposreden in osebni stik z Bogom oziroma z njegovo prvotno, čisto evangelijsko besedo in vero. /.../

Seveda je ob slovenski reformaciji na tem mestu treba spet pomisliti na njene posebnosti in upoštevati nekatere njene tipološke lastnosti, ki so določale obseg in mejo pri porajanju individualizma. Eksistencialna vertikala slovenske protestantske književnosti še ni posebej raziskana. To je razumljivo, saj nihče ne pričakuje kaj več kot zelo skromne rezultate. Vendar obstoječe gradivo ponuja tudi mesta, ki opozarjajo ne samo na velike socialne stiske slovenskega ljudstva v stoletju kmečkih puntov in turških bojev, temveč tudi na globoke notranje stiske takratnega razumnika. In spet lahko prav pri Dalmatinu najdemo eno najznačilnejših izpovedi te vrste: »Zakaj človešku srce je kakor ena barka na enim divjim morjem, katero fortune inu viharji od štirih strani tiga sveta gonijo. Od te strane paha strah inu skrb pred prihodno nesrečo. Od une strani pak srd inu žalost za volo tiga hudiga, kir je že vpričo. Tu se začne vupanje inu prevzetje od prihodnje sreče. Od unod pak piha žihrost inu vesele v tem blagej, kir je vpričo. Take fortune inu vihri pak vuče iz srca govoriti inu srce gori odpreti inu grunt vunkaj izsipati.

Zakaj kateri v strahi inu nuji tiči, ta veliku drugači govori od nesreče kakor ta, kir v veselej plove ...« Pred nami je zapis pogleda v človekovo notranjo vznemirjenost, v njegovo razpetost med strah in up ter njegovo ujetost v »fortuno« nesrečne vrste. Pravzaprav položaj, ki se od daleč bliža tistemu položaju, iz katerega je pognala Prešernova poezija, njegovi *Sonetje nesreče*, *Pevcu* in še nekatera druga osrednja dela. Zanimivo je, da Dalmatin prav iz tega položaja človekove notranje stiske, človekovega »strahu in nuje« prihaja k razmišljanju o tem, da šele izkušnja takih duševnih stanj in vznemirjenj omogoča globljo izraznost, človeku pripomore, da »veliku drugači govori« o svojem notranjem doživljanju. Dalmatin že povezuje osebno doživetje z izrazno močjo, povezuje ekspresivno in eksistencialno vertikalo govora. /.../

Pri tem primerjanju pa seveda ne smemo prezreti tudi bistvenih razlik med enim in drugim. Dalmatinova eksistencialna stiska ni izrečena kot nekaj čisto osebnega. Mišljena je kot stiska človeka sploh in zapisana še znotraj oz. ob robu prevoda *Biblije*. Ima tudi jasen, poučen izhod v krščansko odrešenje. Besedi strah in up sta tu čisto verniški besedi, mišljeni za pogovor z Bogom in za molitev. Prešernova eksistencialna stiska je zapisana drugače: kot osebna usoda in osebna izpoved v obliki poezije, pa tudi izpoved, ki nima več izhoda in ne pomiritve ali odrešitve.

Na njenem koncu je sprejetje pekla in neba nezavarovane, odprte človeške eksistence. Strah in up nista več religiozna, temveč filozofska pojma. Toda kljub velikim daljavam med enim in drugim položajem lahko med njima potegnemo črto notranje logike kot črto med dvema izrazitima točkama v osamosvajanju človekove zavesti. Naj se ti točki v dejanski zgodovini med seboj vidita ali ne, njuna globinska kontinuiteta obstaja.

Ponatisnjeno iz dvojezičnega kataloga razstave Parola e libro – Beseda in knjiga v Trstu 1985, ki so jo pripravile Univerza v Trstu, Univerza v Ljubljani, Tržaška pokrajina, ljubljanska Narodna in univerzitetna knjižnica in tržaška Narodna in študijska knjižnica in ki sta jo s tehtnima sestavkoma pospremila dva slovenska akademika, tržaški zgodovinar prof. dr. Jože Pirjevec in ljubljanski raziskovalec literature prof. dr. Boris Paternu.